

Actuariële en bedrijfstechnische nota

augustus 2017

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	Inleiding	4
1.1	Algemeen	4
1.2	Statutaire omschrijving	4
1.3	Pensioenregelingen	4
1.4	Boekjaar	5
1.5	Wederzijdse verplichtingen	5
1.6	Werkgevers	5
Hoofdstuk 2	Organisatie, beheer en interne controle	7
2.1	Organisatie Pensioenfonds ING	7
2.2	Bestuur	7
2.3	Auditcommissie	9
2.4	Klachten- en Geschillencommissie	9
2.5	Overlegstructuur	10
2.6	Externe partijen	10
2.7	Geschiktheid en zelfevaluatie	10
2.8	Bestuursbureau	11
2.9	Verantwoordingsorgaan	11
2.10	Visitatiecommissie	12
2.11	Beheersmaatregelen en interne controle	12
2.12	Uitbestede werkzaamheden	16
Hoofdstuk 3	Pensioenregelingen	17
3.1	Aangesloten ondernemingen	17
3.2	Deelnemerschap	17
3.3	Pensioenregelingen, premievrijmaking en flexibiliseringsmogelijkheden.	18
3.4	Toeslagverlening	23
Hoofdstuk 4	Herverzekering	26
Hoofdstuk 5	Voorzieningen en vermogen	27
5.1	Voorzieningen	27
5.2	Bestemmingsreserve	32
5.3	Pensioenvermogen	32
5.4	Minimaal Vereist Eigen Vermogen	33
5.5	Vereist Eigen Vermogen	35
6.1	Doelstelling en risicohouding	40
6.2	Uitgangspunten van het strategisch beleggingsbeleid	41
6.3	Beleggingsproces	41
6.4	Toets op risiconormen via ALM-toets en Haalbaarheidstoets	48
6.5	Waarderingsgrondslagen	50

Hoofdstuk 7	Premiebeleid	51
7.1	De kostendeekkende premie volgens de Pensioenwet	51
7.2	Bijdragen van de Werkgever	51
7.3	Vermindering of beëindiging bijdragen door de Werkgevers	52
Hoofdstuk 8	Financiële sturingsmiddelen	53
8.1	Premiebeleid	53
8.2	Beleggingsbeleid	53
8.3	Beleid ten aanzien van voorwaardelijke toeslagverlening	53
8.4	Korten pensioenaanspraken en -rechten	57
Bijlage 1	Pensioenregelingen en reglementen	58
Bijlage 2	Verklaring beleggingsbeginselen	59
Bijlage 3	Financieel Crisisplan	69
Bijlage 4	Verantwoording Prudent Person	81
Bijlage 5	Methode voor toetsing excassokosten-voorziening	89

Hoofdstuk I Inleiding

1.1 Algemeen

Stichting Pensioenfonds ING (het Fonds) is een ondernemingspensioenfonds, opgericht op 1 januari 1995, ten behoeve van werknemers die vanaf deze datum of later, maar uiterlijk op 31 december 2013, in dienst zijn getreden bij de rechtspersonen die deel uitmaken van ING Bank N.V. en ING Verzekeringen N.V., zoals bedoeld in de uitvoeringsovereenkomst en de daarin genoemde rechtsvoorgangers van de rechtspersonen.

Sinds de oprichting in 1995 heeft het Fonds de rechten en verplichtingen van de volgende pensioenfondsen overgenomen:

- Stichting Pensioenfonds De Voorzorg;
- Stichting Pensioenfonds ING Bank;
- Stichting Nationale-Nederlanden Pensioenfonds; en
- Stichting Pensioenfonds Westland/Utrecht Hypotheekbank.

1.2 Statutaire omschrijving

De statutaire omschrijving van het doel van het Fonds luidt als volgt: "Het Fonds heeft ten doel Pensioenen en/of andere uitkeringen te verstrekken ter zake van ouderdom en arbeidsongeschiktheid en ter zake van overlijden van de Deelnemers of Gewezen Deelnemers, overeenkomstig de bepalingen van de Pensioenreglementen." Gegeven deze doelstelling streeft het Fonds naar het nakomen van de nominale pensioenaanspraken en pensioenrechten met een hoge mate van zekerheid en het verhogen daarvan volgens de voor die aanspraken geldende toeslagregeling.

1.3 Pensioenregelingen

Het Fonds voert de pensioenregelingen uit die –door de bij het Fonds aangesloten ondernemingen– zijn overeengekomen met de werknemers van de aangesloten ondernemingen en die door die aangesloten ondernemingen bij het Fonds zijn ondergebracht. Dit betreft alle pensioentoezeggingen die de aangesloten ondernemingen tot en met 31 december 2013 met de werknemers zijn overeengekomen. Toezeggingen die na 31 december 2013 zijn overeengekomen, zijn niet bij het Fonds ondergebracht.

De pensioenregelingen die door het Fonds worden uitgevoerd zijn met ingang van 1 januari 2014 premievrij gemaakt. Dit houdt in dat er geen actieve opbouw meer plaatsvindt. Sinds 1 januari 2014 vindt pensioenopbouw voor werknemers plaats in de nieuwe pensioenregeling die is ondergebracht bij ING CDC Pensioenfonds of NN CDC Pensioenfonds. Voor bepaalde categorieën (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden (in bepaalde gevallen bij arbeidsongeschiktheid en werkloosheid) wordt echter nog wel de pensioenopbouw voortgezet in de pensioenregelingen van het Fonds. Tot slot blijven toeslagen verleend worden op de opgebouwde pensioenaanspraken in de pensioenregelingen van het Fonds conform de in de pensioenregelingen bepaalde toeslagbepalingen.

1.4 Boekjaar

Het boekjaar valt samen met het kalenderjaar. Na afloop van elk boekjaar wordt de balans opgesteld en wordt het financiële resultaat evenals de bestemming daarvan vastgesteld.

1.5 Wederzijdse verplichtingen

De wederzijdse verplichtingen tussen de aangesloten ondernemingen en het Fonds zijn vastgelegd in een uitvoeringsovereenkomst die geldt voor het jaar 2013 en een uitvoeringsovereenkomst die geldt voor het jaar 2014 en daarna. In deze uitvoeringsovereenkomsten zijn onder andere de volgende onderwerpen geregeld:

- de door Werkgever aan het Fonds verstrekte opdracht;
- de vaststelling en afrekening van de bijdragen van de Werkgever in de uitvoeringskosten;
- de informatieverstrekking van en aan de Werkgever;
- de vastlegging van de pensioenovereenkomst(en) in pensioenreglementen;
- de voorwaardelijke toeslagverlening voor (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden;
- de informatieplicht aan deelnemers;
- de correcte uitvoering en vrijwaring van het Fonds;
- de geschillenprocedures bij het niet nakomen van de verplichtingen; en
- de inwerkingtreding en duur van de uitvoeringsovereenkomst.

1.6 Werkgevers

De Werkgevers hebben een splitsing tussen de bank- en verzekeringsactiviteiten aangebracht. Alle werknemers die in dienst waren van ING Personeel VOF, zijn per 1 januari 2011 in dienst van (destijds) ING Bank Personeel B.V., ING Verzekeringen Personeel B.V. (huidige naam: NN Insurance Personeel B.V.), ING Investment Management Personeel B.V. (huidige naam: NNIP Personeel B.V.) of WestlandUtrecht Personeel B.V.

Voor de definities van de in deze actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) gehanteerde begrippen wordt, voor zover niet gedefinieerd in deze ABTN, verwezen naar artikel 1 van de Statuten van het Fonds. In deze ABTN worden met het begrip 'Werkgevers' conform de uitvoeringsovereenkomst 2014 de volgende entiteiten bedoeld:

- ING Bank Personeel B.V.;
- ING Verzekeringen Personeel B.V. (huidige naam: NN Insurance Personeel B.V.);
- ING Investment Management Personeel B.V. (huidige naam: NNIP Personeel B.V.); en
- WestlandUtrecht Personeel B.V.

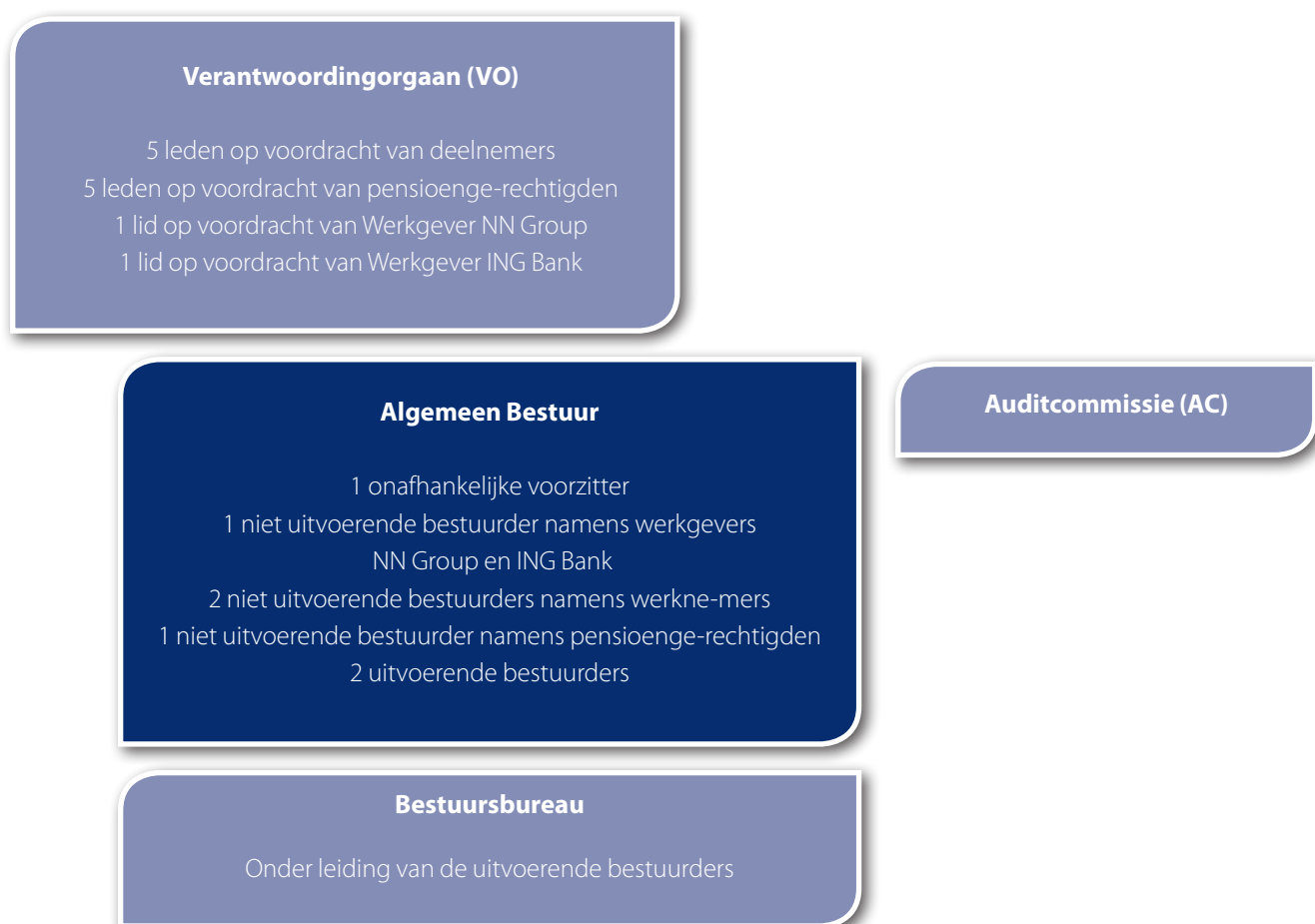
Evenals ING Bank N.V. en NN Group N.V. zowel voor zichzelf als in hoedanigheid van vennoot van de ontbonden vennootschap onder firma ING Personeel VOF, ING Vastgoed Ontwikkeling B.V. en NationaleNederlanden Levensverzekering Maatschappij N.V. voor zichzelf en als rechtsopvolger van RVS Levensverzekering N.V.

Hoofdstuk 2 Organisatie, beheer en interne controle

2.1 Organisatie Pensioenfonds ING

De actuele organisatie van het Fonds kan schematisch als volgt worden weergegeven:

2.2 Bestuur

Het Fonds heeft met ingang van 1 januari 2017 een omgekeerd gemengde bestuursmodel.

2.2.1 Samenstelling

Het Algemeen Bestuur van het Fonds bestaat per 1 januari 2017 uit zeven bestuursleden:

- één onafhankelijke voorzitter;
- twee uitvoerend bestuurders;
- vier niet uitvoerende bestuurders, waarvan er twee zijn voorgedragen door de gekozen Werknemers in het Verantwoordingsorgaan, één is door de gekozen Pensioengerechtigden in het Verantwoordingsorgaan en één door de Werkgevers.

2.2.2 Zittingsperiode

De niet uitvoerende bestuurders –de onafhankelijke voorzitter valt daar ook onder– hebben zitting voor een periode van vier jaar. Zij treden af volgens een door het Algemeen Bestuur vastgesteld rooster. De niet uitvoerende bestuurders komen onmiddellijk voor herbenoeming in aanmerking voor een periode van vier jaar, met dien verstande dat zij niet meer dan tweemaal achtereen kunnen worden herbenoemd. De uitvoerende bestuurders zijn aangesteld voor onbepaalde tijd.

2.2.3 Taken en bevoegdheden

Het Algemeen Bestuur is belast met de algemene leiding van het Fonds en geeft uitvoering aan de Statuten. Tot de taak van het Algemeen Bestuur behoort in ieder geval het nemen van besluiten waarvoor een belangenafweging dient plaats te vinden tussen de belangen van de verschillende belanghebbenden die betrokken zijn bij het Fonds. Daarnaast stelt het Algemeen Bestuur de beleidskaders vast waarbinnen de uitvoerende bestuurders de dagelijks aansturing van het Fonds verrichten.

De uitvoerende bestuurders zijn gezamenlijk belast met de dagelijkse leiding van het Fonds. Tot het gezamenlijke aandachtsgebied van de uitvoerende bestuurders behoren alle zaken van dagelijks beheer op het gebied van deelnemersadministratie, vermogensbeheer, actuariële zaken, communicatie, risicomanagement, zaken van boekhoudkundige aard, juridische zaken en het secretariaat.

Naast de algemene Bestuurstaken die elke Bestuurder heeft, is de kerntaak van de voorzitter het voorzitterschap van het Algemeen Bestuur en het niet-uitvoerende Bestuursdeel. Hieruit vloeit ondermeer voort dat de voorzitter:

- de agenda bepaalt van de vergaderingen van het Algemeen Bestuur en de niet uitvoerende bestuurders;
- toeziet op een goede samenstelling van het Algemeen Bestuur en het functioneren daarvan;
- als eerste aanspreekpunt fungeert voor het Verantwoordingsorgaan over het functioneren van het Algemeen Bestuur;
- zorgdraagt voor een zorgvuldige en evenwichtige besluitvorming;
- het uitoefenen van een goed intern toezicht door de niet uitvoerende bestuurders bewaakt op:
 - het Algemeen Bestuur als geheel;
 - de uitvoering van de taken door de uitvoerende bestuurders;
 - het beleid van het Algemeen Bestuur;
 - de algemene gang van zaken in het Fonds;
 - de financiële informatieverstopping door het Fonds;
 - een adequate risicobeheersing;
 - de evenwichtigheid van de belangenafweging.

Naast de algemene Bestuurstaken die elke Bestuurder heeft, is de kerntaak van het niet uitvoerende Bestuursdeel het (intern) toezicht houden. Toezicht wordt gehouden op:

- het Algemeen Bestuur als geheel;
- de uitvoering van de taken door de uitvoerende bestuurders;
- het beleid van het Algemeen Bestuur;
- de algemene gang van zaken in het Fonds;
- de financiële informatieverstopping door het Fonds;
- een adequate risicobeheersing;
- de evenwichtigheid van de belangenafweging.

Bij het uitoefenen van het intern toezicht worden de niet uitvoerende bestuurders ondersteund door de Auditcommissie.

Daarnaast heeft het niet uitvoerende Bestuursdeel als taak:

- het doen van voordrachten voor benoeming van een uitvoerende Bestuurder;
- het vaststellen van de bezoldiging van uitvoerende Bestuurders;
- het zijn van aanspreekpunt voor het Verantwoordingsorgaan; en
- het afleggen van verantwoording over het hierboven genoemde toezicht aan het Verantwoordingsorgaan, aan de werkgevers en verslaglegging daarover via het jaarverslag.

2.2.4 Compliance

Het Algemeen Bestuur vindt het belangrijk om belangenverstopping en iedere schijn van belangenverstopping tussen de functie van bestuurslid in het Algemeen Bestuur en de Auditcommissie enerzijds, en de hoofdfunctie of eventuele andere nevenfuncties van bestuursleden anderzijds te voorkomen. Op grond van de gedragscode van het Fonds dienen belangenconflicten bij de externe compliance officer van het Fonds te worden gemeld.

2.3 Auditcommissie

Het Fonds heeft een Auditcommissie ingesteld die de niet uitvoerende bestuurders ondersteunt bij het uitoefenen van intern toezicht ten aanzien van:

- de risicobeheersing;
- het beleggingsbeleid: waarbij de nadruk ligt op de beleggingsprocessen;
- de financiële informatieverstopping door het Fonds.

2.4 Klachten- en Geschillencommissie

Het Fonds heeft een Klachten- en Geschillencommissie ingesteld, die klachten en geschillen over de uitvoering van de pensioenreglementen behandelt.

2.5 Overlegstructuur

De uitvoerende bestuurders vergaderen twee keer per maand. Het Algemeen Bestuur vergadert één keer per maand en de niet uitvoerende bestuurders vergaderen één keer per kwartaal.

Naast deze bestuursvergaderingen vergadert het Algemeen Bestuur vier keer per jaar met het Verantwoordingsorgaan en twee keer per jaar met de Werkgevers.

De niet uitvoerende bestuurders vergaderen vier keer per jaar met het Verantwoordingsorgaan.

2.6 Externe partijen

Externe partijen met een formele, statutaire rol zijn:

- EY als externe accountant/auditor; en
- Mercer (Nederland) B.V. als waarmede actuaaris.

De rol van externe compliance officer van het Fonds is belegd bij Compliance-i-Consultancy.

2.7 Geschiktheid en zelfevaluatie

Bij de samenstelling van het Algemeen Bestuur, en daarmee de selectie van de (niet) uitvoerende bestuurders, speelt de geschiktheid van bestuursleden een grote rol. Met het oog hierop is door het Fonds een Geschiktheidsplan opgesteld, dat aansluit op de eisen van de "Beleidsregel Geschiktheid 2012" van De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM).

Geschiktheid bestaat uit kennis, vaardigheden en professioneel gedrag. De geschiktheid van de (niet) uitvoerende bestuurders, en daarmee van het Algemeen Bestuur, dient op ieder tijdstip van dien aard te zijn dat het Fonds kan worden bestuurd.

De geschiktheid van de (niet) uitvoerende bestuurders dient van dien aard te zijn dat zij hun functie op een verantwoorde manier kunnen uitvoeren. In het Geschiktheidsplan zijn deskundigheidseisen en competentie-eisen geformuleerd, waar individuele bestuursleden aan dienen te voldoen. Dit is tevens vastgelegd in de profielschetsen die het Fonds heeft opgesteld voor zijn bestuursleden.

De aanwezige geschiktheid wordt ten minste een keer per twee jaar door het Algemeen Bestuur

geëvalueerd. Het Algemeen Bestuur gebruikt de uitkomsten van deze toetsing als input voor de evaluatie van het Algemeen Bestuur als geheel en het functioneren van de individuele bestuursleden in hun rol als respectievelijk niet uitvoerend bestuurder, uitvoerend bestuurder en onafhankelijk voorzitter.

Het Algemeen Bestuur evalueert jaarlijks het functioneren van het Algemeen Bestuur als geheel en van de uitvoerende bestuurders, niet uitvoerende bestuurders en de onafhankelijke voorzitter ten aanzien van hun bestuurstaken. Dit proces wordt geleid door de onafhankelijke voorzitter in samenwerking met één uitvoerende en één niet uitvoerende bestuurder. Ook kan het Algemeen Bestuur hiervoor een externe onafhankelijke partij benaderen.

Onderdeel van het Geschiktheidsplan is het opleidingsplan. Naast het bijwonen van opleidingen en bijeenkomsten, worden de bestuursleden geacht hun kennis op peil te houden door middel van zelfstudie. Daarnaast organiseert het Bestuursbureau beleidsdagen voor het Algemeen Bestuur, waar actuele ontwikkelingen of specifieke onderwerpen nader worden toegelicht en waar ruimte is om over onderwerpen te discussiëren.

2.8 Bestuursbureau

Het Fonds beschikt over een professioneel en deskundig Bestuursbureau dat het Algemeen Bestuur ondersteunt bij de uitoefening van hun taken. Het Bestuursbureau staat onder leiding van de uitvoerende bestuurders. Het Bestuursbureau opereert binnen de beleidslijnen die door het Algemeen Bestuur zijn en worden bepaald. Het Bestuursbureau is verantwoordelijk voor de beleidsvoorbereiding en voorziet het Algemeen Bestuur van de informatie die hierbij van belang is. Daarnaast is het Bestuursbureau verantwoordelijk voor het aansturen en monitoren van externe partijen aan wie het Fonds werkzaamheden en taken heeft uitbesteed, waaronder de pensioenadministratie en het vermogensbeheer. Het Bestuursbureau beschikt over voldoende 'countervailing power' om de uitbesteding te controleren. Het Bestuursbureau neemt daarnaast de uitvoerende taken op verschillende gebieden voor zijn rekening, zoals governance en organisatie, pensioenreglementen, risicomanagement, cashmanagement, control en externe verantwoording.

2.9 Verantwoordingsorgaan

Het Fonds heeft een Verantwoordingsorgaan (VO). Het Algemeen Bestuur legt verantwoording af aan het VO over het gevoerde beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. De niet uitvoerende bestuurders leggen verantwoording af aan het VO over het interne toezicht. Het VO kan, conform de Statuten, gevraagd of ongevraagd advies uitbrengen over:

- het vaststellen en wijzigen van de faciliteitenregeling voor Bestuursleden;
- het wijzigen van het beleid ten aanzien van het Verantwoordingsorgaan;
- het beleid inzake beloningen;
- de vorm en inrichting van het intern toezicht;
- het vaststellen en wijzigen van de Klachten- en Geschillenprocedure;
- het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid;
- gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het Fonds of de overname van verplichtingen door het Fonds;
- liquidatie, fusie of splitsing van het Fonds;
- het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst; en
- het omzetten van het Fonds in een andere rechtsvorm, als bedoeld in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek.

2.9.1 Samenstelling VO

Het VO bestaat uit twaalf leden. Vijf leden van het VO vertegenwoordigen de deelnemers, vijf leden vertegenwoordigen de pensioengerechtigden, één lid vertegenwoordigt de Werkgever ING Bank en één lid vertegenwoordigt de Werkgever NN Group.

De leden van het VO die deelnemers en pensioengerechtigden vertegenwoordigen worden, na verkiezing te houden onder de respectievelijke groepen, voorgedragen door respectievelijk deelnemers en pensioengerechtigden.

De leden uit het VO die de Werkgever ING Bank en de Werkgever NN Group vertegenwoordigen worden voorgedragen door respectievelijk de Werkgever ING Bank en de Werkgever NN Group. De leden worden benoemd voor vier jaar.

2.10 Visitatiecommissie

Met de invoering van het omgekeerd gemengd bestuursmodel wordt het interne toezicht uitgevoerd door de niet uitvoerende bestuurders en niet meer door een visitatiecommissie. Over het jaar 2016 heeft de visitatiecommissie voor de laatste keer een visitatie uitgevoerd. Een samenvatting van het oordeel en de bevindingen van de visitatiecommissie is in het jaarverslag over 2016 van het Fonds opgenomen.

2.11 Beheersmaatregelen en interne controle

De bestuurlijke organisatie van het Fonds is vastgelegd in de Statuten en in de volgende Fondsdocumenten:

- voor het Algemeen Bestuur gelden het 'Bestuursprotocol' en het 'Geschiktheidsplan' met daarin opgenomen het 'Opleidingsplan';
- voor het Verantwoordingsorgaan gelden het 'Reglement van het Verantwoordingsorgaan', waarvan het 'Verkiezingsreglement van het Verantwoordingsorgaan' onderdeel uitmaakt.

2.11.1 Integriteitbeleid

Het Fonds kent een Integriteitbeleid. Het doel van het Integriteitbeleid is het stimuleren van de aan het Fonds verbonden personen om integer te handelen, dat wil zeggen te handelen in overeenstemming met de maatschappelijk geaccepteerde waarden en normen en de toepasselijke wet- en regelgeving.

In het Integriteitbeleid is een aantal integriteitrisico's onderkend en zijn beheersmaatregelen geformuleerd. De beheersmaatregelen en de integriteitwaarborgen zijn daarnaast verder vastgelegd in met name de volgende Fondsdocumenten:

- compliance Program;
- gedragscode;
- sanctiebeleid;
- incidentenregeling;
- klokkenluidersregeling;
- code maatschappelijk verantwoord beleggen; en
- uitbestedingsbeleid.

Handhaving van het Integriteitbeleid en de daarmee samenhangende documenten waarborgt de integriteit van het Fonds.

Conform het Integriteitbeleid vindt periodiek een risicoanalyse plaats; over de naleving wordt periodiek gerapporteerd.

2.11.2 Gedragscode en Sanctiebeleid

Voor alle aan het Fonds verbonden personen geldt de Gedragscode van het Fonds. Bij niet naleven van de regels in de Gedragscode kunnen sancties worden opgelegd. Dit is nader uitgewerkt in de Incidentenregeling en in het Sanctiebeleid.

Naast de bijzondere codes, voorschriften en gedragsregels van het Fonds kunnen daarnaast, vanuit een arbeidsrechtelijke relatie, regels van ING Bank gelden. De bijzondere codes, voorschriften of gedragsregels van het Fonds prevaleren boven vergelijkbare regels van ING Bank. Dat geldt ook voor desbetreffende sanctiesystemen. Sanctionering is in beginsel belegd bij het Fonds.

Personen die direct of indirect bij transacties van het Fonds in financiële instrumenten betrokken zijn, of over voorwetenschap kunnen beschikken, zijn als 'insider' aangemerkt. Voor hen zijn in de Gedragscode van het Fonds specifieke regels voor het verrichten van eigen transacties opgenomen.

2.11.3 Beleid en beleidsvoornemens

Het beleid en de beleidsvoornemens van het Fonds worden vastgelegd in een jaarlijks op te stellen beleidsplan en onderbouwd met een begroting.

2.11.4 Risicobeheersing

Het risicomanagement van het Fonds richt zich in de eerste plaats op de strategische risico's, zoals de nakoming van de pensioenverplichtingen en compliance. Voor de meer tactische en operationele risico's ziet het Fonds ook nadrukkelijk toe op de uitbestede werkzaamheden, zoals op het gebied van de pensioenadministratie, beleggingen en beleggingsadministratie.

Gegeven het belang van risicomanagement heeft het Fonds een afdeling Risk Management. Deze rapporteert onafhankelijk aan het Algemeen Bestuur over zowel financiële als niet-financiële risico's en over de effectiviteit van genomen maatregelen. Verder wordt de adequate organisatie van het integrale risicomanagement bevorderd door Risk Management naast de directe rapportagelijijn naar het Algemeen Bestuur een directe rapportagelijijn heeft aan de niet uitvoerende bestuurders.

Om de risico's bij de strategische en operationele doelstellingen van het Fonds te onderkennen en te beheersen doorloopt het Fonds de volgende stappen:

- vaststellen van de risicobereidheid;
- meten en managen van risico's;
- inrichten van de interne beheersingsorganisatie;
- verantwoorden van de effectieve werking van maatregelen;
- zo nodig bijstellen van beheersingsmaatregelen.

Het Fonds maakt in zijn risicobeleid zoals gezegd onderscheid naar financiële en niet-financiële risico's (zie onderstaande tabel). Het Risk Management Framework van het Fonds beschrijft het beleid voor alle risicocategorieën. Het framework is voor de balansrisico's een aanvulling op het balansbeheerplan dat met name de strategische risicobeheersingsmaatregelen omvat. Op basis van de periodieke verantwoording over de effectiviteit van de werking van maatregelen vinden eventuele bijstellingen plaats en wordt het framework geactualiseerd en vastgesteld door het Algemeen Bestuur.

Financiële risico's	Niet- Financiële risico's
Solvabiliteitsrisico	Omgevingsrisico
Renterisico	Operationeel risico
Valutarisico	Uitbestedingsrisico
Marktrisico	Integriteitsrisico
Liquiditeitsrisico	Juridisch risico
Concentratierisico	IT risico
Kredietrisico	
Verzekeringstechnisch risico	
Actief risico	

Balansrisico en risicobudgettering

Het Fonds ziet het balansrisico, dat optreedt als gevolg van het Rente-, Valuta-, Krediet- en Marktrisico, als het belangrijkste financiële risico. Uitgaande van de strategische doelstellingen (nakoming van de nominale pensioenaanspraken met een hoge mate van zekerheid bij een toeslagambitie), hanteert het Fonds risiconormen. Zie voor deze normen ook paragraaf 6.1 en voor de risicobudgettering paragraaf 6.3 onder Stap 4 Risicobudgetteringsbeleid.

2.11.5 Uitbestedingsbeleid

Het Fonds besteedt activiteiten uit die andere partijen beter en/of tegen lagere kosten kunnen uitvoeren dan het Fonds zelf kan. Het Algemeen Bestuur streeft ernaar om de organisatie van het Fonds aan de hoogste standaarden te laten voldoen. Het Fonds heeft voor zijn uitbesteding een Uitbestedingsbeleid vastgesteld, waarin de beleidsuitgangspunten in geval van uitbesteding zijn vastgelegd. Doelstelling bij het Uitbestedingsbeleid is onder meer het waarborgen van de kwaliteit van de dienstverlening door de uitbestedingspartners en het waarborgen dat het Fonds steeds 'in control' is ten aanzien van de uitbestede processen (waaronder pensioenadministratie, zie paragraaf 2.12).

Na het uitvoeren van een risicoanalyse besluit het Algemeen Bestuur om al dan niet over te gaan tot uitbesteding van bepaalde processen en/of werkzaamheden.

Daarnaast is in het Uitbestedingsbeleid vastgelegd aan welke eisen (het proces van) een uitbesteding dient te voldoen, en welke voorwaarden in een uitbestedingsovereenkomst moeten worden opgenomen.

Het Fonds heeft nauw contact met zijn uitbestedingspartners en ontvangt periodiek (verantwoordings) verslagen van deze uitbestedingspartners. Onder meer op grond van de rapportages beoordeelt het Fonds of de kwaliteit van de uitvoering aan de daaraan gestelde eisen voldoet. Daarnaast kunnen ook controles bij de uitbestedingspartners zelf plaatsvinden.

2.11.6 Financieel crisisplan

Het Fonds heeft in het kader van artikel 143 van de Pensioenwet en de Beleidsregel financieel crisisplan pensioenfonds een financieel crisisplan opgesteld waarin een beschrijving wordt gegeven van de maatregelen die het Algemeen Bestuur op korte termijn effectief kan inzetten, als de beleidsdekkingsgraad onder de vereiste dekkingsgraad ligt of zeer snel daalt naar dit niveau, waardoor het realiseren van de doelstelling van het Fonds in gevaar zou kunnen komen. Dit financieel crisisplan is als bijlage 3 bij deze ABTN opgenomen.

2.11.7 Rapportages

Voor de uitoefening van zijn taken beschikt het Algemeen Bestuur onder meer over de volgende (management)informatie:

- de ontwikkeling van het belegd vermogen, het rendement en de daarbij behorende geschatte ontwikkeling van de dekkingsgraad;
- de belangrijkste financiële risico's voor het Fonds en de wijze waarop deze beheerst worden;
- de uitvoering van de pensioenregelingen door uitvoerder AZL;
- de mate van beheersing van de bedrijfsprocessen met inbegrip van de belangrijkste issues;
- de kostenontwikkeling in relatie tot de begroting.

Het UB beschikt daarnaast over nadere detaillering van de kwartaalrapportage op het gebied van balansbeheer, vermogensbeheer, beheersing van de bedrijfsprocessen, uitvoering van de pensioenregeling, risicomanagement, projecten en kosten.

Daarnaast heeft het Algemeen Bestuur de beschikking over:

- de kwartaalrapportage van de (externe) compliance officer;
- de kwartaalrapportage over het (integraal) risicomanagement;
- de relevante ontwikkelingen op pensioengebied en de mogelijke consequenties hiervan voor het Fonds. Tevens worden vakbladen binnen het Algemeen Bestuur verspreid;
- de managementletter van de accountant;
- de jaarlijkse rapportage van de waarmede actuaire; en
- het jaarverslag van het Fonds.

2.11.8 Interne controle

De interne controle is zoveel mogelijk gewaarborgd door onder andere de volgende maatregelen, zowel bij het Fonds als bij het door het Fonds aangestelde uitvoeringsorganisaties:

- het beschermen van systemen en eigendommen door middel van procuratieregelingen, toegangsbeveiliging;
- het aanbrengen van functiescheidingen;
- het toepassen van het vier ogenprincipe, bijvoorbeeld bij de 'handmatige' mutaties in de verzekeren- en uitkeringsadministraties;

- het afbakenen van bevoegdheden door het beperken van het aantal bevoegdheden per persoon en van het aantal personen per bevoegdheid; en
- het vaststellen van beleggingsmandaten voor de vermogensbeheerders met onder meer de te hanteren benchmarks.

2.12 Uitbestede werkzaamheden

2.12.1 Pensioenadministratie

De bij het Fonds ondergebrachte pensioenregelingen worden geadmistreerd door AZL. Daartoe is een administratieovereenkomst inclusief een 'Service Level Agreement'(SLA) met AZL afgesloten.

Periodiek en indien nodig tussentijds rapporteert AZL over de uitvoering van de pensioenregelingen.

2.12.2 Beheer beleggingen

Het Fonds laat zijn beleggingen vrijwel geheel beheren door externe vermogensbeheerders. Alleen de treasury-gerelateerde activiteiten zijn niet uitbesteed.

Het vermogensbeheer gebeurt binnen de door het Fonds verleende mandaten.

Periodiek rapporteren de vermogensbeheerders over de resultaten van het gevoerde beleid.

2.12.3 Bewaarneming effecten en beleggingsadministratie

Northern Trust draagt zorg voor de bewaarneming van de effecten en de beleggingsadministratie van het Fonds. De bevoegdheden van de bewaarder zijn vastgelegd in een bewaarovereenkomst. De bewaarder rapporteert over de mate waarin de vermogensbeheerders voldoen aan de daaraan in mandaten gestelde voorwaarden (investment compliance).

Hoofdstuk 3 Pensioenregelingen

3.1 Aangesloten ondernemingen

Het Fonds voert pensioenregelingen uit voor (gewezen) werknemers van (voormalige) aangesloten ondernemingen. Vanwege de gesloten status van het Fonds (sinds 1 januari 2014) betreft de uitvoering van de pensioenaanspraken en pensioenrechten zoals die tot en met 31 december 2013 zijn opgebouwd. De huidige aangesloten ondernemingen zijn:

- ING Verzekeringen Personeel BV (huidige naam: NN Insurance Personeel BV), ING Investment Management Personeel BV (huidige naam: NNIP Personeel BV), ING Bank Personeel BV en WestlandUtrecht Personeel BV, evenals ING Bank N.V. en NN Group N.V., zowel voor zichzelf als in hoedanigheid van vennoot van de ontbonden vennootschap onder firma ING Personeel VOF, ING Vastgoed Ontwikkeling B.V. en Nationale-Nederlanden Levensverzekering Maatschappij N.V. voor zichzelf en als rechtsopvolger van RVS Levensverzekering N.V. een groepsmaatschappij van ING Groep N.V. als bedoeld in artikel 2:24b van het Burgerlijk Wetboek, welke door het Bestuur ING Nederland als zodanig is aangewezen en door het Bestuur als zodanig is toegelaten;
- een met de Werkgever gerelateerde onderneming die door de Werkgever als zodanig is aangewezen en door het Bestuur als zodanig is toegelaten; en
- ondernemingen die niet langer aan de voorgaande criteria voldoen, uitsluitend voor zover zij met het Fonds een overgangsperiode (en -regeling) zijn overeengekomen.

De pensioenregelingen zijn vastgelegd in pensioenreglementen. De pensioenreglementen worden door het Algemeen Bestuur vastgesteld in overeenstemming met de pensioenovereenkomst en de uitvoeringsovereenkomst.

3.2 Deelnemerschap

Deelname aan de pensioenregeling(en) van het Fonds is gestart op het moment van indiensttreding. Per 1 januari 2014 is het Fonds een gesloten pensioenfonds¹⁾. Dit betekent voor werknemers dat sinds die datum geen pensioenpremies meer in het Fonds worden gestort, en dat sinds die datum ook de pensioenopbouw voor werknemers is gestopt. Dit is anders voor degenen met voortgezette pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid of uittredingsregelingen, die al zijn ingegaan vóór 31 december 2013; zij worden aangemerkt als Deelnemers. Dit heeft betrekking op het volgende: De Verzekerden, zoals bedoeld in de reglementen van het Fonds, die op 31 december 2013 Deelnemer waren aan de pensioenregeling van het Fonds en die aansluitend op 1 januari 2014 Deelnemer zijn geworden aan de (nieuwe) pensioenregelingen van ING Bank of NN Group, zoals vastgelegd in de CAO-en van de twee genoemde werkgevers, en die daar ononderbroken aan (zijn) blijven deelnemen, worden beschouwd als Deelnemers²⁾. Bij overgang na 1 januari 2014 van betrokkene van de ene werkgever naar

1) Sinds 1 januari 2014 bouwen werknemers van ING Bank pensioen op in het ING CDC Pensioenfonds en werknemers van NN Group in het NN CDC Pensioenfonds.

2) Onder (zijn) blijven deelnemen wordt naast 'regulier' deelnemerschap ook verstaan: de voortzetting van het deelnemerschap bij het betreffende CDC Pensioenfonds op grond van premievrijstelling in verband met arbeidsongeschiktheid.

de andere of omgekeerd wordt het deelnemerschap bij het Fonds beëindigd (betrokkene wordt dan een Gewezen Deelnemer) en daardoor is betrokkene bij het Fonds niet meer te kenmerken als 'Deelnemer'.

3.2.1 Arbeidsongeschikten

Degenen die vóór 1 januari 2014 bij het Fonds premievrije voortzetting hebben gekregen in verband met arbeidsongeschiktheid, worden door het Fonds ook beschouwd als 'Deelnemer', aangezien hun deelname aan de pensioenregeling van het Fonds doorloopt, ook al is betrokkene (waarschijnlijk) geen 'werknemer' meer. De huidige arbeidsongeschikten met premievrijstelling, blijven bij het Fonds recht houden op toeslagverlening conform het thans op hen van toepassing zijnde pensioenreglement.

3.3 Pensioenregelingen, premievrijmaking en flexibiliseringsmogelijkheden.

In dit onderdeel worden de door het Fonds uitgevoerde pensioenregelingen op hoofdlijnen beschreven.

Per 1 januari 2014 zijn de in paragraaf 3.3.1. tot en met 3.3.8. genoemde pensioenregelingen van het Fonds premievrij gemaakt en vindt er geen opbouw meer plaats, met uitzondering van voortzetting van pensioenopbouw voor bepaalde categorieën (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden bij arbeidsongeschiktheid en werkloosheid.

De betreffende pensioenregelingen zijn door de premievrijmaking gesloten regelingen geworden en daarin kunnen met ingang van 1 januari 2014 geen nieuwe Deelnemers meer toetreden.

Met ingang van 1 januari 2014 zijn in de pensioenreglementen zoals genoemd in paragraaf 3.3.1. tot en met 3.3.8. flexibiliseringsmogelijkheden opgenomen. De flexibiliseringsmogelijkheden betreffen:

- hoog/laag of laag/hoog constructie uitkeringshoogte ouderdomspensioen en de mogelijkheid de tijdelijk hogere of tijdelijk lagere pensioenuitkering door te laten lopen tot de eerste dag van de maand waarin voor het eerst een AOW-uitkering wordt ontvangen, of uiterlijk tot de eerste dag van de maand waarin de 70-jarige leeftijd wordt bereikt;
- deeltijdpensioen vanaf de 60-jarige leeftijd in de vaste verhoudingen 25%, 50% en 70% in overleg met de Werkgever;
- latere ingang van het ouderdomspensioen na de 65-jarige leeftijd. Uitstel van de pensioeningangsdatum is bedoeld om desgewenst aan te kunnen sluiten bij de pensioeningangsdatum van 67 jaar (verjaardagsdatum) die in de nieuwe pensioenregeling van ING CDC Pensioenfonds of NN CDC Pensioenfonds geldt; en
- extra overbruggingsmogelijkheden voor degenen die vallen onder de Basisregeling Pensioen 65 voor de tijd tussen de pensionering en de ingang van de AOW.

3.3.1 Basisregeling Pensioen 65

Voor werknemers die in dienst zijn getreden op of na 1 januari 2006 is de Basisregeling Pensioen 65 vastgelegd in het Reglement Basisregeling Pensioen 65. Dit reglement is ook van toepassing voor werknemers die zijn geboren op of na 1 januari 1950 en in dienst waren, zowel op 31 december 2005 als op 1 januari 2006. De belangrijkste kenmerken van de Basisregeling Pensioen 65 zijn:

- het betreft een eindloonregeling en een middelloonregeling voor specifiek aangewezen variabele beloningscomponenten. De pensioenrichtleeftijd is 65 jaar. Onder voorwaarden kan de Deelnemer ook kiezen voor een pensioendatum gelegen tussen de 60- en 65-jarige leeftijd. Voor de Deelnemers zijn een levenslang ouderdomspensioen, partnerpensioen, nabestaanden overbruggingspensioen³⁾, wezenpensioen, arbeidsongeschiktheidspensioen (voor zover het salaris meer bedraagt dan per 31 december 2013: € 51.145,56) en een premievrije voortgezette pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid verzekerd.
- Het ouderdomspensioen in de eindloonregeling is gelijk aan het aantal deelnemersjaren vermenigvuldigd met 1,75% van de laatstelijk vastgestelde Pensioengrondslag A. Pensioenopbouw voor de middelloonregeling bedraagt op jaarbasis 2% van de uitbetaalde pensioengevende variabele salarissen (pensioengrondslag B). Pensioengrondslag A is gelijk aan het jaarsalaris, zijnde 12 maal het persoonlijk maandsalaris plus de vaste salariscomponenten (vakantietoeslag en 13e maand), tot een "grensbedrag" (per 31 december 2013: € 88.231,22 voor Deelnemers die vallen onder de CAO ING Verzekeren/ING Investment Management en per 31 december 2013 € 91.345,78 voor Deelnemers die vallen onder de CAO voor ING Bank/WestlandUtrecht Bank), verminderd met een franchise (per 31 december 2013: € 19.623,68 voor Deelnemers die vallen onder de CAO ING Verzekeren/ING Investment Management en per 31 december 2013 € 20.316,40 voor Deelnemers die vallen onder de CAO voor ING Bank/ WestlandUtrecht Bank). Het grensbedrag en de franchise worden verhoogd met de collectieve structurele verhoging van de lonen als gevolg van de op de Deelnemer toepasselijke CAO.
- Voor nabestaanden is een (bijzonder) partnerpensioen, nabestaanden overbruggingspensioen, en wezenpensioen verzekerd.
- Het partnerpensioen is gelijk aan 70% van het (te bereiken) ouderdomspensioen.
- Het nabestaanden overbruggingspensioen is gelijk aan het verschil in de premies volksverzekering die de partner voor en na de 65-jarige leeftijd verschuldigd is over het tot uitkering komende partnerpensioen.
- Het wezenpensioen is gelijk aan 14% van het (te bereiken) ouderdomspensioen.
- Het arbeidsongeschiktheidspensioen bedraagt 75% van het vaste jaarsalaris en enkele pensioen-dragende variabele beloningsbestanddelen, voor zover gelegen boven de WIA-loongrens en wordt alleen toegekend indien het dienstverband wegens duurzame en volledige arbeidsongeschiktheid (80-100%) is beëindigd en de Deelnemer al ziek of arbeidsongeschikt was per 1 december 2013 en daarna niet meer is hersteld.
- Voor de toeslagverlening op de opgebouwde pensioenaanspraken van Deelnemers geldt wat in het pensioenreglement is bepaald en waarop in paragraaf 3.4.3. bij wijze van toelichting nader is ingegaan.
- Voor de toeslagverlening op ingegane en premievrije pensioenen geldt wat in het pensioenreglement is bepaald en waarop in paragraaf 3.4.1. bij wijze van toelichting nader is ingegaan.

3) Het nabestaanden overbruggingspensioen wordt bij overlijden gedurende het deelnemerschap aan de partner uitgekeerd en eindigt als deze de 65-jarige leeftijd bereikt.

- In de pensioenregeling zijn diverse 'flexibele' elementen aanwezig zoals:
 - de (Gewezen) Deelnemer kan het pensioen eerder (vanaf leeftijd 60 jaar) in laten gaan of kiezen voor deeltijdpensioen;
 - de (Gewezen) Deelnemer kan het vanaf 1 januari 2002 opgebouwde partnerpensioen om-zetten in ouderdomspensioen of het vanaf 1 januari 2002 opgebouwde ouderdomspensioen omzetten in partnerpensioen;
 - de (Gewezen) Deelnemer kan kiezen voor een 3 of 5 jaar durend hoog-laag of laag-hoog pensioen of bij een eerdere pensioeningang ervoor kiezen het pensioen tijdelijk te verhogen met een bedrag ter grootte van tweemaal de AOW voor gehuwden zonder toeslag, inclusief vakantietoeslag.

Effectuering van de in het reglement opgenomen keuzemogelijkheden vindt plaats op basis van door het Algemeen Bestuur vastgestelde rekenregels. Deze rekenregels zijn vastgelegd in het tabellenboek van het Fonds.

3.3.2 Reglement overgangsregelingen Pensioen 2002

Op 1 januari 2002 is de Basispensioenregeling ingevoerd, zoals omschreven onder 3.3.4. in het Reglement Overgangsregelingen Pensioenen 2002 (ROP 2002) zijn de hiermee samenhangende overgangsregelingen opgenomen.

Onderdeel daarvan is een garantie op het te bereiken ouderdomspensioen in de eindloonregeling. De garantiépensioenen zijn per 31 december 2001 bepaald en vertaald in extra deelnemersjaren en -maanden. Het partnerpensioen en wezenpensioen bedragen respectievelijk 70% en 14% van het te bereiken ouderdomspensioen in de nieuwe pensioenregeling. De extra deelnemersjaren moeten worden 'inverdiend'. Dat betekent dat de Deelnemer deze extra jaren erbij krijgt naar rato van de werkelijke deelnemersjaren ten opzichte van de deelnemersjaren van de datum van toetreding tot de eerste dag van de maand waarin de Deelnemer de leeftijd van 62 jaar bereikt.

Voorts is een extra garantie verleend op basis van het totaal verzekerde partner- en wezenpensioen in de oude pensioenregeling naar de stand van 31 december 2001. Dit houdt in dat bij overlijden tijdens het deelnemerschap ten minste deze bedragen aan partner- en wezenpensioen zullen worden uitgekeerd.

NB

Voor ING Commercial Finance (voorheen NMB-Heller) geldt: (Aspirant) Deelnemers aan de pensioenregeling ING Groep (zie 3.3.5) per 31 december 2003 die aansluitend per 1 januari 2004 Deelnemer zijn geworden in de Pensioenregeling ING 2002 ontlenen rechten aan het ROP 2002.

3.3.3 Reglement overgangsregelingen Pensioen 2006

Op 1 januari 2006 zijn de Basisregeling Pensioen 62 en 65 ingevoerd. In het Reglement Overgangsregelingen Pensioenen 2006 (ROP 2006) zijn de hiermee samenhangende overgangsregelingen opgenomen.

In het ROP 2006 wordt onderscheid gemaakt tussen Deelnemers die zijn geboren vóór 1 januari 1950 en Deelnemers geboren op of na 1 januari 1950:

- voor Deelnemers die zijn geboren op of na 1 januari 1950 geldt vanaf 1 januari 2006 een pensioenrichtleeftijd van 65 jaar. In het ROP 2006 is voor deze Deelnemers de omzetting vastgelegd van de opgebouwde aanspraken op ouderdomspensioen, de overbruggings-pensioenen (OBP) I en II (zie hiervoor paragraaf 3.3.4), en prepensioen op leeftijd 62 in een extra levenslang ouderdomspensioen ingaand op leeftijd 65.
- voor Deelnemers geboren vóór 1 januari 1950 is met ingang van 1 januari 2006 de Basisregeling Pensioen 62 van toepassing, met een pensioenrichtleeftijd van 62 jaar. In het ROP 2006 is vastgelegd dat voor alle Deelnemers aan de Basisregeling Pensioen 62 voor alle deelnemersjaren een partnerpensioen ter hoogte van 70% van het ouderdomspensioen wordt opgebouwd.

3.3.4 Basisregeling Pensioen 62

De Basisregeling Pensioen 62 betreft een gesloten regeling. Sinds 1 januari 2006 zijn geen Deelnemers meer toegetreden. De Basisregeling Pensioen 62 is van toepassing op medewerkers geboren vóór 1 januari 1950 die in dienst waren zowel op 31 december 2005 als op 1 januari 2006.

De Basisregeling Pensioen 62 is identiek aan de Basisregeling Pensioen 65 met uitzondering van de volgende punten:

- de pensioenrichtleeftijd is 62 jaar;
- de Basisregeling Pensioen 62 kent eveneens aanspraken op twee overbruggings-pensioenen (OBP), OBP I en OBP II. OBP I dient ter compensatie voor de nog niet te ontvangen AOW tussen leeftijd 62 en 65. Deelnemers bouwen vanaf aanvang deelname per deelnemersjaar 2,5% van de franchise (maximum 40 jaar) op. OBP II dient ter compensatie van de te betalen AOW-premie tussen leeftijd 62 en 65. OBP II wordt opgebouwd vanaf leeftijd 52; en
- de (Gewezen) Deelnemer kan het pensioen ook later (tot leeftijd 65 jaar) in laten gaan.

3.3.5 Basispensioenregeling

De Basispensioenregeling betreft een gesloten regeling, uit hoofde waarvan enkel pensioen wordt opgebouwd door arbeidsongeschikte Deelnemers. Sinds 1 januari 2006 zijn geen Deelnemers meer toegetreden.

De Basispensioenregeling is identiek aan de Basisregeling Pensioen 62 met uitzondering van het partnerpensioen. Het partnerpensioen is gelijk aan 50% van het (te bereiken) ouderdomspensioen of 70% op risicobasis. Voor degenen die vóór 1 januari 2002 in dienst waren, geldt echter 70% op opbouwbasis.

NB

Met ingang van 1 januari 2004 zijn de medewerkers van ING Commercial Finance (voorheen NMB-Heller) toegetreden tot deze pensioenregeling. Zij komen vanaf dat moment in aanmerking voor de garantieregelingen zoals is vermeld in paragraaf 3.3.2.

3.3.6 Pensioenregeling ING Groep

De Pensioenregeling ING Groep betreft een gesloten regeling, uit hoofde waarvan enkel nog pensioen wordt opgebouwd door arbeidsongeschikte Deelnemers. Sinds 1 januari 2002 zijn geen Deelnemers meer toegetreden.

De belangrijkste kenmerken van de Pensioenregeling ING Groep zijn:

- Het deelnemerschap geeft recht op een levenslang ouderdomspensioen, een tijdelijk ouderdomspensioen, een ongehuwdenpensioen, partnerpensioen, wezenpensioen en een arbeidsongeschiktheidspensioen.
- Met uitzondering van het ongehuwden- en arbeidsongeschiktheidspensioen is de hoogte van de aanspraken afhankelijk van het voor het pensioen meetellende salaris op de datum van beëindiging van het deelnemerschap, het aantal behaalde deelnemersjaren en een franchise. Het partnerpensioen en het wezenpensioen bedragen respectievelijk 75% en 15% van het te bereiken levenslange ouderdomspensioen. Het ongehuwdenpensioen omvat een vast bedrag per deelnemersjaar. Sinds 1 januari 2002 is geen ongehuwdenpensioen meer opgebouwd.
- Bij beëindiging van het dienstverband wegens arbeidsongeschiktheid heeft de Deelnemer aanspraak op een arbeidsongeschiktheidspensioen en op voortgezette pensioenopbouw. Bij wijziging van het percentage van de arbeidsongeschiktheid worden de hoogte van het arbeidsongeschiktheidspensioen en de pensioenopbouw dienovereenkomstig aangepast.
- De pensioenen worden verhoogd met een vakantietoeslag.
- Als op een ingegaan tijdelijk pensioen sociale premies moeten worden ingehouden wordt –voor zover de Pensioenregeling ING Groep daarin voorziet– een vergoeding voor de in de loonheffing begrepen premies uitgekeerd.
- Voor de toeslagverlening op ingegane en premievrije pensioenen geldt wat in de Pensioenregeling ING Groep is bepaald en waarop in paragraaf 3.4 bij wijze van toelichting nader is ingegaan. In de Pensioenregeling ING Groep is sprake van een zogeheten gesloten groep Pensioengerechtigden en Gewezen Deelnemers zoals bedoeld in paragraaf 3.4.1. waarvoor een afwijkende maatstaf geldt.

3.3.7 Pensioenregeling Nationale-Nederlanden

De Pensioenregeling Nationale-Nederlanden betreft een gesloten regeling, uit hoofde waarvan enkel pensioen wordt opgebouwd door arbeidsongeschikte Deelnemers. Sinds 1 januari 1995 zijn geen nieuwe Deelnemers meer toegetreden.

De belangrijkste kenmerken van de Pensioenregeling Nationale-Nederlanden zijn:

- Het deelnemerschap geeft recht op een levenslang ouderdomspensioen, een tijdelijk ouderdomspensioen, een ongehuwdenpensioen, partnerpensioen, wezenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen.
- Met uitzondering van het arbeidsongeschiktheidspensioen is de hoogte van de aanspraken, afhankelijk van het voor het pensioen meetellende salaris op de datum van beëindiging van het deelnemerschap, het aantal behaalde deelnemersjaren en de franchise.
- Bij beëindiging van het dienstverband wegens arbeidsongeschiktheid heeft de Deelnemer aanspraak op een arbeidsongeschiktheidspensioen en op voortgezette pensioenopbouw. Bij wijziging van het percentage van de arbeidsongeschiktheid worden de hoogte van het arbeidsongeschiktheidspensioen en de pensioenopbouw dienovereenkomstig aangepast (dit zowel voor als na beëindiging van het dienstverband).

- Indien op een ingegaan tijdelijk pensioen sociale premies moeten worden ingehouden wordt –voor zover de Pensioenregeling Nationale-Nederlanden daarin voorziet– een vergoeding voor de in de loonheffing begrepen premies uitgekeerd.
- Voor de toeslagverlening op ingegane en premievrije pensioenen geldt wat in de Pensioenregeling Nationale-Nederlanden is bepaald en waarop in paragraaf 3.4 bij wijze van toelichting nader is ingegaan. In de Pensioenregeling Nationale Nederlanden is sprake van een zogeheten gesloten groep Pensioengerechtigden en Gewezen Deelnemers zoals bedoeld in paragraaf 3.4.1 waarvoor een afwijkende maatstaf geldt.

3.3.8 Pensioenregeling WestlandUtrecht Hypotheekbank

De Pensioenregeling WestlandUtrecht Hypotheekbank (WUH) betreft een gesloten regeling, uit hoofde waarvan nog enkel pensioen wordt opgebouwd door arbeidsongeschikte Deelnemers. Sinds 1 januari 1995 zijn geen Deelnemers meer toegetreden. De belangrijkste kenmerken van de Pensioenregeling WUH zijn:

- Het deelnemerschap geeft recht op een levenslang ouderdomspensioen, partnerpensioen, wezenpensioen en een arbeidsongeschiktheidspensioen.
- Met uitzondering van het arbeidsongeschiktheidspensioen is de hoogte van de aanspraken afhankelijk van het voor het pensioen meetellende salaris op de datum van beëindiging van het deelnemerschap, het aantal behaalde deelnemersjaren en een franchise. Het partnerpensioen en het wezenpensioen bedragen respectievelijk 70% en 14% van het te bereiken ouderdomspensioen.
- Bij beëindiging van het dienstverband wegens arbeidsongeschiktheid heeft de Deelnemer aanspraak op een arbeidsongeschiktheidspensioen en op voortgezette pensioenopbouw. Bij wijziging van het percentage van de arbeidsongeschiktheid worden de hoogte van het arbeidsongeschiktheidspensioen en de pensioenopbouw dienovereenkomstig aangepast.
- Voor de toeslagverlening op ingegane en premievrije pensioenen geldt wat in de Pensioenregeling WUH is bepaald en waarop in paragraaf 3.4 bij wijze van toelichting nader is ingegaan. In de Pensioenregeling WUH is sprake van een zogeheten gesloten groep Pensioengerechtigden en Gewezen Deelnemers zoals bedoeld in paragraaf 3.4.1 waarvoor een afwijkende maatstaf geldt.

3.4 Toeslagverlening

In het kader van de financiële onafhankelijkheid van het Fonds is afgesproken dat de Werkgever over 2014 de volledige toeslagen financiert. Vanaf 1 januari 2015 is het Fonds zelf verantwoordelijk voor de toeslagverlening en is deze afhankelijk van de financiële positie van het Fonds.

3.4.1 Toeslagverlening en voorwaardelijkheidsverklaring Pensioengerechtigden en Gewezen Deelnemers

De voorwaardelijke toeslagverlening voor Pensioengerechtigden en Gewezen Deelnemers valt niet precies in één van de categorieën van de toeslagenmatrix. De als gevolg van de Pensioenwet voorgeschreven voorwaardelijkheidsverklaringen in de juridische documentatie en de communicatie-uitingen zijn afgeleid van categorie D1 van de tot 2015 geldende toeslagenmatrix en passend gemaakt voor de specifieke situatie van het Fonds.

De voorwaardelijkheidsverklaring voor Pensioengerechtigden en Gewezen Deelnemers luidt als volgt:

“Op de pensioenrechten en pensioenaanspraken wordt jaarlijks een toeslag verleend van maximaal de prijsontwikkeling met een maximum van 3% per jaar. Het Bestuur beslist echter jaarlijks in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement gefinancierd.”

3.4.2 Uitzondering

Voor een gesloten groep Pensioengerechtigden en Gewezen Deelnemers in de Pensioenregeling ING Groep, de Pensioenregeling Nationale-Nederlanden en de Pensioenregeling WestlandUtrecht Hypotheekbank (WUH) geldt een andere maatstaf voor de berekening van de hoogte van de toeslagen: de collectieve structurele verhoging van de lonen als gevolg van de van toepassing zijnde CAO.

Voor deze gesloten groep Pensioengerechtigden en Gewezen Deelnemers worden in beginsel toeslagen verleend op het moment dat er sprake is van een collectieve structurele verhoging van de lonen als gevolg van de van toepassing zijnde CAO. De toeslagverlening is voorwaardelijk.

Voor deze gesloten groep Pensioengerechtigden en Gewezen Deelnemers geldt de volgende wettelijk vastgestelde voorwaardelijkheidsverklaring:

“Op de pensioenrechten en pensioenaanspraken wordt een toeslag verleend van maximaal de algemene salarisverhoging. Het Bestuur beslist echter in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement gefinancierd.”

3.4.3 Toeslagverlening en voorwaardelijkheidsverklaring Deelnemers

Op de bij het Fonds ondergebrachte pensioenaanspraken van Deelnemers worden in beginsel toeslagen verleend op het moment dat er sprake is van een collectieve structurele verhoging van de lonen als gevolg van de van toepassing zijnde CAO. De toeslagverlening is voorwaardelijk. Voor arbeidsongeschikten kunnen afwijkende bepalingen gelden conform de Pensioenreglementen.

De als gevolg van de Pensioenwet voorgeschreven voorwaardelijkheidsverklaringen in de juridische documentatie en de communicatie-uitingen zijn afgeleid van categorie D1 van de tot 2015 geldende toeslagenmatrix en passend gemaakt voor de specifieke situatie van het Fonds.

De voorwaardelijkheidsverklaring voor Deelnemers luidt als volgt:

“Op de pensioenrechten en pensioenaanspraken wordt een toeslag verleend van maximaal de algemene salarisverhoging. Het Bestuur beslist echter in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement gefinancierd.”

Bestemmingsreserve

Voor de groep van Deelnemers die op 1 januari 2014 Deelnemer was en op de datum van toeslagverlening nog Deelnemer is, geldt in aanvulling op bovenstaande: het Fonds houdt een Bestemmingsreserve aan, zoals beschreven in paragraaf 5.2.

Voor zover het eigen vermogen van het Fonds volgens het Algemeen Bestuur ontoereikend is voor de volledige toekenning van toeslagverlening conform de geldende maatstaf, zal het tekort ten laste van de Bestemmingsreserve, zolang deze een positief saldo heeft, worden aangevuld.

Extreme situaties

In het geval er sprake is van extreme situaties, bijvoorbeeld loonontwikkelingen die significant uitkomen boven macro-economische ontwikkelingen, heeft het Algemeen Bestuur de discretionaire bevoegdheid bij het toekennen van toeslagen af te wijken van de vastgestelde toeslagmaatstaf. De evenwichtige belangenafweging en (het behoud van) de (toekomstige) financiële draagkracht van het Fonds zijn hierbij de uitgangspunten van deze afweging.

Hoofdstuk 4 Herverzekering

Gezien de omvang van het Fonds en de geldende uitvoeringsovereenkomst worden de risico's voortvloeiende uit de aangegane pensioenverplichtingen volledig in eigen beheer gehouden. Uitzondering hierop vormen de herverzekerde pensioenverplichtingen. De herverzekerde pensioenverplichtingen hebben betrekking op ingebrachte, nog lopende polissen bij verzekeringsmaatschappijen. Per eind mei 2017 betreft dit € 2 miljoen aan herverzekerde verplichtingen (0,01% van de totale voorziening pensioenverplichtingen).

Hoofdstuk 5 Voorzieningen en vermogen

5.1 Voorzieningen

De Technische Voorzieningen van het Fonds bestaan uit de Voorziening Pensioenverplichtingen.

5.1.1 Voorziening Pensioenverplichtingen

De Voorziening Pensioenverplichtingen dient ter dekking van de pensioenverplichtingen van het Fonds en is post voor post vastgesteld met inachtneming van de actuariële grondslagen en veronderstellingen zoals hierna omschreven.

De Voorziening Pensioenverplichtingen is gebaseerd op de tot en met de balansdatum verkregen aanspraken op pensioen en omvat mede de Voorziening Excasso.

De Voorziening Pensioenverplichtingen is vastgesteld inclusief de rechten uit hoofde van herverzekering. De Voorziening Pensioenverplichtingen voor dit herverzekerde deel van de pensioenaanspraken is op dezelfde grondslagen vastgesteld.

In de berekening van de Voorziening wordt op de volgende wijze rekening gehouden met toeslagen en grondslagwijzigingen:

- Toeslagen, welke bij besluit door het Algemeen Bestuur zijn toegekend, ingaande de 1e van een bepaalde maand, worden per maandeinde voorafgaand aan deze datum in de Voorziening Pensioenverplichtingen verwerkt, indien het besluit voor die datum is genomen. Als voorbeeld: een toeslag per 1 januari van enig jaar wordt in de Voorziening van 31 december verwerkt.
- Grondslagwijzigingen, welke bij besluit door het Algemeen Bestuur zijn vastgesteld, worden:
 1. Voor de berekening van de maand- en kwartaal-dekkingsgraden (marktwaarde, reëel, DNB) per eerstvolgende maandeinde/kwartaaleinde in de Voorziening Pensioenverplichtingen verwerkt;
 2. Ten behoeve van de jaarrekening per het einde van het jaar verwerkt.

Indien na vaststelling van berekende dekkingsgraden wordt ontdekt, dat deze –ondanks waarborgen voor een juiste vaststelling– foutief zijn vastgesteld, dan wordt het volgende proces gevolgd:

1. Indien achteraf een fout geconstateerd wordt in een reeds gerapporteerde (DNB-)dekkingsgraad (hetzij op maand-, kwartaal- of jaarbasis), dan worden de Uitvoerende Bestuursleden (UB) daarvan op de hoogte gesteld.
2. De actuaris van het fonds stelt vast, wat de oorzaak, de aard en de omvang is van de fout.
3. Fouten in de ingediende maand- en kwartaalstaten worden alleen gecorrigeerd en opnieuw aan DNB gerapporteerd met terugwerkende kracht, indien het doorvoeren van die correctie een impact heeft op de beleidsdekkingsgraad van tenminste 0,1%-punt. Fouten in de eigen, fondsspecifieke dekkingsgraden (marktwaarde-dekkingsgraad en reële dekkingsgraad) worden eveneens alleen gecorrigeerd indien de 12-maands-gemiddelden hiervan hierdoor veranderen met tenminste 0,1%-punt.

4. Het UB kan besluiten een lagere tolerantiegrens toe te passen. Indien het UB hiertoe besluit zal zij de motivatie hiervoor vastleggen in een uitvoeringsbesluit.
5. Fouten in de dekkingsgraad in de ingediende jaarstaten (DNB en/of DNB reëel) worden altijd gecorrigeerd en opnieuw gerapporteerd.

De berekening van de pensioenverplichtingen is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

- *Rente*: de rekenrente voor de Voorziening Pensioenverplichtingen is gelijk aan de rentetermijnstructuur zoals DNB deze op basis van marktwaarnemingen vaststelt. DNB past daarna deze curve aan met de Ultimate Forward Rate (UFR). Het Fonds neemt voor de waardering van de pensioenverplichtingen de curve zonder deze aanpassingen. Het Fonds waardeert haar verplichtingen dus op marktwaarde. Voor de rapportages aan DNB hanteert het Fonds wel de door DNB aangepaste curve.
- *Sterfte*: Voor mannen en vrouwen wordt de Prognosetafel AG 2016 gehanteerd. Op de sterftetekansen worden daarnaast correctiefactoren toegepast om rekening te houden met het verschil tussen bevolkingssterfte en bestandssterfte. Deze correctiefactoren zijn voor het laatst vastgesteld in oktober 2016, op basis van een analyse door AonHewitt van de bestandssterfte tot en met 2015. Hierbij is uitgegaan van correctiefactoren voor het gehele fonds.

Voor het ingegane wezenpensioen wordt geen rekening gehouden met sterfte.

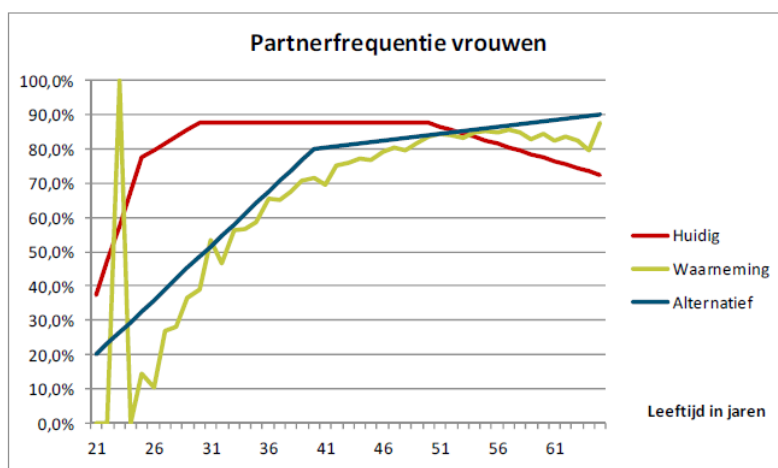
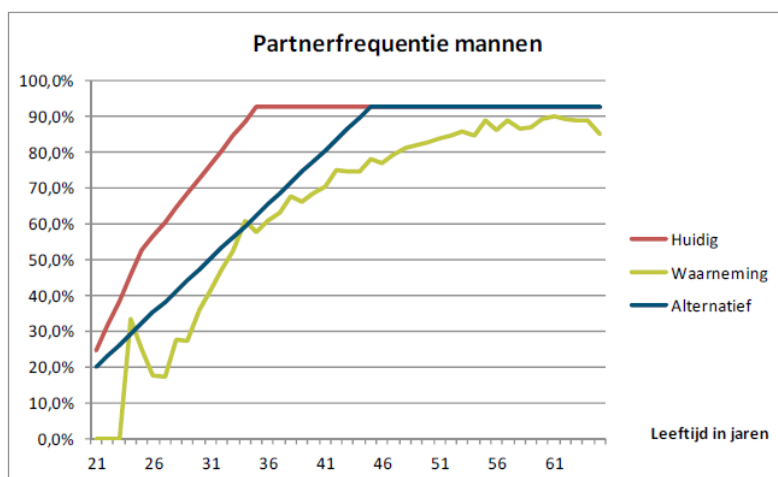

Leeftijd	Factor man	Factor vrouw
≤50	0,55	0,898
51	0,557	0,9
52	0,563	0,902
53	0,57	0,904
54	0,577	0,906
55	0,584	0,908
56	0,591	0,91
57	0,598	0,912
58	0,605	0,914
59	0,612	0,916
60	0,62	0,918
61	0,627	0,92
62	0,635	0,922
63	0,642	0,924
64	0,65	0,925
65	0,658	0,927
66	0,666	0,929
67	0,674	0,931
68	0,682	0,933
69	0,69	0,936
70	0,699	0,938
71	0,707	0,94
72	0,715	0,942
73	0,724	0,944
74	0,733	0,946
75	0,742	0,948
76	0,75	0,95
77	0,76	0,952
78	0,769	0,954
79	0,778	0,956
80	0,787	0,958

Leeftijd	Factor man	Factor vrouw
81	0,797	0,96
82	0,806	0,962
83	0,816	0,964
84	0,826	0,966
85	0,836	0,968
86	0,846	0,97
87	0,856	0,972
88	0,866	0,975
89	0,877	0,977
90	0,887	0,979
91	0,898	0,981
92	0,909	0,983
93	0,92	0,985
94	0,931	0,987
95	0,942	0,989
96	0,953	0,991
97	0,965	0,994
98	0,976	0,996
99	0,988	0,998
≥100	1,000	1,000

- *Wezenpensioen*: voor het nog niet ingegane wezenpensioen wordt met ingang van 31 december 2011 een voorziening gevormd ter grootte van 2% van de voorziening voor latent partnerpensioen voor Deelnemers en Gewezen Deelnemers.
- *Partnerfrequenties*: de aanspraken op partnerpensioen volgens het Reglement Basisregeling Pensioen 65 (paragraaf 3.3.1), het Reglement Basispensioenregeling (paragraaf 3.3.4), het Reglement Basisregeling Pensioen 62 (paragraaf 3.3.3) en de Pensioenregeling Nationale-Nederlanden (paragraaf 3.3.6), zijn gebaseerd op het systeem "onbepaalde partner". Voor de waardering worden de partnerfrequenties gebruikt zoals deze per eind oktober 2016 door het Algemeen Bestuur zijn vastgesteld, op basis van een analyse van de actuele partnerfrequenties in het deelnemersbestand per ultimo 2015. Zie bijgaande grafieken van de aangepaste partnerfrequenties (lijn 'alternatief'). Waar sprake is van recht operschikking van ouderdoms- en partnerpensioen, wordt op de pensioendatum een partnerfrequentie van 100% verondersteld.

Na de pensioendatum worden geen afzonderlijke partnerfrequenties toegepast. De afname van partnerschappen wordt dan afgeleid uit de sterfteveronderstellingen van de gepensioneerde en verzorgde.

De aanspraken op partnerpensioen volgens de Pensioenregeling ING Groep (paragraaf 3.3.5) en de Pensioenregeling WestlandUtrecht Hypotheekbank (WUH) (paragraaf 3.3.7) zijn gebaseerd op het systeem "bepaalde partner".

Op de aanspraken op ongehuwdenpensioen volgens het Reglement Overgangsregelingen Pensioenen 2002 (ROP 2002) (zie paragraaf 3.3.2.1) worden de hiervoor genoemde partnerfrequenties toegepast, echter zonder de verhoging tot 100% op de pensioendatum.

- *Leeftijdsverschil partners*: voor alle vormen van partner- en ongehuwdenpensioen wordt verondersteld dat de partner van een mannelijke (Gewezen) Deelnemer of pensioentrekkende een 3 jaar jongere vrouw is en de partner van een vrouwelijke (Gewezen) Deelnemer of pensioentrekkende een 3 jaar oudere man.
- *Arbeidsongeschiktheidsrisico*: een uiterlijk op 31 december 2013 ingegaan arbeidsongeschiktheidspensioen wordt gereserveerd tot de pensioendatum van de arbeidsongeschikte zonder rekening te houden met eventuele revalidatie.

Bij de berekening van de Voorziening Pensioenverplichtingen voor de overige pensioenaanspraken wordt er rekening mee gehouden dat het Fonds, na beëindiging van het dienstverband op uiterlijk 31 december 2013 wegens arbeidsongeschiktheid, geen bijdragen meer zal ontvangen voor de opbouw van deze pensioenen (premië vrijstelling bij arbeidsongeschiktheid).

Voor Deelnemers die op 31 december 2013 ziek of arbeidsongeschikt zijn, maar van wie op 31 december 2013 het arbeidsongeschiktheidspensioen nog niet is ingegaan, wordt een voorziening aangehouden voor arbeidsongeschiktheidspensioen, voor zover deze Deelnemers aanspraak hebben op arbeidsongeschiktheidspensioen. Deze voorziening wordt berekend op basis van de verwachte uitkeringen tot de einddatum zonder rekening te houden met revalidatie. Zolang de uitkering nog niet is ingegaan, wordt rekening gehouden met de kans op herstel.

Voor Deelnemers die op 31 december 2013 ziek of arbeidsongeschikt zijn, maar van wie op 31 december 2013 het dienstverband nog niet is beëindigd wegens arbeidsongeschiktheid, bestaat geen recht op premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en wordt dus geen voorziening voor premievrijstelling aangehouden.

De grondslagen voor arbeidsongeschiktheid zijn in het najaar van 2014 getoetst aan de hand van de waargenomen invalideringen in het Fonds en landelijke waarnemingen. Daarbij is vastgesteld dat de grondslagen voor arbeidsongeschiktheid voldoende prudent zijn.

- *Excassokosten*: de Voorziening Excasso vormt onderdeel van de Voorziening Pensioenverplichtingen en is bestemd voor de financiering van de toekomstige uitkeringskosten van pensioenen. De Voorziening Excasso bedraagt 1,5% van de Voorziening Pensioenverplichtingen exclusief de Voorziening Excasso.

De opslag voor excassokosten is ultimo 2016 getoetst aan de hand van de feitelijke uitkeringskosten. Daarbij is vastgesteld dat deze opslag voldoende prudent is. Deze opslag wordt jaarlijks geëvalueerd. Het beleid voor toetsing van deze opslag is opgenomen in bijlage 5.

5.2 Bestemmingsreserve

Voor de groep van Deelnemers die op 1 januari 2014 Deelnemer was en op de datum van toeslagverlening nog Deelnemer is, geldt het volgende: het Fonds houdt een Bestemmingsreserve aan. Deze Bestemmingsreserve bedroeg per 1 januari 2014 € 170 miljoen. De Bestemmingsreserve wordt jaarlijks verhoogd of verlaagd met het percentage, dat gebaseerd is op het rendement van het Fonds. Per eind mei 2017 bedraagt de Bestemmingsreserve € 238 miljoen. Voor zover het eigen vermogen van het Fonds volgens het Algemeen Bestuur ontoereikend is voor de volledige toekenning van toeslagverlening aan deze Deelnemers, zal het tekort ten laste van de Bestemmingsreserve, zolang deze een positief saldo heeft, worden aangevuld. Het Algemeen Bestuur heeft in 2016 besloten dat de Bestemmingsreserve wordt aangemerkt als indexatiedepot, waarop de regels van toekomstbestendig indexeren voor de duur van 10 jaar vanaf 1-1-2015 niet van toepassing zijn, op basis van de uitzonderingspositie zoals deze in het FTK is geregeld.

De betreffende Bestemmingsreserve wordt toegevoegd aan de algemene reserve van het Fonds:

1. op het moment dat geen Deelnemers meer aanwezig zijn die aan de hierboven genoemde voorwaarden voldoen, of
2. op het moment dat het Fonds in dekkingstekort is geraakt; of
3. wanneer dit door een toezichthouder wordt vereist, of
4. door CAO-partijen wordt verzocht; of
5. door toekomstige wijzigingen van het financieel toetsingskader handhaving van de Bestemmingsreserves niet mogelijk is.

Onttrekking van koopsommen voor de aanvulling van toeslagen zal gebeuren tegen de dan geldende actuariële grondslagen met een opslag ter grootte van het percentage vereist eigen vermogen.

Op het moment dat het saldo van de Bestemmingsreserve nihil wordt, wordt de Bestemmingsreserve eveneens opgeheven.

5.3 Pensioenvermogen

Het Pensioenvermogen is de som van de beleggingen, de vorderingen (inclusief vorderingen vanwege herverzekerde pensioenverplichtingen), overlopende activa en liquide middelen van het Fonds met aftrek van de Bestemmingsreserve, schulden en overlopende passiva.

Het Pensioenvermogen dient ter dekking van de pensioenverplichtingen. De dekkingsgraad van het Fonds is de verhouding tussen het Pensioenvermogen (teller) en de Technische Voorzieningen (noemer).

Marktwaardedekkingsgraad

De dekkingsgraad, waarbij de verplichtingen zijn gewaardeerd op basis van de rentetermijnstructuur zonder aanpassingen, wordt de marktwaardedekkingsgraad genoemd.

DNB-dekkingsgraad

De dekkingsgraad, waarbij de verplichtingen zijn gewaardeerd tegen de DNB-curve (inclusief middeling en de UFR), wordt de DNB-dekkingsgraad genoemd. Dit betreft een nominale dekingsgraad.

Eigen Vermogen

Het verschil tussen het Pensioenvermogen en de Technische Voorzieningen is het Eigen Vermogen van het Fonds. Het Eigen Vermogen van het Fonds bestaat uit:

- stichtingskapitaal; en
- algemene reserve.

Het stichtingskapitaal bedraagt € 16.000,00.

Algemene reserve

De algemene reserve is bedoeld voor het opvangen van alle risico's van het Fonds. Het resultaat over het kalenderjaar dat resteert na dotatie aan de Bestemmingsreserve, wordt aan de algemene reserve toegevoegd of onttrokken.

5.4 Minimaal Vereist Eigen Vermogen

Het Fonds dient, conform artikel 131 van de Pensioenwet, te beschikken over een Minimaal Vereist Eigen Vermogen.

Indien het Eigen Vermogen van het Fonds lager is dan het Minimaal Vereist Eigen Vermogen, is sprake van een dekkingstekort in de zin van de Pensioenwet ter grootte van het bedrag waarmee het Eigen Vermogen het Minimaal Vereist Eigen Vermogen onderschrijft.

Het Fonds stelt het Minimaal Vereist Eigen Vermogen vast op basis van een exacte berekening conform artikel 11 van het Besluit FTK Pensioenfondsen. Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen wordt bepaald door het al dan niet aanwezig zijn van beleggingsrisico's en door beheerslasten en risico's die voortkomen uit de pensioenregeling, waaronder nabestaanden- en arbeidsongeschiktheidspensioen.

Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen van het Fonds wordt aangehouden ten behoeve van het:

- beleggingsrisico;
- risico van vooroverlijden; en
- risico van arbeidsongeschiktheid.

5.4.1 Beleggingsrisico

Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen dat ten behoeve van het beleggingsrisico dient te worden aangehouden, wordt als volgt bepaald: 4% van de Technische Voorzieningen vermenigvuldigd met het verhoudingsgetal tussen de netto voorziening voor risico Fonds en de bruto voorziening voor risico van het Fonds. De netto voorziening voor risico van het Fonds is ten behoeve van deze standaard berekening gedefinieerd als de bruto voorziening voor risico van het Fonds verminderd met het herverzekerde deel hiervan.

5.4.2 Risico van vooroverlijden

Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen dat ten behoeve van het risico van vooroverlijden dient te worden aangehouden, wordt als volgt bepaald: 0,3% van het aanwezige risicokapitaal vermenigvuldigd met de verhouding tussen het risicokapitaal dat ten laste van het Fonds blijft na aftrek van het herverzekerde deel in het afgelopen boekjaar. Als gevolg van de premievrijmaking per 1 januari 2014 zijn alle pensioenen volledig gefinancierd en is er geen sprake meer van risico-kapitaal.

5.4.3 Risico van arbeidsongeschiktheid

Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen dat ten behoeve van het risico van arbeidsongeschiktheid dient te worden aangehouden, wordt als volgt bepaald:

18% van de in het afgelopen boekjaar geboekte dan wel verdiende premies, naargelang welk bedrag het hoogst is en van de in rekening gebrachte poliskosten, voor zover deze premies en kosten niet meer bedragen dan € 50 miljoen, vermeerderd met 16% van deze premies en kosten voor zover deze meer bedragen dan € 50 miljoen. De uitkomst van deze berekening wordt vermenigvuldigd met de verhouding tussen de schaden die voor eigen rekening komen van het Fonds na overdracht uit hoofde van herverzekering en de bruto schaden in de afgelopen drie boekjaren.

5.4.4 Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen per 31 december 2016

Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen per 31 december 2016 bedraagt € 808.529 duizend en is als volgt opgebouwd:

	Per 31 december 2016 (in € 1.000)
Beleggingsrisico	808.529
Risico van vooroverlijden	0
Risico van arbeidsongeschiktheid	0
Minimaal Vereist Eigen Vermogen	808.529
Technische Voorzieningen (DNB-rts)	19.450.148
Minimaal Vereist Eigen Vermogen	4,2%

Gerelateerd aan de Technische Voorzieningen per 31 december 2016 op basis van de rentetermijnstructuur zonder UFR is dit 4,0%.

5.5 Vereist Eigen Vermogen

Het Fonds dient conform artikel 132 van de Pensioenwet te beschikken over een Vereist Eigen Vermogen. Het Vereist Eigen Vermogen van het Fonds is hierna gedefinieerd.

Indien het Eigen Vermogen van het Fonds lager is dan het Vereist Eigen Vermogen en hoger is dan het Minimaal Vereist Eigen Vermogen, is sprake van een Reservetekort ter grootte van het bedrag waarmee het Eigen Vermogen het Vereist Eigen Vermogen onderschrijdt.

Het Vereist Eigen Vermogen is het Eigen Vermogen, dat behoort bij de evenwichtssituatie van het Fonds. In de evenwichtssituatie is het Eigen Vermogen zodanig dat met de wettelijk vastgestelde zekerheidsmaat van 97,5% voor de als onvoorwaardelijk aangemerkte onderdelen van de Pensioenovereenkomsten wordt voorkomen dat het Pensioenvermogen binnen één jaar lager is dan de Technische Voorzieningen.

Voor de berekening van het Vereist Eigen Vermogen hanteert het Fonds de door DNB ontwikkelde gestandaardiseerde methode waarin door middel van risicofactoren voor de gehele balans van activa en passiva rekening wordt gehouden met:

- het renterisico (S1);
- het zakelijke waarden risico (S2);
- het valutarisico (S3);
- het grondstoffenrisico (S4);
- het kredietrisico (S5);
- het verzekeringstechnisch risico (S6);
- het liquiditeitsrisico (S7);
- het concentratierisico (S8);
- het operationeel risico (S9); en
- het actief risico (S10).

Het Fonds berekent het Vereist Eigen Vermogen aan de hand van de strategische normportefeuille (80% Matching en 20% Return) en strategische norm rentehedge (90%) zoals deze golden per 1 januari 2017.

In de wortelformule die op de losse componenten van het Vereist Eigen Vermogen wordt toegepast, wordt verondersteld dat een negatieve ontwikkeling van de aandelenmarkten samengaat met een negatieve ontwikkeling van de rentestanden. Daarom wordt in de wortelformule een correlatie tussen zakelijke waarden risico enerzijds en renterisico anderzijds verondersteld van 40%, indien het scenario voor het renterisico is gebaseerd op een rentedaling, en nihil indien wordt uitgegaan van een stijging. Voor een aantal van de overige risicocategorieën kent volgens het standaardmodel ook onderlinge correlaties (zie artikel 25 van de Regeling Pensioenwet).

In de hiernavolgende paragrafen worden de berekeningen die ten grondslag liggen aan het Vereist Eigen Vermogen nader toegelicht.

5.5.1 Renterisico (S1)

Het standaardmodel van De Nederlandsche Bank (DNB) bevat voorgeschreven rentescenario's (verschuiving actuele rentetermijnstructuur via voorgeschreven rentefactoren) om het Vereist Eigen Vermogen voor dit risico te bepalen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in de voorgeschreven rentefactoren voor nominale en inflatie gerelateerde beleggingen.

Voor de bepaling van het Vereist Eigen Vermogen op basis van de strategische verdeling wordt de strategische renteaafdekking gehanteerd. Per ultimo december 2016 bedroeg deze 90% (op marktwaarde). Bij de iteraties om te komen tot de evenwichtswaarde van het vermogen, wordt het niveau van de afdekking ten opzichte van de verplichtingen constant gehouden, omdat het fonds het renterisico van de verplichtingen afdekt en niet van de dekkingsgraad.

5.5.2 Zakelijke waarden risico (S2)

In het standaardmodel van DNB is een berekening van de gevoeligheid van het Eigen Vermogen voor zakelijke waarden (S2) voorgeschreven.

De bepaling van de omvang van het zakelijke waarden risico (S2) vindt plaats op basis van een scenario waarin de waarde van de beleggingen in zakelijke waarden (inclusief derivaten zoals futures) daalt. Hierbij worden verschillende risicocategorieën erkend. In het standaardmodel van DNB wordt uitgegaan van vier risicocategorieën, ieder van deze klassen kent een andere veronderstelde schok. Het totale zakelijke waarden risico (S2) wordt berekend aan de hand van een wortelformule, waarbij rekening wordt gehouden met een onderliggende samenhang tussen de verschillende categorieën van 75%.

Ten aanzien van de beleggingen in vastgoed wordt in de schok rekening gehouden met de aanwezige leverage binnen de portefeuille.

5.5.3 Valutarisico (S3)

Valutarisico betreft het risico dat de waarde van de beleggingen in vreemde valuta verslechtert als gevolg van veranderingen van vreemde valutakoersen. De kans dat de wisselkoers van vreemde valuta verslechtert ten opzichte van de euro betekent een risico voor het Fonds omdat de verplichtingen in euro luiden en de bezittingen (deels) in vreemde valuta.

Het valutarisico wordt berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een waardedaling van de beleggingen in vreemde valuta van 20% voor valuta in ontwikkelde markten en van 35% voor valuta in opkomende markten. Tussen de verschillende valutarisico's gelden in het standaardmodel verschillende correlaties. Het valutarisico is het totale negatieve effect op de waarde van alle beleggingen als gevolg van dit scenario.

5.5.4 Grondstoffenrisico (S4)

Het Fonds belegt niet meer in grondstoffen (commodities). In het standaardmodel van DNB is een berekening van de gevoeligheid van het Eigen Vermogen voor grondstoffen (S4) voorgeschreven. Het grondstoffenrisico wordt berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een waardedaling van de beleggingen in grondstoffen van 35%.

5.5.5 Kredietrisico (S5)

Bij het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de tegenpartij tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde 'credit spread'. Deze 'spread' is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid, risicovrij, tot uitkering zal komen.

Het kredietrisico wordt berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een stijging van de gemiddelde credit spread van de kredietgevoelige beleggingen van het Fonds.

Deze stijging is afhankelijk van de ratingklasse:

1. 0,60%-punt voor beleggingen met rating AAA, met uitzondering van Europese staatsobligaties;
2. 0,80%-punt voor beleggingen met rating AA;
3. 1,30%-punt voor beleggingen met rating A;
4. 1,80%-punt voor beleggingen met rating BBB; en
5. 5,30%-punt voor beleggingen met rating BB en lager, alsook beleggingen zonder rating.

5.5.6 Verzekeringstechnisch risico (S6)

Binnen het verzekeringstechnische risico (S6) worden alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). De sterftetrend zelf dient te worden meegenomen bij de bepaling van de Voorziening Pensioenverplichtingen voor risico van het Fonds.

Het verzekeringstechnische risico, zoals dit in het standaardmodel van DNB is opgenomen, onderkent de volgende drie risico's:

- procesrisico;
- risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend (TSO); en
- negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde (NSA).

De omvang van het verzekeringstechnische risico is afhankelijk van het aantal Verzekerden (hoe groter het aantal Deelnemers, hoe lager de factor), de gemiddelde leeftijd van de

Deelnemers (hoe jonger het Fonds, hoe hoger de factor) en het karakter van de gehanteerde regeling (is bijvoorbeeld het nabestaandenpensioen op spaar- of op risicobasis toegekend). Op basis van deze kenmerken en de tabellen in paragraaf 14.3 van het "Advies betreffende onderbouwing parameters FTK" van DNB wordt het verzekeringstechnische risico op basis van onderstaande formule vastgesteld:

$$S6 = \text{procesrisico} + \sqrt{(\text{TSO}^2 + \text{NSA}^2)}$$

5.5.7 Liquiditeitsrisico (S7)

Het Fonds loopt het risico dat het niet over voldoende liquide financiële middelen beschikt om op het beoogde moment aan de pensioenuitkeringsverplichtingen te kunnen voldoen.

Ten behoeve van het risicomanagement dient het Fonds rekening te houden met liquiditeitsrisico, wat kan resulteren in het aanhouden van een reserve in het Eigen Vermogen. In het standaardmodel is de gevoeligheid van het Vereist Eigen Vermogen voor liquiditeitsrisico (S7) gelijkgesteld aan 0%. Het grootste

liquiditeitsrisico van het Fonds is dat het onderpand moet leveren als gevolg van waardewijzigingen van derivaten. Het Fonds beschikt echter over voldoende hoogwaardige staatsobligaties om ter beschikking te kunnen stellen als onderpand. Het Fonds heeft regels opgesteld voor liquiditeit in de beleggingsportefeuille. Daarmee is het liquiditeitsrisico zo klein, dat het Fonds dit niet meeneemt in de berekening van het Vereist Eigen Vermogen.

5.5.8 Concentratierisico (S8)

Wanneer een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt, loopt het Fonds concentratierisico. Ten behoeve van het risicomanagement dient het Fonds rekening te houden met concentratierisico, wat kan resulteren in het aanhouden van een reserve in het Eigen Vermogen. In het standaardmodel van DNB is de gevoeligheid van het Eigen Vermogen voor concentratierisico (S8) gelijkgesteld aan 0%. De beleggingen van het Fonds zijn goed gespreid, met uitzondering van de vastrentende waarden. Het grootste deel daarvan is belegd in Nederlandse, Duitse en Franse staatsobligaties. Daarmee loopt het Fonds concentratierisico. Het Fonds gaat ervan uit dat deze staten hun verplichtingen te allen tijde zullen nakomen. Het Fonds ziet daarom geen aanleiding om op dit punt af te wijken van het standaard model van DNB.

5.5.9 Operationeel risico (S9)

Operationeel risico betreft het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en technische tekortkomingen en onverwachte externe gebeurtenissen. Ten behoeve van het risicomanagement dient het Fonds rekening te houden met operationeel risico, wat kan resulteren in het aanhouden van een reserve in het Eigen Vermogen. In het standaardmodel van DNB is de gevoeligheid van het Eigen Vermogen voor operationeel risico (S9) gelijkgesteld aan 0%. Het Fonds ziet geen aanleiding om hiervan af te wijken.

5.5.10 Actief risico (S10)

Het Fonds hanteert geen extra buffer voor actief risico. De risicoreductie van de 'Low Volatility' mandaten ten opzichte van een wereldwijd passief mandaat, compenseert meer dan het risico dat de vermogensbeheerders toevoegen als gevolg van actieve posities ten opzichte van de benchmark.

5.5.11 Het Vereist Eigen Vermogen per 31 december 2016

Per 31 december 2016 bedraagt het Vereist Eigen Vermogen € 1.934.383 duizend. Dit resulteert bij een voorziening pensioenverplichtingen per eind december 2016 van € 19.450.148 duizend in een vereiste DNB-dekkingsgraad per 31 december 2016 van 109,9% ($\text{€ } 1.934.383 + \text{€ } 19.450.148 / \text{€ } 19.450.148$). In de volgende tabel zijn de componenten van het vereist eigen vermogen (strategische) weergegeven. Voor de volledigheid is ook het vereist eigen vermogen op basis van de feitelijke verdeling van het vermogen weergegeven.

Per 31 december 2016 (in € duizend)	Strategische verdeling ultimo 2016	Feitelijke verdeling ultimo 2016
Renterisico (S1)	318.551	214.669
Zakelijke waarden risico (S2)	930.207	1.335.996
Valutarisico (S3)	405.440	431.666
Grondstoffenrisico (S4)	0	0
Kredietrisico (S5)	952.869	917.312
Verzekeringstechnisch risico (S6)	580.075	580.075
Liquiditeitsrisico (S7)	0	0
Concentratierisico (S8)	0	0
Operationeel risico (S9)	0	0
Actief risico (S10)	0	0
Totaal van de S-factoren	3.187.142	3.479.718
Diversificatie	-/ 1.252.759	-/ 1.287.060
Vereist Eigen Vermogen	1.934.383	2.192.658
Technische Voorzieningen (DNB-rts)	19.450.148	19.450.148
Vereiste DNB-dekkingsgraad	109,9%	111,3%

Hoofdstuk 6 Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid wordt elk jaar in het Balansbeheerplan vastgelegd. Hierin worden de doelstellingen, de randvoorwaarden en het strategische beleggingsbeleid vastgelegd. Dat plan vormt de basis van dit hoofdstuk (in het plan wordt het hieronder beschreven beleggingsbeleid verder uitgewerkt en onderbouwd).

Ten behoeve van het beleggings- en risicobeleid en het jaarverslag worden de pensioenverplichtingen op marktwaarde gewaardeerd. Daarbij wordt de rentetermijnstructuur gebruikt zoals DNB deze op basis van marktwaarnemingen vaststelt. DNB past daarna deze curve aan met de UFR. Het Fonds neemt voor de waardering op marktwaarde de curve zonder die aanpassingen.

6.1 Doelstelling en risicohouding

Primaire doel: (pensioen)uitkeringen verstrekken

Het Fonds heeft ten doel pensioenen en andere uitkeringen te verstrekken ter zake van ouderdom en arbeidsongeschiktheid en ter zake van overlijden van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden, overeenkomstig de bepalingen van de pensioenreglementen. Deze doelstelling beschrijft vooral wat de kernactiviteit van het fonds is, zonder dat dit uitsprekt over nominale of reële pensioenaanspraken.

Toeslagambitie van minimaal 80% van de indexatiemaatstaf

In de pensioenovereenkomst, de uitvoeringsovereenkomst en de pensioenreglementen van het Fonds is een ambitie vastgelegd van een indexatieresultaat van 80% van de indexatiemaatstaf. Voor deze voorwaardelijke indexatie wordt geen premie betaald. De indexatie wordt hoofdzakelijk uit het beleggingsrendement gefinancierd. Er is daarnaast voor actieve deelnemers een beperkte reserve voor indexatie aanwezig.

De strategische risiconormen zijn als volgt geformuleerd:

- De kans is kleiner dan 1% dat de dekkingsgraad minder dan 109% bedraagt binnen een jaar (nominale norm);
- De kans bedraagt minder dan 30% dat de toeslagambitie van ten minste 80% niet wordt behaald over een periode van 15 jaar (de reële doelstelling). Hierbij wordt opgemerkt dat inflation linked producten niet op korte termijn kunnen worden aangeschaft om dit te realiseren.

Onder het in 2016 gekozen Hoofdscenario bleek dat de twee risiconormen van het Fonds naar verwachting niet tegelijkertijd gehaald kunnen worden. De reden voor het niet halen van deze normen ligt deels aan de lage rendementsverwachtingen en deels aan het aanvangsniveau van de dekkingsgraad (127% per 1-4-2016). Het Algemeen Bestuur heeft vervolgens overwogen dat het behalen van tenminste 80% indexatieresultaat voorrang krijgt.

Op basis van de strategische risiconormen is ook de formele risicohouding vastgesteld. Dit komt voor de lange termijn tot uitdrukking in de ondergrenzen van de haalbaarheidstoets en voor de korte termijn uit de hoogte van het vastgestelde vereist eigen vermogen. De ondergrens voor het pensioenresultaat in de

haalbaarheidstoets is door het Fonds vastgesteld op 95%. In slecht-weer scenario's mag de afwijking ten opzichte van het verwachte pensioenresultaat maximaal 30% bedragen.

Meer over de haalbaarheidstoets is te vinden in paragraaf 6.4.1.

Het Fonds heeft in juni 2015 het Vereist Eigen Vermogen vastgesteld op 16,5% als korte-termijn maatstaf voor de risicohouding.

De verklaring betreffende beleggingsbeginselen is opgenomen in bijlage 2.

6.2 Uitgangspunten van het strategisch beleggingsbeleid

De beleggingsstrategie is in combinatie met het toeslagbeleid gericht op het verder laten toenemen van de reële dekkingsgraad van het Fonds, zodat daaruit de toeslagen kunnen worden gefinancierd. Dit geschiedt op een prudente wijze, zodat wordt voldaan aan de beginselen van veiligheid, kwaliteit en risicodiversificatie. Bij het vaststellen van het beleid is rekening gehouden met:

- de specifieke karakteristieken van het Fonds, zoals die tot uitdrukking komen in de toekomstige pensioenverplichtingen;
- het gesloten karakter van het Fonds;
- de uitkomsten van berekeningen met een ALM-model;
- de risicohouding van het Fonds; en
- de eisen ten aanzien van beleggingen die voortvloeien uit de pensioenwetgeving;
- de haalbaarheidstoets.

Op grond van beleidsvoornemens voor de lange termijn stelt het Algemeen Bestuur jaarlijks een Balansbeheerplan op, waarin het beschrijft op welke wijze het beleid leidt tot concrete (beleggings) activiteiten. Bij de selectie en het beheer van de beleggingen houdt het Fonds er rekening mee hoe deze beleggingen milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur kunnen beïnvloeden. Het beleid dat het Fonds op dit gebied voert, is vastgelegd in de Code maatschappelijk verantwoord beleggen.

6.3 Beleggingsproces

De 'investment beliefs' kaderen het beleggingsbeleid. Deze 'investment beliefs' zijn opgenomen in de Verklaring Beleggingsbeginselen in bijlage 2.

Het Fonds hanteert een top-down benadering van de beleggingsportefeuille ten opzichte van de verplichtingen. Het beleggingsproces bestaat uit de volgende stappen:

- Stap 1) Formuleren economische en financiële parameters van de scenario's
- Stap 2) Asset Liability Management Studie (ALM-studie)
- Stap 3) Strategisch beleid
- Stap 4) Risicobudgetteringsbeleid
- Stap 5) Portefeuillesamenstelling

Stap 6) Uitvoering door derden en administratie door derden

Stap 7) Evaluatie en bijstelling

De processtappen 1 tot en met 7 staan hieronder beschreven. Bij alle stappen speelt het risicomanagement een belangrijke rol.

Stap 1. Economische en financiële parameters van scenario's

Het Combinatiescenario is het 'Hoofdscenario' en wordt gebruikt als uitgangspunt voor de ALM studie. Zoals de naam aangeeft betreft het een combinatie van twee scenario's. Over de periode van 2016 tot 2026 wordt verondersteld dat de rente en de inflatie de huidige forward-curves volgen (de marktprijzen). Vanaf 2026 volgen de rente en inflatie de veronderstellingen van het Ortec Basisscenario. Overigens zijn deze rente en inflatie parameters aan het einde van de ALM horizon in 2031 nog ver onder de lange termijn trendniveaus van het Ortec Basisscenario.

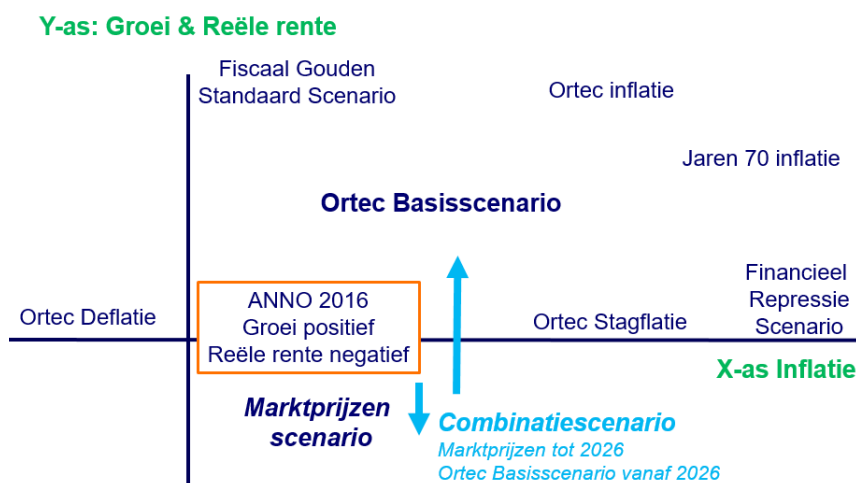
Met de keuze voor dit scenario spreekt het Bestuur uit dat het op de langere termijn gelooft in de trendmatige ontwikkeling, maar gegeven de huidige stand van de economie voor de komende 10 jaar kiest voor een afwijking daarvan. De inschatting dat rente en inflatie langdurig laag blijven komt voort uit zowel structurele als tijdelijke oorzaken. Structurele oorzaken zijn bijvoorbeeld de lage groei die voortkomt uit de vergrijzing en de verdergaande automatisering. Tijdelijke oorzaken zijn het moeizame economische herstel na de kredietcrisis en het beleid van de Europese Centrale Bank. Tenslotte is het einde van de economische conjunctuur aan de horizon verschenen. De cyclische neergang gaat traditioneel gepaard met een aantal jaren van dalende/lage groei en inflatie.

Alternatieve Scenario's

Het Bestuur heeft de analyses in de ALM-studie laten uitvoeren onder het Hoofdscenario. Daarnaast zijn beleidsvarianten doorgerekend onder alternatieve scenario's. Er kunnen immers ontwikkelingen en risico's optreden die de (wereld)economie van het Hoofdscenario afbrengen en tot een alternatief scenario leiden. Met het doorrekenen van alternatieve scenario's kan enerzijds de robuustheid van het voorgenomen beleid worden getest en anderzijds de effectiviteit van instrumenten worden getest voor het geval dat een alternatief scenario zich voordoet. In deze paragraaf wordt een korte beschrijving gegeven van de alternatieve scenario's en enkele van de belangrijkste risico's op het hoofdscenario. In paragraaf 4.8 van het Balansbeheerplan wordt beschreven welk beleid past bij een shift richting elk van de alternatieve scenario's.

Figuur: overzicht alternatieve scenario's

Stap 2) Asset Liability Management Studie (ALM)

Naar aanleiding van de ALM-studie is het volgende strategische beleid vastgesteld:

- Vaste rentehedge op het niveau van 90% van de nominale verplichtingen.
- Het in het BBP 2015 vastgestelde niveau van de inflatiehedge maakt de portefeuille robuust in een Ortec Inflatiescenario.
- De assetmix is afhankelijk van de nominale dekkinggraad en kent in de Returnportefeuille een range van 20 tot 30% van de totale bezittingen. NB: op 7-7-2017 heeft het Algemeen Bestuur deze dekkinggraadafhankelijkheid voor de rest van 2017 bevroren, tenzij omstandigheden anders vergen.
- De asset allocatie binnen respectievelijk de Matching- en de Returnportefeuille stelt het fonds naar verwachting in staat om een indexatieresultaat van 90% te halen. De kans op een indexatieresultaat lager dan 80% bedraagt bij aanvang van het beleid 43%.
- Een valuthedge beleid van 100% voor de Matching- en 50% voor de Returnportefeuille (voor de belangrijkste valuta) is passend bij de risicohouding van het fonds.

Stap 3) Strategisch beleid

A. Rentehedge beleid

De nominale rentehedge heeft als doel om de rentegevoeligheid van de verplichtingen van het Fonds (DV01) te reduceren om zo aan de nominale doelstelling te voldoen. De instrumenten van de hedge worden behandeld in het Uitvoeringsdeel van het BBP.

De rentehedge heeft een vast strategisch niveau van 90% van de DV01 van de nominale verplichtingen, met daar om heen een bandbreedte van +/- 7.5%. Het daadwerkelijke niveau van de hedge kan daarmee fluctueren tussen 82,5% en 97,5%.

Het niveau van de rentehedge heeft in het Hoofdscenario weinig impact op de beleggingsresultaten, omdat de marktverwachting is dat de rente op een stabiel laag niveau blijft. Bij afwijkende scenario's daarentegen maakt het afdekkingsniveau wel verschil. Een hedgeniveau ter hoogte van de dekkinggraad bijvoorbeeld, zou weliswaar de impact van rentebewegingen op de dekkinggraad volledig neutraliseren, maar in alternatieve inflatiescenario's, waarin de inflatie en vervolgens de rente stijgt, zou dit het indexatieresultaat te zeer onder druk zetten.

B. Inflatiehedge strategie

Het doel van de inflatiestrategie is het voldoen aan de toeslagambitie van het Fonds. De inflatiestrategie is er niet ten bate van het PFI-Hoofdscenario, maar om de reële doelstelling te ondersteunen in een alternatief scenario met stijgende inflatie. Indien de inflatie en inflatieverwachtingen sterk stijgen, daalt de reële dekkingsgraad, waardoor de toeslagambitie mogelijk in gevaar komt.

De toeslagambitie is een combinatie van prijs- en looninflatie. Bij de berekening van de reële verplichtingen (en het sturen richting 100% reële dekkingsgraad) wordt gerekend met enkel de prijsinflatie. Daarmee is dus niet de hele toeslagambitie van het Fonds inbegrepen. Dit is een basisrisico dat als zodanig wordt onderkend en geaccepteerd.

Een volledige hedge met Nederlandse inflatie is geen optie, omdat er geen producten bestaan die direct aan de Nederlandse inflatie gelinkt zijn. De oplossing daarvoor is een inflatiestrategie, welke bestaat uit meerdere complementaire onderdelen. Om praktische redenen zoals liquiditeit, beschikbaarheid, kosten en benodigd overrendement, voldoet een enkel onderdeel niet (zoals dat wel met de rentehedgestrategie kan). Elk van deze onderdelen heeft een eigen functie in de algehele inflatie strategie welke hieronder mede vermeld wordt.

De inflatiestrategie bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Het Inflatiedeel van de Matchingportefeuille, met inflatiegelinkte obligaties en swaps:
 - Een directe link tussen inflatie en beleggingen, kostbaar in termen van rendement.
2. Het niet volledig afdekken van het nominale renterisico:
 - Een goedkope en relatieve efficiënte manier van inflatie hedgen, met name op het lange eind van de curve. Kostbaar in termen van risicobudget. Werkt als inflatie en rente beide stijgen.
3. De Returnportefeuille:
 - Een aantrekkelijk (i.v.m. overrendement), maar onzeker onderdeel van de inflatiestrategie (want een hoger risico). In verband met diversificatievoordelen een belangrijk onderdeel van de algehele strategie.

C. Dekkingsgraad afhankelijke assetmix

Het Fonds heeft de beleggingsportefeuille over de Matching- en de Returnportefeuille verdeeld. De Matching- en Returnportefeuille hebben beide een eigen doelstelling. De Matchingportefeuille heeft tot doel de rentegevoeligheid en de inflatiegevoeligheid van de verplichtingen te matchen. De Returnportefeuille heeft tot doel de reële dekkingsgraad te doen groeien naar 100% en daarna op dat niveau te houden.

Het Fonds bepaalt de hoogte van de beide delen (de assetmix) op basis van de dekkingsgraad en de bijbehorende staffel (range 20 tot 30%). Hoe hoger de dekkingsgraad, hoe lager het aandeel van de Returnportefeuille.

NB

op 7-7-2017 heeft het Algemeen Bestuur de dekkingsgraadafhankelijkheid voor de rest van 2017 bevroren, tenzij omstandigheden anders vergen. Voor de rest van 2017 wordt een verdeling 25% Return/75% Matching aangehouden (met 5% bandbreedte).

D. Valutahedge beleid.

Matchingportefeuille

De valutaposities van de Matchingportefeuille worden volledig afgedekt. In de praktijk betreft dat een hedge voor de Inflatie Linked Bonds van buiten de Eurozone. Het argument voor deze afdekking is de verwachting dat in een inflatiescenario de inflatie wereldwijd oploopt, waardoor er tussen valuta's geen structurele stijgingen of dalingen zijn. Een volledige valutahedge reduceert de volatiliteit in de rendementen van deze portefeuille en beperkt deze tot rente en inflatie.

In het geval waarin de Eurozone als enige regio een inflatiescenario doormaakt, is de verwachting dat de Euro verzwakt. Een verlaging van de valutahedge binnen de Matchingportefeuille is in deze situatie te overwegen.

Returnportefeuille

Het risico van de 6 grootste valuta posities wordt voor een deel gehedged. Dat gebeurt voor alle categorieën in de Returnportefeuille. Het Fonds heeft hiermee de mogelijkheid om in bepaalde situaties de valutarisico's volledig af te dekken.

Stap 4) Risicobudgetteringsbeleid

Uit de ALM-studie van 2016 zijn de volgende risicoparameters naar voren gekomen. De (éénjarige) kans op een dekkingsgraad onder 109% bedraagt in deze studie 2,6%. De kans op een indexatieresultaat lager dan 80% bedraagt 43%. Deze twee feitelijke risico's vormen als het ware een ankerpunt voor het risicokader dat bij het Hoofdscenario past. Als bij een nominale dekkingsgraad van 127% een nominale kans van 2,6% hoort, kan ook berekend worden, wat die kans bedraagt (gegeven het beleggingsbeleid 2017) bij een dekkingsgraad van 125%, 120% etc. Door deze exercitie te herhalen over verschillende dekkingsgraden ontstaat een curve van nominaal risico. Het spreekt voor zich dat nominaal risico oploopt als de dekkingsgraad daalt. De curve geeft aan, welke mate van stijging –ceteris paribus- verwacht kan worden bij de verschillende niveaus van de dekkingsgraad.

Op dezelfde wijze kan de curve voor het reële risico bepaald worden, en ook de curves voor het nominale en reële balansrisico (zie voor de definitie van balansrisico de beschrijving aan het eind van deze paragraaf). Vervolgens construeren we voor het leidende reële kader ook bandbreedtes om deze risicocurves heen. Deze bovengrenzen worden berekend door uit te gaan van de toegestane bandbreedtes. De resulterende reële grafieken dienen als signaal voor eventuele bijsturing via het herbalanceringsbeleid.

Stap 5) Portefeuillesamenstelling

De normportefeuille wordt gebruikt als 'navigatiebaken' om de portefeuille gedurende het kalenderjaar te sturen. De afwijkingen door marktbevingen ('drift') worden geadresseerd door het rebalancing beleid.

Samenstelling normportefeuille per 7-7-2017:

Alle cijfers in %	Benchmarkportefeuille		Bandbreedtes	
	2017	2016	Min	Max
Matchingportefeuille	75	75	70	80
Nominaal (Bonds&Loans en IRS)				
Inflatie Portefeuille (ILB's en ILS)				
Cash	0	0	0	2,5
Returnportefeuille	25	25	20	30
Corporate Credits	3,5	2,5	1,25	5,75
Emerging Market Debt	2,5	2,5	0,25	4,75
– EMD HC	2	1,25		
– EMD LC	0,5	1,25		
Aandelen	12	13	9	15
– Aandelen Low Vol	4,5	4,5		
– Europa	2	2		
– VS	3	3		
– Aandelen EM	2,5	3,5		
Private Equity	2	2	0	2,5
Vastgoed	5	5	4	8

Stap 6) Uitvoering

De wijze van beheer betreft de vraag hoe het belegd vermogen wordt beheerd naar intern, extern beheer, actief en passief beheer. Getracht wordt de wijze van beheer zodanig op te zetten dat dit past bij de Investment Beliefs van het Fonds.

Gewenste situatie mandaten⁴⁾

Activa	intern/extern	actief/passief	aantal managers
Matchingportefeuille			2
– Bonds en loans	extern beheer	actief	
– ILB & ILS	extern beheer	actief	
– Cash	extern beheer	passief	3
Returnportefeuille			
– Credits	extern beheer	actief	1
– EMD HC en LC	extern beheer	actief	2
– Aandelen			
– Low Vol	extern beheer	actief	1
– Europa	extern beheer	passief	1
– Verenigde Staten	extern beheer	passief	1
– Emerging Markets	extern beheer	actief	2
– Private Equity	extern beheer	actief	1
– Vastgoed	extern beheer	actief	1
Totaal	Extern	actief/passief	15

4) Met betrekking tot de selectie en monitoring van externe managers wordt verwezen naar het handboek selectie en monitoring van externe managers.

Stap 7) Evaluatie en bijstelling.

Het Algemeen Bestuur evalueert het jaarlijkse beleggingsbeleid en de eventuele tussentijdse bijstellingen hiervan. Enerzijds op passieve wijze via de genoemde monitoring. Anderzijds via gerichte ex-post analyses. Via deze ex-post analyses kan het Algemeen Bestuur evalueren hoe (beleids)keuzes hebben uitgekapt. Voor de Return- en Matchingportefeuille bestaat een periodiek evaluatie- en herinrichtingsprocedure.

Definitie balansrisico

Het balansrisico is een maatstaf om aan te geven hoeveel risico er wordt gelopen op de balans van het fonds. Het balansrisico wordt berekend door gebruik te maken van simulaties in het risicomodel van Ortec. In deze simulaties worden alle parameters over een horizon van 1 jaar veranderd ("simulatie") gebaseerd op de meest recente historische observaties. Vervolgens worden alle beleggingen en verplichtingen opnieuw gewaardeerd aan de hand van de nieuwe waarden van de parameters. De ontwikkeling van de parameters zullen de uitgangspunten van het ALM volgen.

De maat voor het balansrisico (zowel nominaal als reëel) is de standaarddeviatie van de verdeling van het dekkingsgraadrendement over een horizon van 1 jaar.

Het balansrisico wordt berekend door twee duizend simulaties uit te voeren en dus worden alle beleggingen/verplichtingen ook twee duizend keer opnieuw gewaardeerd. Elk simulatie heeft zijn eigen dekkingsgraad ontwikkeling, dit wordt ook wel een pad genoemd.

Het balansrisico is een weergave in hoeverre de waarde ontwikkeling van de asset zijde mee beweegt als de waarde ontwikkeling aan de verplichtingen zijde. Een perfecte match in de ontwikkeling aan de assetzijde als aan de verplichtingenzijde zal weergegeven worden als een balansrisico van 0%. Het balansrisico geeft dus aan wat de bewegingsruimte van de toekomstige dekkingsgraad kan zijn als gevolg van dat de waardering ontwikkeling aan de assetzijde niet 100% overeenkomt met de waardeontwikkeling aan de verplichtingenzijde.

Het niveau van het balansrisico wordt bepaald door de volgende factoren:

- De samenstelling van de portefeuille (incl. hedges).
- Het niveau van de dekkingsgraad.
- Aannames, zoals de afkapping van de nominale rente op 0% (in de ALM parameters).
- De ontwikkeling van de volatiliteit van de financiële markten.

6.4 Toets op risiconormen via ALM-toets en Haalbaarheidstoets

Het Fonds hecht grote waarde aan de geformuleerde risiconormen (zie paragraaf 6.1). Daarom vindt jaarlijks een tweevoudige toets plaats op deze normen. Naast de ALM-studie gaat het ook om de jaarlijks haalbaarheidstoets. Hierover heeft het Algemeen Bestuur de volgende procedure vastgesteld:

Procedure uitvoering, vaststelling en verantwoording haalbaarheidstoets en toets op risiconormen

Jaarlijks zal het Fonds een haalbaarheidstoets uitvoeren en een (ALM-)toets op de risiconormen. Hieronder wordt beschreven welke procedure wordt gehanteerd bij en na het beoordelen van de uitkomsten hiervan.

- De haalbaarheidstoets wordt uitgevoerd op basis van de wettelijke voorschriften en met de door DNB beschikbaar gestelde scenarioset. Het Algemeen Bestuur stelt daarbij de overige uitgangspunten vast zoveel als mogelijk in overeenstemming met de uitgangspunten die voor ALM-studies worden gehanteerd.
- Het Algemeen Bestuur beoordeelt de haalbaarheidstoets en stelt deze vast.
- In de haalbaarheidstoets wordt de ondergrens voor het verwachte pensioenresultaat vastgesteld door altijd, dus ongeacht dekkingsgraad, een toeslag toe te kennen van 80% van de maatstaf (de ambitie die in de reglementen is vastgelegd). In de haalbaarheidstoets van 2015 is hiermee de ondergrens vastgesteld op een pensioenresultaat van 95%.
- Toetsen:
 - A. Jaarlijks wordt in haalbaarheidstoets getoetst of het actuele verwachte pensioenresultaat boven de ondergrens (nu 95%) uitkomt en wordt getoetst of de maximale afwijking in het slechtweerscenario (vastgesteld op 30%) niet wordt overschreden.
 - B. Jaarlijks wordt in een ALM-studie getoetst of het indexatieresultaat gemeten over 15 jaar in de mediaan uitkomt boven 80% en wordt daarnaast maandelijks gemonitord of de kans op een dekkingsgraad kleiner 109% kleiner blijft dan 1%.
- Als niet wordt voldaan aan toets A of B:
 - Binnen één maand na het vaststellen van de uitkomsten wordt het VO geïnformeerd over de uitkomsten van de toetsen.
 - Binnen drie maanden wordt door het Algemeen Bestuur een voorstel uitgewerkt waarin óf het beleid aangepast wordt óf geconstateerd wordt dat het lagere pensioenresultaat of het hogere risico geaccepteerd moet worden.
 - Dit voorstel wordt besproken met het VO.
 - De reactie van het VO kan leiden tot een aangepast voorstel van het Algemeen Bestuur.
- De sociale partners/stakeholders (de vakbonden, de werkgevers, de BOVOM (Belangenbehartiging en Ondersteuning Voor Oud Medewerkers) en de Centrale Ondernemingsraad) worden over het (al dan niet aangepaste) voorstel geïnformeerd.
- Het Algemeen Bestuur neemt een definitief besluit over het voorstel.
- Deelnemers worden op de hoogte gebracht als de toeslagambitie van 80% niet gehaald wordt.

Opgemerkt wordt dat de stap, waarin de sociale partners/stakeholders voorafgaand aan de besluitvorming over het nader bepalen van de risicohouding van het Fonds worden geïnformeerd, bovenwettelijk is gezien het gesloten karakter van het Fonds. Het Algemeen Bestuur kan deze procedure aanpassen conform de bestaande procedures die gelden voor het aanpassen van de actuariële en bedrijfstechnische nota en kan daarbij besluiten deze bovenwettelijke stap zonder instemming van de sociale partners/stakeholders in te trekken.

6.5 Waarderingsgrondslagen

Beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde. Vaststelling van deze reële waarde vindt plaats op basis van de volgende uitgangspunten. Deze opsomming betreft een samenvatting van de in het waarderingshandboek vastgelegde en in de jaarrekening omschreven grondslagen:

- Beleggingen in aandelen, obligaties, inflation linked bonds en participaties in beleggingsinstellingen met een beursnotering: tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende koers.
- Beleggingen zonder beursnotering:
 - participaties in beleggingsfondsen in aandelen of vastrentende waarden: op reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen in aandelen of vastrentende waarden zijn gewaardeerd op actuele waarde conform de hiervoor genoemde grondslag voor beleggingen met beursnotering;
 - participaties in vastgoedbeleggingsfondsen of , private equity: op reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, zoals ontleend aan de recentste rapportage van de fondsbeheerders, indien van toepassing gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum;
 - niet-beursgenoteerde aandelen voor zover de koersvorming niet representatief wordt geacht, vindt vaststelling door de vermogensbeheerder plaats met behulp van objectieve en recente marktinformatie en gebruikmakend van algemeen gangbare rekenmodellen;
 - leningen op schuldbekentenis: op de contante waarde van de toekomstige kasstromen. Bepaling van de contante waarde vindt plaats met behulp van een relevante rentecurve, waarbij tevens rekening wordt gehouden met een kredietopslag, die afhankelijk is van de sector en creditrating van de uitgevende instelling en de looptijd van de lening; en
 - derivaten, zoals valutatermijncontracten, rentederivaten, inflatieswaps: op reële waarde, te weten de relevante marktnotering of, indien die niet aanwezig is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

De overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde. De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde verminderd met noodzakelijk geachte voorzieningen voor oninbaarheid.

Activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend in euro's tegen de contante koersen per balansdatum.

Baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben.

- Directe beleggingsopbrengsten
 - Onder de directe beleggingsopbrengsten worden mede begrepen de verdiende interest op vastrentende waarden en de dividenden op aandelen. De dividenden worden als op-brengst verantwoord op het tijdstip dat de koers van het desbetreffende aandeel ex-dividend noteert.
- Indirecte beleggingsopbrengsten
 - Tot de indirecte beleggingsopbrengsten behoren zowel de gerealiseerde als de niet-gerealiseerde koers- en valutakoersresultaten van beleggingen. De daarbij optredende waarderingsverschillen worden in de Staat van baten en lasten verantwoord. Alle transacties in vreemde valuta worden verantwoord tegen de op de transactiedatum laatst bekende middenkoers. Aan- en verkoopkosten van beleggingen worden opgenomen in de kostprijs respectievelijk in mindering gebracht op de verkoopopbrengst van de betreffende beleggingen.

Hoofdstuk 7 Premiebeleid

Het Fonds voert geen eigen premiebeleid. In de afspraken over de financiële onafhankelijkheid is overeengekomen dat de Werkgevers alleen nog betalen voor de uitvoeringskosten van het Fonds. Onderstaand is weergegeven hoe de (voorlopige en) definitieve afrekening plaatsvindt. De Werkgever is gehouden de verschuldigde en door het Fonds in rekening gebrachte bedragen binnen 14 dagen na de factuurdatum aan het Fonds te voldoen, tenzij anders is overeengekomen.

7.1 De kostendekkende premie volgens de Pensioenwet

De kostendekkende premie is de actuarieel benodigde premie in verband met de toename van de pensioenverplichtingen in het kalenderjaar.

Met de financiële onafhankelijkheid van het Fonds is er geen sprake meer van op te bouwen pensioenaanspraken. De kostendekkende premie bestaat daardoor alleen uit de uitvoeringskosten onder aftrek van de vrijval uit de Voorziening Excassokosten.

7.2 Bijdragen van de Werkgever

De jaarlijkse bijdrage van de Werkgevers is gelijk aan de uitvoeringskosten zoals gedefinieerd in artikel 4, lid 3 en 4, van de Uitvoeringsovereenkomst onder aftrek van de vrijval van de Voorziening Excassokosten. De Werkgever is verplicht tot betaling van een voorschot op de bijdrage voor de uitvoeringskosten in vier kwartaaltermijnen.

Met betrekking tot de beheersing van de kosten van de pensioenuitvoering is een begrotingsproces vastgelegd in de Uitvoeringsovereenkomst. Na afloop van ieder boekjaar stelt het Fonds op basis van zijn jaarrekening zo spoedig mogelijk de definitieve werkelijke uitvoeringskosten en de definitieve vrijval van de Voorziening Excassokosten vast.

Met ingang van 2017 is tussen Fonds en Werkgevers afgesproken dat de vergoeding voor uitvoeringskosten, zijnde de pensioenuitvoerings- en administratiekosten onder aftrek van als direct voor vermogensbeheer bepaalde kosten, wordt bepaald op het niveau van de vergoeding van 2017, jaarlijks te verhogenverhoogd met de jaarlijkse prijsinflatie (CPI) en, voor loonkosten, de CAO-verhogingen. Hiertoe wordt de CAO van de uitvoeringsorganisatie (AZL) als basis genomen. De AZL-administratiekosten vormen een variabel deel binnen deze vergoedingsafpraak: een verhoging of verlaging hiervan wordt in meerdering respectievelijk mindering gebracht op de vergoeding.

Over eventuele bijzondere kosten (als gevolg van BTW-afwikkeling, inzake bijzondere projecten e.d.) wordt door het Fonds en Werkgever overlegd in welke mate Werkgever hieraan extra bijdraagt boven de kostenvergoeding uit voornoemde afspraak. Het verschil (positief of negatief) tussen de verwachte vrijval en de definitieve vrijval van de Voorziening Excassokosten wordt tussen het Fonds en de Werkgevers volledig verrekend.

7.3 Vermindering of beëindiging bijdragen door de Werkgevers

De Werkgevers behouden zich het recht voor om de bijdragen aan het Fonds tussentijds te verminderen of te beëindigen bij een ingrijpende wijziging van de omstandigheden. Hieronder wordt verstaan een situatie waarin de financiële positie van de Werkgever naar haar oordeel onverminderde betaling van deze bijdragen niet rechtvaardigt. Zodra de Werkgever van dit voorbehoud gebruik maakt zal het Fonds de Deelnemers, en de Centrale Ondernemingsraden (COR), dan wel een daarvoor in de plaats getreden ondernemingsraad of ondernemingsraden van de Werkgever of Werkgevers die van het voorbehoud gebruik maakt of maken, hierover informeren.

Hoofdstuk 8 Financiële sturingsmiddelen

8.1 Premiebeleid

Zoals in hoofdstuk 7 al is verwoord voert het Fonds geen eigen premiebeleid. De Werkgevers betalen alleen bijdragen voor de uitvoeringskosten van het Fonds.

8.2 Beleggingsbeleid

Uit hoofdstuk 6 blijkt dat het strategisch beleggingsbeleid door middel van ALM-studies en/of haalbaarheidstoetsen wordt afgestemd op de verplichtingen en doelstellingen van het Fonds. Door het strategische beleggingsbeleid jaarlijks te herijken aan de hand van een ALM-studie en/of haalbaarheidstoetsen en frequent te monitoren kan worden ingespeeld op wijzigingen in de marktomstandigheden en de risicoperceptie van het Algemeen Bestuur.

8.3 Beleid ten aanzien van voorwaardelijke toeslagverlening

Het Fonds kent de volgende vormen van voorwaardelijke toeslagverlening (de methodiek is afhankelijk van de laatst toepasselijke CAO voor beëindiging van het deelnemerschap):

- Voorwaardelijke toeslagverlening per 1 januari van enig jaar met ten hoogste de op 3% gemaximeerde definitief gepubliceerde 'Consumentenprijsindex (CPI)' alle huishoudens, afgeleid over de laatst verstreken periode van oktober tot oktober. Het Algemeen Bestuur beslist of de toeslag wordt toegekend. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd.
- Voorwaardelijke toeslagverlening met in geval van een collectieve structurele verhoging van de lonen als gevolg van de CAO voor ING Bank het percentage van deze verhoging. Het Algemeen Bestuur beslist of de toeslag wordt toegekend. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd.
- Voorwaardelijke toeslagverlening met in geval van een collectieve structurele verhoging van de lonen als gevolg van de CAO voor ING Verzekeren/ING Investment Management het percentage van deze verhoging. Het Algemeen Bestuur beslist of de toeslag wordt toegekend. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd.

8.3.1 Leidraad toeslagverlening

Naar aanleiding van de verzelfstandiging van het Fonds heeft het Algemeen Bestuur besloten om voor de toeslagverlening met ingang van 1 januari 2015 de volgende leidraad te hanteren:

Marktwaaardedekkingsgraad	Mate van toekenning toeslag
< 115%	Geen toeslag
115% - 132%	Pro rata toeslag, oplopend van 0% naar 100% van de maatstaf
132% - 148%	100% van de maatstaf
>148%	100% van de maatstaf, plus inhaal van gemiste toeslagen na 1 januari 2014 (maximaal 3%)

Wanneer dit naar de mening van het Algemeen Bestuur op grond van wijzigingen in het financiële toetsingskader (FTK) voor pensioenfonds, de pensioenwetgeving of vanwege andere beleidsmatige afwegingen noodzakelijk is, is het Algemeen Bestuur bevoegd de toeslagstaffel aan te passen.

Om beter rekening te kunnen houden met de inflatieverwachting en de afnemende looptijd van de verplichtingen, heeft het Algemeen Bestuur besloten om de toeslagstaffel na 1 januari 2015 te baseren op de reële dekkingsgraad. Met deze toeslagstaffel is het de verwachting dat de middelen van het Fonds evenwichtig over de huidige en toekomstige Pensioengerechtigden worden verdeeld, zoals voorgeschreven in het nieuwe FTK. Bij gemiddeld 2,15% inflatie (2% prijsinflatie en 2,5% looninflatie) komt een 100% reële dekkingsgraad bij de rente en kasstroom per eind maart 2014 overeen met een nominale dekkingsgraad van 155%. Op basis van dit gegeven is de bovenstaande toeslagstaffel omgezet naar een toeslagstaffel op basis van de reële dekkingsgraad:

Reële dekkingsgraad	Mate van toekenning toeslag
< 74%	Geen toeslag
74% - 85%	Pro rata toeslag, oplopend van 0% naar 100% van de maatstaf
85% - 95%	100% van de maatstaf, plus inhaal van gemiste toeslagen na 1 januari 2014 (inhaal voor zover middelen aanwezig boven 85%).
> 95%	100% van de maatstaf, plus inhaal van gemiste toeslagen na 1 januari 2014 en/of extra toeslag (maximaal 3%)

Ten opzichte van de oorspronkelijke nominale toeslagstaffel kunnen al eerder eventuele gemiste toeslagen van na 1 januari 2014 worden ingehaald. Hiermee wordt rekening gehouden met het advies van de toenmalige Deelnemersraad van 20 februari 2014.

Met de toeslagstaffel op basis van de reële dekkingsgraad wordt in de verdere toekomst sneller geïndexeerd (bij een lagere nominale dekkingsgraad) dan bij de eerder genoemde nominale toeslagstaffel.

Dat is mogelijk omdat de looptijd van de verplichtingen dan is afgenomen en er minder middelen nodig zijn om in dezelfde mate in de nog resterende toekomst te indexeren.

De ALM-studie van 2014 heeft daarbij uitgewezen dat met bovenstaande reële toeslagstaffel de middelen te snel worden uitgegeven, waardoor de kansen op onderdekking te hoog werden. Het Algemeen Bestuur heeft daarom gekozen voor een tussenvariant, waarbij de grenzen uit de reële toeslagstaffel ieder jaar 1%-punt worden verhoogd, totdat de toeslagstaffel er in jaar 15 (2029) als volgt uitziet:

Reële dekkingsgraad	Mate van toekenning toeslag (besluiten in 2029 en verder)
< 89%	Geen toeslag
89% - 100%	Pro rata toeslag, oplopend van 0% naar 100% van de maatstaf
100% - 105%	100% van de maatstaf, plus inhaal van gemiste toeslagen na 1 januari 2014 (inhaal voor zover middelen aanwezig boven 100%).
> 105%	100% van de maatstaf, plus inhaal van gemiste toeslagen na 1 januari 2014 en/of extra toeslag (maximaal 3%)

Toeslagbesluiten in 2017 worden gebaseerd op de volgende leidraad:

Reële dekkingsgraad	Mate van toekenning toeslag (besluiten in 2017)
< 77,0%	Geen toeslag
77% - 88%	Pro rata toeslag, oplopend van 0% naar 100% van de maatstaf
88% - 98%	100% van de maatstaf, plus inhaal van gemiste toeslagen na 1 januari 2014 (inhaal voor zover middelen aanwezig boven 88%).
> 98%	100% van de maatstaf, plus inhaal van gemiste toeslagen na 1 januari 2014 en/of extra toeslag (maximaal 3%)

Een besluit wordt in principe anderhalve maand voorafgaand aan die waarin de toeslag zou moeten ingaan, genomen op basis van een gemiddelde reële dekkingsgraad gemeten over de daarvoor gelegen 12 maanden. Dus bijvoorbeeld voor een toeslag per 1 september 2017 wordt in principe het besluit genomen in de eerste helft van juli 2017, op basis van de gemiddelde reële dekkingsgraad van eind juli 2016 tot en met juni 2017.

Discretionair kan het Algemeen Bestuur afwijken van het beleid c.q. een toeslagstaffel. Het Fonds heeft een (wettelijke) discretionaire bevoegdheid, om in gevallen van asymmetrie (bijvoorbeeld grote, langdurige verschillen tussen loon- en prijsinflatie) af te wijken van wat is overeengekomen ten behoeve van de bepaling van de mate van toeslagverlening.

Bij een afwijking kan gedacht worden aan toekenning van meer dan de toeslagstaffel voorschrijft, als de inflatie lager is dan gemiddeld verwacht wordt en andersom. Daarnaast kan nog gekeken worden naar de financiële ontwikkelingen in het afgelopen jaar. Als de reële dekkingsgraad zeer sterk is gedaald, dan zou minder kunnen worden toegekend dan op basis van de toeslagstaffel en andersom.

Indien er sprake is van een daling in de prijsindex of CAO-lonen in enig jaar, dan heeft het Algemeen Bestuur met ingang van 1 januari 2015 –op grond van de pensioenreglementen– de discretionaire bevoegdheid deze daling te verrekenen met stijgingen in het jaar of de jaren daarna.

Voor zover de dekkingsgraad van het Fonds ontoereikend is voor een volledige toekenning van de toeslagverlening conform de maatstaf voor de Deelnemers, zal het tekort ten laste van de Bestemmingsreserve, zolang deze een positief saldo heeft, worden aangevuld binnen de grenzen die de wet aan voorwaardelijke toeslagen stelt. Zie paragraaf 5.2.

8.3.2 Wettelijke grens aan voorwaardelijke toeslagverlening

De toeslagstaffel past grotendeels binnen de eisen die gesteld worden aan het toekomstbestendig indexeren uit het nieuwe Financiële Toetsingskader (FTK). Bij elk besluit over toeslagverlening wordt bepaald welk percentage, wettelijk gezien, maximaal mag worden toegekend.

Artikel 137 lid 2 van de Pensioenwet bepaalt dat:

- a. bij een beleidsdekkingsgraad onder een bij algemene maatregel van bestuur te bepalen niveau (nu 110%) geen toeslag wordt verleend;
- b. er niet meer toeslag wordt verleend dan naar verwachting in de toekomst te realiseren is; en
- c. incidentele toeslagverlening om in het verleden niet toegekende toeslag of in het verleden doorgevoerde vermindering van pensioenaanspraken en pensioenrechten te compenseren kan worden verleend indien die toeslagverlening geen gevolgen heeft voor de toeslagverlening in de toekomst overeenkomstig onderdeel b, de beleidsdekkingsgraad het niveau van het vereist eigen vermogen, bedoeld in artikel 132, behoudt en in enig jaar ten hoogste een vijfde van het vermogen dat voor deze toeslagverlening beschikbaar is, wordt aangewend.

Op grond van artikel 15 lid 3 van het Besluit FTK wordt bepaald welk percentage toeslag jaarlijks kan worden toegekend op basis van het beschikbare vermogen boven de beleidsdekkingsgraad. De Bestemmingsreserve blijft hierbij buiten beschouwing.

Dit percentage wordt vervolgens uitgedrukt in een percentage van de maatstaf. Omdat het Fonds zowel toeslagen op basis van de CAO-lonen als prijsindex heeft, gaat het Fonds daarbij uit van een gecombineerde maatstaf. De gecombineerde maatstaf wordt bepaald als een gewogen gemiddelde van de looninflatie en de prijsinflatie. Voor dit gewogen gemiddelde wordt uitgegaan van een weging op basis

van technische voorzieningen, waarbij voor de Deelnemers die de CAO-lonen als maatstaf hebben tot uitdiensttreding/pensionering en daarna prijsindex ook nog een verhouding wordt vastgesteld op basis van de verhouding tussen de gemiddelde looptijd voor de loonindex en de prijsindex voor die groep.

Bij besluiten over aanvullingen op niet-volledige toeslagverlening uit de Bestemmingsreserve wordt bezien wat het tekort is voor actieve deelnemers ten opzichte van de volledige toeslag. Het verschil kan bij besluit van het Algemeen Bestuur uit de Bestemmingsreserve worden gefinancierd. Voor de periode tussen 1-1-2015 en 31-12-2024 (10 jaar) is hierbij de vereiste van toekomstbestendige toeslagverlening niet van toepassing. Zie verder paragraaf 3.4.3 en 5.2 over de omgang met de Bestemmingsreserve.

Voor inhalen van gemiste toeslagen en voor extra toeslagen geldt dat maximaal een vijfde van het overschot boven de middelen die nodig zijn voor het volledig indexeren aangewend mag worden.

8.4 Korten pensioenaanspraken en -rechten

Het inzetten van de beleidsmaatregel om de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten te korten, is een mogelijkheid waarmee het Algemeen Bestuur terughoudend is. Het toepassen van deze maatregel is een keuze die gemaakt wordt als het niet anders kan. In de pensioenreglementen van het Fonds is opgenomen dat alle opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten naar rato van het tekort zullen worden gekort, indien de financiële positie daartoe noopt en alle overige sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid, zijn ingezet. Hiermee wordt invulling gegeven aan artikel 134 van de Pensioenwet.

Indien de DNB-beleidsdekkingsgraad onder de vereiste dekkingsgraad komt, zullen de pensioenrechten en -aanspraken worden gekort, als dat nodig is om binnen 10 jaar te herstellen naar de (strategisch) vereiste dekkingsgraad. De kortingen worden tijdsevenredig gespreid over de herstelperiode. De korting in het eerste jaar is onvoorwaardelijk, de overige kortingen voorwaardelijk. Zolang het Fonds een tekort heeft, wordt ieder jaar opnieuw bezien of het korten van de pensioenrechten en -aanspraken noodzakelijk is om binnen 10 jaar te herstellen naar de (strategisch) vereiste dekkingsgraad.

Indien de DNB-beleidsdekkingsgraad voor het vijfde achtereenvolgende jaar onder de minimaal vereiste dekkingsgraad ligt én de actuele DNB-dekkingsgraad ook onder de minimaal vereiste dekkingsgraad ligt, dan moet het Fonds korten, zodanig dat de DNB-dekkingsgraad gelijk wordt aan de minimaal vereiste dekkingsgraad. De kortingen worden dan tijdsevenredig gespreid over 10 jaar. In dit geval zijn alle kortingen onvoorwaardelijk, waarmee het effect van de kortingen direct tot uitdrukking komt in lagere technische voorzieningen.

De herstelperiode van 10 jaar kan worden ingekort als DNB dit eist, of als het Algemeen Bestuur bij het indienen van het herstelplan onderbouwd heeft waarom vanuit het belang van Deelnemers, Gewezen Deelnemers, andere aanspraakgerechtigden en Pensioengerechtigden een kortere looptijd van het herstelplan noodzakelijk is.

Bijlage 1 **Pensioenregelingen en reglementen**

- Statuten
- Beloningsbeleid
- Gedragscode
- Incidentenregeling
- Klachten- en Geschillenregeling
- Klokkenluidersregeling
- Integriteitsbeleid
- Reglement (Benoeming en Voordracht) Leden van het Bestuur
- Reglement Auditcommissie
- Reglement Leden van het Verantwoordingsorgaan
- Reglement Basispensioenregeling [gesloten]
- Reglement Basisregeling Pensioen 62 [gesloten]
- Reglement Basisregeling Pensioen 65 [gesloten]
- Reglement Overgangsregelingen Pensioenen 2002 [gesloten]
- Reglement Overgangsregelingen Pensioenen 2006 [gesloten]
- Reglement van de Pensioenregeling ING Groep [gesloten]
- Reglement van de Pensioenregeling Nationale-Nederlanden [gesloten]
- Reglement van de Pensioenregeling WestlandUtrecht Hypotheken (WUH) [gesloten]

Bijlage 2 Verklaring beleggingsbeginselen

I. Introductie

Deze verklaring inzake de beleggingsbeginselen geeft beknopt de uitgangspunten weer van het beleggingsbeleid van het Fonds. Deze uitgangspunten worden door het Algemeen Bestuur vastgesteld.

Doelstelling van het Fonds

Het Fonds is een ondernemingspensioenfonds verbonden aan ING Bank N.V. en NN Group N.V. De statutaire omschrijving van het doel van het Fonds luidt als volgt: "Het Fonds heeft ten doel Pensioenen en/of andere uitkeringen te verstrekken ter zake van ouderdom en arbeidsongeschiktheid en ter zake van overlijden van de Deelnemers of Gewezen Deelnemers, overeenkomstig de bepalingen van de Pensioenreglementen."

Gegeven deze doelstelling streeft het Fonds naar het nakomen van de nominale pensioenaanspraken en pensioenrechten met een hoge mate van zekerheid en het verhogen daarvan volgens de voor die aanspraken geldende toeslagregeling.

Doelstelling beleggingsbeleid en risicohouding

De rendementsdoelstelling van het Fonds is afgeleid van het te behalen indexatieresultaat binnen de nominale risiconorm. Zolang er ruimte is binnen de nominale risiconorm, wordt de portefeuille zodanig ingericht, dat over een horizon van 15 jaar een indexatieresultaat wordt bereikt van 100% (mediaan). Een hoger indexatieresultaat is niet nodig en leidt tot grotere onzekerheid op de kortere termijn.

De beleggingsstrategie is in combinatie met het toeslagbeleid gericht op het verder laten toenemen van de reële dekkingsgraad van het Fonds zodat daaruit de toeslagen kunnen worden gefinancierd. Dit geschiedt op een prudente wijze, zodat wordt voldaan aan de beginselen van veiligheid, kwaliteit en risicodiversificatie. Bij het vaststellen van het beleid is rekening gehouden met:

- de specifieke karakteristieken van het Fonds, zoals die tot uitdrukking komen in de toekomstige pensioenverplichtingen;
- het gesloten karakter van het Fonds;
- de uitkomsten van berekeningen met een ALM-model;
- de risicohouding van het Fonds;
- de eisen ten aanzien van beleggingen die voortvloeien uit de pensioenwetgeving; en
- de haalbaarheidstoets.

In het beleid komen tot uitdrukking de benchmarkportefeuille en het beleid met betrekking tot het rente-, inflatie- en het valutarisico.

Op grond van beleidsvoornemens voor de lange termijn stelt het Algemeen Bestuur jaarlijks een Balansbeheerplan op, waarin het beschrijft op welke wijze het beleid leidt tot concrete (beleggings) activiteiten. Bij de selectie en het beheer van de beleggingen houdt het Fonds rekening met hoe deze beleggingen milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur kunnen beïnvloeden. Het beleid dat het Fonds op dit gebied voert, is vastgelegd in de Code maatschappelijk verantwoord beleggen.

De pensioenverplichtingen worden voor de bepaling van het beleggings- en risicobeleid op marktwaarde gewaardeerd. Daarbij wordt de rentetermijnstructuur gebruikt zoals DNB deze op basis van marktwaarnemingen vaststelt. DNB past daarna deze curve aan met de UFR (Ultimate Forward Rate). Het Fonds neemt voor de waardering op marktwaarde de curve zonder die aanpassing.

De dekkingsgraad waarbij de verplichtingen zijn gewaardeerd op basis van de rentetermijnstructuur zonder aanpassing, wordt de marktwaardedekkinggraad genoemd. De dekkingsgraad waarbij de verplichtingen zijn gewaardeerd tegen de DNB-curve (inclusief UFR), wordt de DNB-dekkingsgraad genoemd. De reële dekkingsgraad wordt bepaald met de break even inflatie die voor diverse looptijden is af te leiden uit de markt.

Het Fonds streeft naar het nakomen van de nominale pensioenaanspraken en -rechten met een hoge mate van zekerheid en het verhogen daarvan volgens de voor die aanspraken geldende toeslagregeling.

Met de overdracht eind februari 2014 van de toeslagverplichtingen naar het Fonds en de afkoop van de bij en terugstortingen streeft het Fonds nu twee doelstellingen na:

- een hoge nominale zekerheid; en
- een toeslagambitie van gemiddeld ten minste 80% van de maatstaf (loonindex of de (op 3% gemaximeerde) prijsindex).

Het Fonds streeft ernaar aan beide doelstellingen te voldoen. Bij lagere dekkingsgraden en/of bij wordt niet tegelijkertijd aan beide doelstellingen voldaan. Voor hogere dekkingsgraden is de uitwerking van het beleid vooral gericht op het zekerstellen van de reële verplichtingen.

De doelstelling van een hoge nominale zekerheid is vertaald naar een criterium voor de onderdekkingskans op de korte termijn:

- de kans op een marktwaardedekkinggraad lager dan 109% over één jaar mag gemiddeld maximaal 1% bedragen.

De doelstelling met betrekking tot de toeslagambitie is vertaald naar de volgende risiconorm:

- de kans bedraagt minder dan 30% dat de toeslagambitie van ten minste 80% niet wordt behaald over een periode van 15 jaar (de reële doelstelling).

Hierbij wordt opgemerkt dat 'inflation linked producten' niet op korte termijn in voldoende mate kunnen worden aangeschaft om dit te realiseren.

Indien de dekkingsgraad daalt onder de 120% en/of bij ongunstige economische verwachtingen, ontstaat de spagaat tussen de nominale doelstelling en de toeslagambitie. Op basis van de resultaten van het onderzoek naar de risicobereidheid van (vertegenwoordigers van) de deelnemers is de normportefeuille zodanig ingericht, dat de voorkeur wordt gegeven aan de toeslagambitie van 80% boven de nominale zekerheid. Het beleid laat ruimte om een andere invulling te geven en meer nominale zekerheid na te streven ten koste van het indexatieresultaat. Het Algemeen Bestuur kan hiertoe besluiten, gegeven ook de inschatting van de financiële markten.

Wijzigen van de verklaring

De verklaring inzake de beleggingsbeginselen wordt minimaal eens in de drie jaar herzien. Indien tussentijds belangrijke wijzigingen optreden in de omstandigheden van het Fonds of wijzigingen in het voorgenomen beleggingsbeleid, wordt de verklaring tussentijds herzien.

II. Investment Beliefs & Management Principles

Het Fonds heeft een aantal Investment Beliefs en Management Principles vastgelegd.

Bij de vaststelling zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd, welke dan ook terug te vinden zijn in de Beliefs en Principles:

- *Het primair sturen op risico's.*
Het benodigde rendement staat in dienst van de gewenste omvang aan risico om de strategische doelstellingen te realiseren. Het nastreven van een hoger dan benodigd rendement is daarmee secundair aan het sturen op risico's.
- *Het Fonds is in control.*
De complexiteit wordt zoveel mogelijk gereduceerd, de focus ligt op strategische aspecten, de beleggingen zijn transparant, de communicatie hierover is begrijpelijk en de externe managers worden aantoonbaar gemonitord.

Besluiten ten aanzien van het beleggingsbeleid worden getoetst aan de investment beliefs.

Onderstaand de 11 Investment Beliefs en Management Principles, verdeeld over 3 gebieden: Algemeen, Uitvoering en Economie en Financiële Markten:

Algemeen

1. De pensioendoelstellingen vormen het beginpunt van het beleggingsbeleid.
De doelstellingen van het pensioenfonds vormen het beginpunt bij het formuleren van het beleggingsbeleid. Het pensioenfonds heeft de doelstellingen zo concreet mogelijk gemaakt. Bij conflicterende doelstellingen wordt een voorkeur geformuleerd.
2. Het sturen op risico's, de balans staat centraal bij het risicobeleid.
De balans tussen verplichtingen en bezittingen staat centraal bij het vaststellen van de strategische risicobereidheid en de wijze waarop wordt belegd. De portefeuille is verdeeld over een veilig deel (de Matchingportefeuille) en een meer risicovol deel (de Returnportefeuille). Doel is om zowel de kans op korten te vermijden alsmede de gewenste indexatie te realiseren. Vanuit deze gedachte wordt een balansbeheerplan geformuleerd dat ertoe dient de kans te vergroten dat beide doelstellingen worden gerealiseerd.

Zonder risico geen rendement. Echter, niet elk risico levert een rendement op of draagt bij aan de realisatie van de doelstelling. Bijvoorbeeld ten aanzien van renterisico is het fonds zeer terughoudend omdat het blootstellen aan dit risico niet of nauwelijks nodig is voor het realiseren van de doelstellingen. Er vindt daarom continue monitoring plaats van de strategische uitgangspunten en aannames van de ALM. Op een praktische en kostenbewuste manier wordt actief gestuurd op voor deelnemers

belangrijkste risico's, zijnde rente, inflatie en omvang van de Returnportefeuille. Ook het valutabeleid en de treasury-activiteiten maken hier onderdeel van uit.

3. Maatschappelijke verantwoordelijkheid is belangrijk.
Het Fonds heeft doelstellingen, maar realiseert zich dat die in evenwicht moeten zijn met haar maatschappelijke verantwoordelijkheid. Het Fonds houdt er bij de keuze en het beheer van haar beleggingen rekening mee hoe deze beleggingen milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur kunnen beïnvloeden.

Uitvoering

4. Het Fonds is 'in control' via een gestructureerd beleggingsproces.
Het Fonds beschikt over voldoende kennis van de financiële markten en is via het beleggingsproces 'in control' over de beleggingen. Onnodige complexiteit wordt vermeden. Het beleggingsproces kent een duidelijke structuur, maakt beleggingen inzichtelijk, de risico's herkenbaar en maakt daardoor het gevoerde beleid helder uitlegbaar. Ten slotte zorgt het proces voor voldoende controle over de uitvoering en een transparante en veilige bewaring van de bezittingen. Er is specialistische kennis vereist om de juiste instrumenten te gebruiken, de externe managers en adviseurs te bevragen en er een voldoende onafhankelijk standpunt op na te kunnen houden.
5. Er is een afstemming van de taken op de omvang van de organisatie.
Het uitgangspunt is om het vermogensbeheer uit te besteden. Enkel indien praktische en/of strategische redenen van toepassing zijn, kan intern beheer plaatsvinden. Hoe kleiner de organisatie, hoe meer van de administratieve uitvoering en het vermogensbeheer wordt uitbesteed om een focus te houden op de meest essentiële taken. Pensioenuitvoering, prudent vermogensbeheer en de controle daarover vereisen een voldoende aantal werknemers.
6. Kostenbewustzijn is van groot belang.
Kosten vormen een deel van het totale rendement en zijn daarmee van belang. Uitgaande van eenzelfde verwacht risico/rendement profiel wordt ten principale gekozen voor de belegging tegen de laagste kosten. Transparantie wordt geboden over directe en indirecte kosten.
7. Diversificatie verlaagt het risico bij een zelfde rendement.
De spreiding van de portefeuille over verschillende economische regio's, sectoren, beleggingscategorieën en strategieën verbetert in de meeste situaties de risicorendement verhouding. Bij voldoende spreiding kan een zelfde rendement worden behaald bij een lager risico.

Economie en Financiële Markten

8. Passief beleggen, tenzij ...
Het uitgangspunt bij het invullen van beleggingsmandaten is 'passief'. De gekozen benchmarks passen bij de doelstellingen. Eventuele benchmark inefficiënties kunnen worden geneutraliseerd door te kiezen voor 'slimme aanpassingen'.

Markten zijn in hoge mate efficiënt, informatie wordt snel verwerkt in de waardering. Actieve mandaten zijn duurder dan passieve, ook qua beslag op interne mankracht in verband met de selectie en monitoring.

Actief management wordt alleen ingezet, indien redelijkerwijs verwacht mag worden dat hiermee, binnen de geformuleerde risicoruimte, een netto beter risico/rendement profiel wordt gerealiseerd dan bij passief beheer, gemeten over een economische cyclus.

9. Economische ontwikkeling volgt lange termijn trends en kortere termijn cycli.
De reële economie en afgeleide bedrijfswinsten ontwikkelen zich zowel aan de hand van lange termijn trends in productiviteit en demografie, als aan de hand van korte en middellange cycli daaromheen. Deze trends en cycli worden vastgesteld en vormen het praktische startpunt van de beleggingen. Trendbreuken komen voor, maar zijn zeldzaam.
10. Risicopremies fluctueren sterk op de korte horizon, maar tenderen op de lange termijn naar gemiddelden.
De prijs (risicopremie) die beleggers voor deze winsten betalen, fluctueert sterker dan deze winsten zelf, maar tendeert op de lange termijn naar gemiddelden. Er kunnen afwijkingen voorkomen, onder meer door perioden van optimisme en pessimisme betreffende reële groeitrends.
11. Het lange termijn karakter van de verplichtingen creëert een lange beleggingshorizon.
Het lange termijn karakter van de pensioenverplichtingen is een belangrijk startpunt voor een beleggingsproces. Een beleggingsproces met een lange horizon beschermt een beleggingsportefeuille tegen marktfluctuaties als gevolg van economische cycli. Ook vormt het een 'concurrentievoordeel' als kapitaalverschaffer ten opzichte van marktpartijen met een relatief korte horizon. Deze kunnen minder goed gebruik maken van de lange termijn trends in productiviteit en demografie. Het verschil in horizon is tevens een belangrijke basis voor het bestaan van een structurele illiquideitsrisicopremie.

III. Rolverdeling

Algemeen Bestuur

Het Algemeen Bestuur is eindverantwoordelijk voor alle activiteiten, inclusief het beleggingsbeleid, van het Fonds. Het Algemeen Bestuur stelt het beleid van het Fonds vast. Het Algemeen Bestuur is verantwoordelijk voor het beleggen van de beschikbare gelden in overeenstemming met de beleggingsbeginselen, zoals omschreven in deze verklaring betreffende de beleggingsbeginselen. Het Algemeen Bestuur wordt ondersteund door externe beleggingsadviseurs.

Uitvoerende bestuurders

De uitvoerende bestuurders bewaken de ontwikkeling van de risicopositie en de assetmix ten opzichte van de door het Algemeen Bestuur vastgestelde bandbreedtes en limieten en passen de risicopositie en/of assetmix zo nodig binnen die bandbreedtes en limieten aan, aan de ontwikkelingen op de financiële markten.

Taakafbakening Uitvoerende Bestuursleden en Algemeen Bestuur bij jaarlijks Balansbeheerplan

Bovenstaande algemene verdeling van verantwoordelijkheden vertaalt zich tevens in een taakafbakening ten aanzien van het jaarlijkse Balansbeheerplan. Het uitgangspunt is hierbij, dat strategische besluiten door het Algemeen Bestuur worden genomen en operationele/tactische besluiten door de uitvoerende bestuurders. Periodiek wordt door de uitvoerende bestuurders verantwoording afgelegd aan de niet uitvoerende bestuurders. De onderstaande verdeling is conform artikelen 6-9 van het Bestuursprotocol dat 1-1-2017 is ingegaan. De verdeling ten aanzien van de uitvoering van het Balansbeheerplan luidt als volgt:

Taakgebied uitvoerende bestuurders (conform artikel 9.2.a. bestuursprotocol):

Aanpassen asset-categorieën Returnportefeuille binnen de bandbreedtes

Aanpassen rentehedge-niveau binnen de bandbreedtes

Uitbreiden inflatiehedge-niveau tot de norm van 25%

Verhogen/verlagen valutahedge-niveau's binnen de bandbreedtes

Initiatief nemen tot ex-post analyses

Besluiten nemen over uitsluitingenlijst op basis van criteria van het Fonds

Dagelijks beheer portefeuilles: monitoren en selecteren managers, inrichting deelportefeuilles (bijvoorbeeld inrichting vastgoed), vaststellen benchmarks.

Algemeen Bestuur:

- aanpassen asset-categorieën Returnportefeuille buiten de bandbreedtes;
- aanpassen rentehedge-niveau buiten de bandbreedtes;
- uitbreiden inflatiehedge-niveau boven de norm van 25%;
- verhogen/verlagen valutahedge-niveau's buiten de bandbreedtes;
- initiatief nemen tot ex-post analyses;
- opstellen criteria uitsluitingenlijst; en
- besluiten dat het Hoofdscenario niet meer van kracht is.

Bestuursbureau

Het Bestuursbureau bereidt het strategische financiële beleid voor en voert het uit. Het Bestuursbureau stuurt en bewaakt de ontwikkeling van de risicopositie en de assetmix ten opzichte van de door het Algemeen Bestuur vastgestelde bandbreedtes en rapporteert hierover aan de uitvoerende bestuurders. Het Bestuursbureau heeft onder aansturing van de uitvoerende bestuurders de handelingsbevoegdheid om de risicopositie bij overschrijding van de grenzen voor het Bestuursbureau terug te brengen binnen die grenzen.

Deskundigheid medewerkers

Het Fonds zorgt ervoor dat het in alle fasen van het beleggingsproces beschikt over de deskundigheid die vereist is voor:

- het behalen van het beoogde beleggingsresultaat;
- een correct beheer van de beleggingen; en
- een goede beheersing van de aan de beleggingen verbonden risico's.

De uitvoerende bestuurders zien er op toe dat alle direct betrokkenen beschikken over de deskundigheid die voor een goede uitoefening van hun functie vereist is.

Scheiding van belangen

Het Fonds zorgt ervoor dat bij de personen die belast zijn met (de uitvoering van) het beleggingsbeleid geen sprake is van (schijn van) belangenverstremgeling of tegenstrijdige belangen. De uitvoerende bestuursleden en de medewerkers van het Bestuursbureau die belast zijn met (de uitvoering van) het beleggingsbeleid, zijn gebonden aan de door het Fonds opgestelde Gedragscode. Deze Gedragscode voldoet aan de eisen die DNB en de Autoriteit Financiële Markten (AFM) hieraan stellen. De compliance officer van het Fonds toetst of de Gedragscode wordt nageleefd. Het Fonds zorgt er voor dat ook de (ter zake van het beheer betrokken medewerkers van) vermogensbeheerders de Gedragscode van het Fonds naleven.

IV. Uitvoering

Uitbesteding

De beleggingen van het Fonds worden vrijwel geheel beheerd door externe vermogensbeheerders. Het vermogensbeheer geschiedt binnen de door het Algemeen Bestuur verleende mandaten. Periodiek wordt door de vermogensbeheerders betreffende de resultaten van het gevoerde beleid gerapporteerd. Het Bestuursbureau geeft uitvoering aan zijn fiduciaire rol als beheerder door binnen zijn mandaat de allocaties te wijzigen. Hierover wordt aan de uitvoerende bestuurders gerapporteerd en verantwoording afgelegd.

Balansbeheerplan

Het Algemeen Bestuur stelt jaarlijks het Balansbeheerplan vast. Als uitgangspunt van het Balansbeheerplan geldt de relatie tussen de bezittingen en de verplichtingen van het Fonds. De belangrijkste beleggingskeuzes die gemaakt worden zijn:

- het risicobudget en de bandbreedtes waarbinnen de Uitvoerende Bestuursleden bevoegd zijn te handelen;
- de benchmark weging van de verschillende beleggingscategorieën. Het risicoprofiel van deze vermogenssamenstelling wordt geanalyseerd in het licht van alle rechten en verplichtingen van het Fonds, zowel op korte als op lange termijn;
- de rendementsdoelstelling per beleggingscategorie, tot uitdrukking gebracht in een of meer vergelijkingsmaatstaven (benchmarks); en
- de bandbreedtes per beleggingscategorie. Omdat het Fonds bereid is de feitelijke samenstelling van de beleggingsportefeuille (tijdelijk) te laten afwijken van de strategisch gewenste samenstelling van de portefeuille zijn grenzen vastgelegd waarbinnen de beleggingscategorieën zich dienen te bevinden. De vermogensbeheerders dienen zich aan deze bandbreedtes te houden.

De actuele strategische beleggingsportefeuille per 7 juli 2017 luidt als volgt:

Alle cijfers in %	Benchmarkportefeuille	Bandbreedtes	
	2017	Min	Max
Matchingportefeuille	75	70	80
Nominaal (Bonds&Loans en IRS)			
Inflatie Portefeuille (ILB's en ILS)			
Cash	0	0	2,5
Returnportefeuille	25	20	30
Corporate Credits	3,5	1,25	5,75
Emerging Market Debt	2,5	0,25	4,75
– EMD HC	2		
– EMD LC	0,5		
Aandelen	12	9	15
– Aandelen Low Vol	4,5		
– Europa	2		
– VS	3		
– Aandelen EM	2,5		
Private Equity	2	0	2,5
Vastgoed	5	4	8

Meer informatie daarnaast te vinden in hoofdstuk 6 van de ABTN. De actuele weging van de verschillende beleggingscategorieën wordt ieder kwartaal gepubliceerd in het kwartaalbericht op de website van het Fonds.

De naleving van de mandaten wordt bewaakt door het Bestuursbureau, die daarover verslag uitbrengt aan de uitvoerende bestuurders.

Algemene uitgangspunten

Bij de uitvoering van het Balansbeheerplan staat de 'prudent person' regel centraal. Op basis van deze regel hanteert het Fonds de onderstaande uitgangspunten:

- het Fonds doet de beleggingen in het belang van de (Gewezen) Deelnemers en Pensioengerechtigden;
- de activa worden naar behoren gediversifieerd; en
- het Fonds belegt alleen in derivaten voor zover deze bijdragen tot een vermindering van het risico en/of bijdragen aan een doeltreffend portefeuillebeheer.

Beleggingen in ING worden beperkt tot ten hoogste 5% van de portefeuille als geheel.

Een uitgebreide verantwoording van het prudent person beginsel is opgenomen in bijlage 4.

Beleggingen

De te beleggen gelden zijn verdeeld over verschillende beleggingscategorieën zoals aandelen, obligaties, credits, vastgoed, hedgefonds en private equity. De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde. Het Fonds beoordeelt elke belegging op basis van risico- en rendementsoverwegingen en het totale effect op de beleggingsportefeuille in samenhang met de totale verplichtingenstructuur.

Risicobeheersing

Sinds 2013 is het risicobudgetteringsbeleid geïmplementeerd. Hierbij worden normen gesteld aan de Tracking Error van het balansrisico. De financiële risico's worden door middel van risicorapportages zichtbaar gemaakt ten behoeve van het Algemeen Bestuur. Het beleggingsbeleid wordt jaarlijks geanalyseerd. Belangrijke analyse-instrumenten hierbij zijn de ALM-studie en/of haalbaarheidstoets. In de ALM-studie en/of haalbaarheidstoets worden de ontwikkelingen in de beleggingen en de verplichtingen in hun onderlinge samenhang beoordeeld. De uitkomsten worden weergegeven in een nota, op basis waarvan het Algemeen Bestuur vervolgens de beleidsuitgangspunten voor het beleggingsbeleid vaststelt. Het Algemeen Bestuur heeft een 'Financieel Risico Framework' vastgesteld waarin wordt bepaald op welke wijze de financiële risico's op zowel balans- als mandaatniveau worden beheerst.

V. Financiële sturingsmiddelen

Het Algemeen Bestuur heeft sturingsmiddelen voorhanden die worden ingezet als de financiële positie van het Fonds daartoe aanleiding geeft. Het Fonds voert geen premiebeleid. Het (strategisch) beleggingsbeleid en het toeslagbeleid zijn de primaire financiële sturingsmiddelen. Mocht er een dekkingstekort optreden, dan zal eerst, indien nog aanwezig, de Bestemmingsreserve worden opgeheven en worden toegevoegd aan de algemene reserve. Mocht het niet lukken om het dekkingstekort of het reservetekort binnen de wettelijke termijn op te heffen, dan kunnen de pensioenaanspraken en -rechten gekort worden.

VI. Maatschappelijk verantwoord beleggen

Pensioenfond*s* ING houdt er bij de keuze en het beheer van zijn beleggingen rekening mee hoe deze beleggingen milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur kunnen beïnvloeden (zie Investment Beliefs). Dit geeft het Fonds vorm via het MVB-beleid.

De Code Maatschappelijk Verantwoord beleggen van PFI bevat de volgende elementen: PFI onderschrijft de 10 principes van de UN Global Compact. Deze principes vallen onder de categorieën Mensenrechten, Arbeid, Milieu en Anti-corruptie. Bedrijven die deze principes overtreden, worden uitgesloten van beleggingen.

Hiernaast wil PFI ook niet betrokken zijn bij de productie en exploitatie van controversiële wapens. Bedrijven die zich hiermee inlaten worden uitgesloten van beleggingen. Daarnaast worden landen uitgesloten welke onder een sanctie van een officiële multilaterale organisatie vallen (VN, EU, World Bank etc.).

De Code bevat een eigen stemcode. Op aandeelhoudersvergaderingen zal er conform deze stemcode gestemd worden.

Het Fonds heeft de uitvoering van het beleid uitbesteed aan een externe ESG provider (ESG: Environmental, Social en Governance). Deze partij verzorgt engagement bij ondernemingen namens het Fonds, verzorgt het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en adviseert over de uitsluitingenlijst. De criteria ten aanzien van uitsluitingen worden opgesteld door het Algemeen Bestuur. Het Uitvoerend Bestuur draagt zorg voor het toevoegen aan of verwijderen van de uitsluitingenlijst op basis van deze criteria. Ten aanzien van engagement hanteert het fonds een maximale termijn van 3 jaar alvorens tot uitsluiting over te gaan.

De ESG provider ondersteunt het Fonds ook bij ad-hoc vragen en issues, invullen van vragenlijsten en enquêtes en het opstellen van rapportages.

Het Fonds is lid van Eumedion en heeft de PRI-richtlijnen onderschreven. Daarnaast heeft het Fonds de IMVO-intentieverklaring van de Pensioenfederatie mede ondertekend (IMVO: Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen).

Bij het verlenen van nieuwe mandaten aan externe vermogensbeheerders eist het Fonds dat de PRI-richtlijnen worden ondertekend en dat de uitsluitingenlijst wordt gehanteerd.

Bijlage 3 Financieel Crisisplan

I. Elementen crisisplan

In de Pensioenwet is verankerd dat een pensioenfonds beschikt over een Vereist Eigen Vermogen en een Minimaal Vereist Eigen Vermogen. Indien het Fonds niet langer voldoet aan de gestelde eisen ten aanzien van het:

- Vereist Eigen Vermogen (december 2016 circa 10% van de Technische Voorzieningen (DNB-rts)) dient het Fonds een herstelplan op te stellen;
- en in te dienen bij DNB. Er is dan sprake van een reservetekort; en
- Minimaal Vereist Eigen Vermogen (ultimo 2016 4,0% van de Technische Voorzieningen (DNB-rts)), dan is er sprake van een dekkingstekort.

Sinds 1 mei 2012 dient elk pensioenfonds te beschikken over een financieel crisisplan. Het Fonds heeft een financieel crisisplan, waarin is geregeld hoe het Fonds, ook als nog geen sprake is van een dekkingstekort, omgaat met een crisissituatie van het Fonds. Een belangrijk verschil met het herstelplan is, dat het Fonds in het financieel crisisplan zelf een definitie geeft van een crisissituatie, terwijl in een herstelplan wettelijke definities bepalend zijn.

Een financieel crisisplan geeft een beschrijving van de maatregelen die het Algemeen Bestuur op korte termijn effectief kan inzetten, indien de dekkingsgraad zich bevindt onder kritische waarden of zeer snel daalt richting kritische waarden, waardoor het realiseren van de primaire doelstellingen van het Fonds (het verstrekken van pensioen aan de Deelnemers, Gewezen Deelnemers en Pensioengerechtigden) in gevaar zou kunnen komen.

De kernaspecten die uit voorgaande omschrijving van een financieel crisisplan naar voren komen, zijn evident: crisis, maatregelen, effectiviteit, belanghebbenden en de uitvoering. Daarom wordt in dit financieel crisisplan ingegaan op de volgende elementen die hiermee nauw samenhangen:

Crisis:

- Wanneer is er naar de mening van het Algemeen Bestuur sprake van een crisis?
- Bij welke gevarengrens ten aanzien van de dekkingsgraad is er sprake van een crisis?
- Bij welke kritische ondergrens van de dekkingsgraad kan het Fonds herstellen zonder te hoeven overgaan op het korten van de pensioenen?

Maatregelen:

- Welke maatregelen heeft het Fonds ter beschikking in geval van een crisis?
- Hoe realistisch is de inzet van deze maatregelen?

Effectiviteit:

- Wat is het verwachte financiële effect van de inzet van deze maatregelen?
- Welke maatregelen worden op welk moment genomen bij achterblijvend herstel?

Belanghebbenden:

- Hoe wordt bij deze maatregelen rekening gehouden met evenwichtige belangenafweging?
- Op welke wijze wordt er met belanghebbenden gecommuniceerd en wanneer?

Uitvoering:

- Hoe is het besluitvormingsproces vormgegeven?
- Op welke wijze wordt het crisisplan getoetst en geëvalueerd?

Financieel herstel:

- In hoeverre worden ingezette crisismaatregelen ongedaan gemaakt, indien er sprake is van financieel herstel?

In het vervolg van dit financieel crisisplan wordt op bovenstaande elementen ingegaan.

2. Crisis

In deze paragraaf gaat het Algemeen Bestuur nader in op wat door het Algemeen Bestuur wordt verstaan onder een crisissituatie. Ook wordt ingegaan op de ondergrens van de dekkingsgraad, waarbij het Fonds nog kan herstellen zonder de noodzaak tot korten van de pensioenaanspraken en -rechten. Daarbij worden een signaleringsgrens en een gevarengrens gedefinieerd.

Beschrijving crisissituatie

Wanneer het Fonds voorziet of redelijkerwijs kan voorzien dat de DNB-beleidsdekkingsgraad niet meer voldoet of niet zal voldoen aan de door DNB opgelegde vereisten ten aanzien van het Vereist Eigen Vermogen, dient het Fonds in een herstelplan uit te werken hoe het eigen vermogen van het Fonds uiterlijk binnen

10 jaar of de door DNB gestelde termijn weer voldoet aan de vereisten ten aanzien van het Vereist Eigen Vermogen. Deze beoordeling vindt elke maand plaats naar de situatie per het einde van de voorafgaande maand.

In paragraaf 5.3 van de ABTN is de dekkingsgraad gedefinieerd als de verhouding tussen het Pensioenvermogen (teller) en de Technische Voorzieningen (noemer). Het Pensioenvermogen is de som van de beleggingen, de vorderingen, overlopende activa en liquide middelen van het Fonds onder aftrek van de Bestemmingsreserve, schulden en overlopende passiva.

Volgens het Algemeen Bestuur is er sprake van een crisis als het eigen vermogen van het Fonds onder het niveau van het Vereist Eigen Vermogen daalt (de gevarengrens, zie hierna). Dit is het moment dat het crisisplan direct in werking treedt.

Er is sprake van een ernstige crisis als het eigen vermogen lager is dan de kritische ondergrens (zie hierna).

Signaleringsgrens dekkingsgraad

Als de marktwaardedekking onder het niveau van de signaleringsgrens daalt, wordt om extra alertheid van het Algemeen Bestuur gevraagd. Het Algemeen Bestuur heeft de signaleringsgrens voor de dekkingsgraad vastgesteld op 125%. Dit is de grens waaronder volgens de ALM-studie van 2014 niet zowel aan de nominale als de reële doelstelling van het Fonds kan worden voldaan (zie hoofdstuk 6).

Gevarengrens dekkingsgraad

Volgens het Algemeen Bestuur is er sprake van een crisis als het eigen vermogen onder het niveau van het Vereist Eigen Vermogen daalt (ultimo december 2016 ca. 10% van de Technische Voorzieningen (DNB-rt)).

Per eind mei 2017 bedroeg de DNB-dekkingsgraad circa 142%. De normportefeuille bestaat uit 25% Return en 75% Matching. De norm voor de rentehedge bedraagt 90%. De gemiddelde marktrente van de verplichtingen bedraagt 1,33% (mei 2017).

Om een beeld te geven van de gevoeligheid van de DNB-dekkingsgraad: bij een gecombineerde daling van de rente met 1,5%-punt en een daling van de waarde van de aandelen met 40% daalt de dekkingsgraad van 142% naar ca. 125%.

Kritische ondergrens dekkingsgraad

Zodra de DNB-beleidsdekkingsgraad van het Fonds onder de minimaal vereiste dekkingsgraad zakt, zal het Fonds de Bestemmingsreserve, indien nog aanwezig, opheffen en toevoegen aan de algemene reserve. Indien dat niet voldoende is om het tekort op te heffen, zal het Fonds op andere wijzen het tekort moeten aanvullen. Hiertoe dient het Fonds een herstelplan in te dienen bij DNB. Hiervoor wordt uitgegaan van berekeningen die als basis de op dat moment geldende marktsituatie en het op dat moment verwachte economische scenario hebben.

Daaruit volgt wat het jaarlijkse reguliere herstelvermogen is bij ongewijzigd beleid en zonder aanvullende maatregelen te nemen. Tevens wordt daarmee gedefinieerd wat de kritische ondergrens is van de DNB-beleidsdekkingsgraad. In een situatie waarin de DNB-beleidsdekkingsgraad lager is dan deze ondergrens, zal het Fonds aanvullende maatregelen moeten nemen om in de resterende looptijd van het herstelplan te herstellen uit de situatie van het tekort.

Calamiteit

Naast een crisis kan er zich tevens een calamiteit voordoen. Het Fonds heeft een calamiteitenprocedure opgesteld om snel te kunnen handelen bij gebeurtenissen op de financiële markten. Van een calamiteit is sprake als de volgende omstandigheden zich voordoen:

- gevaar voor het Fonds (verstreckende financiële gevolgen);
- verrassingselement; en
- korte tijd om te beslissen.

Er kan sprake zijn van een calamiteit, zonder dat er sprake is van een crisis, als de DNB-beleidsdekkingsgraad ten gevolge van de calamiteit nog boven het niveau van vereiste dekkingsgraad blijft. Andersom kan ook sprake zijn van een crisis zonder dat er sprake is van een calamiteit. Bijvoorbeeld, als de dekkingsgraad langzaam, dus zonder verrassingselement, terugloopt tot onder het niveau de vereiste dekkingsgraad.

Einde crisissituatie

Een crisissituatie is beëindigd op het moment dat het Algemeen Bestuur vaststelt dat de DNB-beleidsdekkingsgraad hoger is dan de vereiste dekkingsgraad en daarmee boven de gevarengrens komt.

3. Maatregelen

Het is vanzelfsprekend dat het van groot belang is te voorkomen dat het Fonds überhaupt in een crisissituatie belandt. Daarom wordt voortdurend gekeken naar ontwikkelingen en risico's op de financiële markten en of het Fonds naar aanleiding daarvan de beleggingen zou moeten aanpassen. Daarnaast worden de financiële risico's en de effectiviteit van de verschillende beleidsinstrumenten periodiek op een structurele wijze geëvalueerd via een ALM-studie en/of een haalbaarheidstoets. Hierbij worden verschillende economische scenario's gehanteerd. Voor wat betreft de risicobeheersing hanteert het Fonds als interne doelstelling een kans op een marktwaardedekking lager dan 109% van 1%. Mogelijk in te zetten maatregelen

Mocht het Fonds in een crisissituatie terechtkomen, dan staat het Fonds in beginsel een combinatie van de volgende financiële sturingsmiddelen ter beschikking:

Bijstorting door Werkgever

Op basis van de in 2014 gemaakte afspraken over de financiële onafhankelijkheid van het Fonds is een bijstorting door de Werkgever niet meer mogelijk.

Opheffen Bestemmingsreserve

Op basis van artikel 11 lid 4 van de uitvoeringsovereenkomst 2014 kan de Bestemmingsreserve worden toegevoegd aan de algemene reserve als het Fonds in een dekkingstekort is geraakt.

Aanpassen toeslagen

De toeslagverlening is voor alle groepen (Deelnemers, Gewezen Deelnemers en Pensioengerechtigden) voorwaardelijk. Op de pensioenen worden geen toeslagen verleend indien de reële dekkingsgraad lager is dan 77% (grens 2017). In een crisissituatie dus ook niet.

Aanpassen beleggingsstrategie

De risicometing en resultaatsevaluatie door het Fonds en de situatie op de financiële markten zouden aanleiding kunnen geven om de beleggingsstrategie aan te passen dan wel om de risico's op een gewijzigde manier te beheersen. Daarbij wordt rekening gehouden met het feit dat het Fonds het risicoprofiel niet mag vergroten, indien het Fonds in een tekortsituatie verkeert.

De verhouding Returnportefeuille/Matchingportefeuille kan op basis van de bandbreedtes worden verhoogd naar 30%/70%. Dit levert naar verwachting iets meer rendement op dan de benchmarkportefeuille voor 2017 van 25%/75%. Bovendien kan meer geprofiteerd worden van terugverende koersen ('mean reversion') na een forse koersval. Een groter belang in de Returnportefeuille betekent ook een groter risico op verdere verlagingen. Er kan zich wel een moment aandienen waarop het Fonds besluit om het risicoprofiel te verlagen.

Korten pensioenaanspraken en -rechten

Het inzetten van de beleidsmaatregel om de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten te korten, is een mogelijkheid waarmee het Algemeen Bestuur terughoudend is. Het is een uiterst redmiddel. Het toepassen van deze maatregel is een keuze die gemaakt wordt, als het niet anders kan. Dit neemt niet weg dat het Algemeen Bestuur onderschrijft en communiceert dat het mogelijk is dat op enig moment het korten van aanspraken en rechten daadwerkelijk plaatsvindt. In de pensioenreglementen van het Fonds is opgenomen dat alle opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten naar rato van het tekort zullen worden gekort, indien de financiële positie daartoe noopt en alle overige sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid, zijn ingezet. Hiermee is invulling gegeven aan artikel 134 van de Pensioenwet. Als de pensioenen van de (gewezen) Deelnemers en Pensioengerechtigden met 1% gekort worden, leidt dit tot circa 1,0% stijging van de dekkingsgraad (uitgaande van een DNB-dekkingsgraad vóór korting van ca 104%). Een eventuele korting van de pensioenen zal voor alle groepen met een gelijk percentage, naar rato van het tekort, plaatsvinden. In paragraaf V wordt ingegaan op het besluitvormingsproces. De realisatie van kortingen zal niet eerder plaatsvinden dan een maand nadat de Verzekerden van het Fonds zijn geïnformeerd dat er mogelijk een korting zal worden toegepast. De korting zal, zoals beschreven in paragraaf 8.4 van de ABTN, zoveel mogelijk worden verdeeld over de herstelperiode.

Mate van inzetbaarheid maatregelen

Het Algemeen Bestuur kan de in de vorige paragraaf opgesomde maatregelen inzetten.

In onderstaande tabel is per maatregel een verwijzing opgenomen naar de documenten van het Fonds en wordt de inzet en prioritering aangegeven.

Tabel Inzetbaarheid maatregelen

Inzetbaarheid maatregelen

Crisismaatregel	ABTN	Uitvoerings- overeenkomst	Pensioen- reglement	Inzet en prioriteit
Bijstortingen		Artikel 4		Niet meer mogelijk
Opheffen Bestemmingsreserve		Artikel 11		Bij bestuursbesluit; Eerste prioriteit
Aanpassen toeslagen		Artikel 10 en 11		Bij bestuursbesluit
Aanpassen beleggingsstrategie	Hoofdstuk 6			Coördinatieteam
Korten pensioenaanspraken en -rechten		Artikel 9	Artikel 30B	Bij bestuursbesluit; Ultimum remedium

In de onderstaande tabel is tevens een ruwe inschatting gegeven van het effect van de verschillende crisismaatregelen om de DNB-dekkingsgraad te verhogen (uitgaande van een fictieve DNB-dekkingsgraad vóór het nemen van de maatregel van ca 104%).

Crisismaatregel	Impact effect op DNB-dekkingsgraad en toelichting
Opheffen Bestemmingsreserve en toevoegen aan algemene reserve	Circa +1,3%; uitgaande van een bestemmingsreserve van € 238 miljoen en een TV-DNB van 18,8 miljard (stand mei 2017).
Aanpassen beleggingsstrategie	Circa +0,15%; het verhogen van de Returnportefeuille met 5%-punt levert grofweg een effect op van 5% x 3% risicopremie = 0,15%-punt dekkingsgraad per jaar. Als de koersen terugveren na een forse val ('mean reversion'), levert het verhogen van het belang in return meer op
Korten pensioenaanspraken en -rechten	Circa +1,0% bij een korting van 1%-punt.

4. Belanghebbenden

Het Algemeen Bestuur behartigt de belangen van alle Deelnemers, Gewezen Deelnemers, Pensioengerechtigden en Werkgevers en houdt daarmee ook rekening bij het toepassen van de verschillende maatregelen tijdens een crisissituatie.

Evenwichtige belangenafweging

Voor het Algemeen Bestuur is het ook van belang, zeker in het kader van artikel 105, lid 2 van de Pensioenwet, om een evenwichtige afweging te maken tussen de belangen van de verschillende groepen belanghebbenden. In een (ernstige) crisissituatie zullen alle Deelnemers, Gewezen Deelnemers en Pensioengerechtigden geraakt worden. In het hierna volgende overzicht is opgenomen welke groep(en) belanghebbenden bij een bepaalde maatregel word(t)(en) getroffen (een plusteken staat hierbij voor opbrengsten, een minteken voor kosten):

Crisismaatregel	Gewezen Pensioen-			Werkgever
	Deelnemers	Deelnemers	gerechtigden	
Opheffen Bestemmingsreserve en toevoegen aan algemene reserve	-/+	+	+	0
Aanpassen beleggingsstrategie	+/-	+/-	+/-	0
Korten pensioenaanspraken en -rechten	-	-	-	0

Communicatie

Onderdeel van dit financieel crisisplan is het communicatiebeleid richting (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden, overige belanghebbenden, de sociale partners, de toezichthouders en de media. Daarbij staat het bepalen van de communicatieboodschap (wat, wanneer, waarom en hoe) en de timing centraal.

Communicatieboodschap

Zodra zich een crisissituatie voordoet, zal het Fonds de centrale kernboodschap bepalen. Deze centrale kernboodschap bevat informatie over de crisissituatie die zich voordoet en geeft antwoord op vragen zoals wat de oorzaken en de gevolgen (kunnen) zijn. In een later stadium wordt ook gecommuniceerd welke maatregelen het Fonds neemt en op welke wijze het Fonds over de voortgang communiceert.

Timing

Zodra zich een financiële crisissituatie voordoet, wordt een tijdschema opgesteld waarin is vastgelegd wat, waar en hoe er gecommuniceerd wordt (binnen een dag, binnen een week enzovoort). Daarbij zal gebruik worden gemaakt van de reguliere online, print- en persoonlijke communicatiekanalen die het Fonds tot zijn beschikking heeft. Dit zijn onder meer de website, de digitale nieuwsbrief en e-mailnieuwsdienst, de intranetten van de Werkgevers, de mailingsfunctionaliteit via AZL en het Pensioenloket.

5. Uitvoering

Zodra het eigen vermogen van het Fonds onder het niveau van het Vereiste Eigen Vermogen daalt, treedt het crisisplan in werking. Besluiten kunnen door het Algemeen Bestuur worden genomen conform de Statuten. Dit besluitvormingsproces geldt ook voor een besluit om het crisisplan eerder in werking te laten treden. Tevens informeert het Algemeen Bestuur het Verantwoordingsorgaan, indien het Algemeen Bestuur voornemens is het crisisplan ten uitvoer te brengen.

Coördinatieteam

Ten behoeve van de beheersing van zowel een crisis als een calamiteit is een Coördinatieteam ingericht. Het Coördinatieteam bestaat in eerste aanleg uit de Uitvoerende Bestuurders tezamen met het Hoofd Risicomanagement. Zodra dit team heeft vastgesteld dat er sprake is van een crisis en/of calamiteit, wordt het Algemeen Bestuur geïnformeerd en is het aan het Algemeen Bestuur om te besluiten het Coördinatieteam uit te breiden met een Niet Uitvoerende Bestuurder, bijvoorbeeld wanneer besluiten buiten beleid cq. het mandaat van de Uitvoerend Bestuurders worden verwacht. De Uitvoerende Bestuurder A zal het Coördinatieteam voorzitten.

Indien mogelijk/beschikbaar/wenselijk wordt ook de voorzitter van het Algemeen Bestuur betrokken. Als geen van hen tijdig (naar beoordeling van het Coördinatieteam) bereikbaar zijn, wordt een andere Niet Uitvoerende Bestuurder gevraagd in die rol te treden.

Onderstaand wordt separaat het besluitvormingsproces voor een crisis en een calamiteit beschreven.

Besluitvormingsproces Crisis

Het crisisplan maakt onderdeel uit van de ABTN. In de pensioenreglementen is een kortingsbepaling opgenomen.

Het Bestuursbureau neemt de uitvoerende taken op het gebied van Risicomanagement voor zijn rekening. Het Bestuursbureau staat onder leiding van de uitvoerende bestuurders die verantwoording afleggen aan het Algemeen Bestuur. Het Bestuursbureau en daarmee ook het Coördinatieteam zijn vanzelfsprekend bevoegd besluiten te nemen die passen in of voortvloeien uit het bestaande beleid.

Als er sprake is van een crisis en het Coördinatieteam voorziet besluiten die op gespannen voet staan met het bestaande beleid, dan kan het wenselijk zijn het Algemeen Bestuur om een uitspraak te vragen. Voorziet het Coördinatieteam besluiten die strijdig zijn met het staande beleid, dan zal het dergelijke besluiten voorbereiden voor het Algemeen Bestuur. Vanzelfsprekend wordt het Algemeen Bestuur op frequente basis geïnformeerd.

In de onderstaande tabel wordt nader ingezoomd op de procesgang in grote lijnen voor de besluitvorming ten aanzien van de in te zetten crisismaatregelen en de bijbehorende tijdslijnen:

Maatregel	Partijen	Beschrijving proces	Tijdslijn* (inschatting)
Opheffen Bestemmingsreserve en toevoegen aan algemene reserve	Algemeen Bestuur	Bestuursbesluit op basis van afspraak uit Uitvoeringsovereenkomst	Binnen 1 dag na vaststelling (voorlopige) dekkingsgraad
Aanpassen beleggingsstrategie	Algemeen Bestuur/ Bestuursbureau	Afhankelijk van de verhouding tussen het risicobudget en het gedefinieerde maximale risicobudget, is er een bandbreedte waarbinnen het Bestuursbureau bevoegd is de beleggingsstrategie aan te passen, een bandbreedte waarbinnen de Commissie Balansbeheer bevoegd is te handelen en een gebied (overschrijding van de norm) waarbij het Bestuur zal moeten beslissen over de beleggingsstrategie.	2 weken
Korten pensioenaanspraken en -rechten	Algemeen Bestuur	Indien er geen andere mogelijkheden resteren om binnen de gestelde termijnen te herstellen zal het Bestuurgehoord het advies van het Verantwoordingsorgaan het besluit tot het korten van aanspraken nemen en opnemen in het herstelplan of de actualisatie van het herstelplan.	3 maanden

Besluitvormingsproces Calamiteit

In geval van een calamiteit stelt het Coördinatieteam vast wat de vereiste acties en handelingsnelheid zijn om de calamiteit af te wenden. Tevens wordt afgesproken hoe het Algemeen Bestuur hierbij betrokken kan worden (gegeven de vereiste handelingsnelheid). Net als in andere situaties heeft het Coördinatieteam ook bij een calamiteit ruimte om besluiten binnen het bestaande beleid te nemen. Voorziet het Coördinatieteam besluiten die strijdig zijn met het bestaande beleid, dan ligt de situatie bij een calamiteit echter anders dan bij een crisis of reguliere situatie. Er is immers sprake van tijdsdruk. Besluiten die strijdig zijn met het bestaande beleid, moeten buiten vergadering worden voorgelegd aan het Algemeen Bestuur. Conform de statuten kan een besluit, voor zover niet uitdrukkelijk anders is bepaald, door het Algemeen Bestuur worden genomen bij meerderheid van stemmen. Pas dan kan worden overgegaan tot uitvoering van een dergelijk besluit.

Het Algemeen Bestuur heeft bepaald dat gedurende een calamiteit naar discretie van het Coördinatieteam:

- geregeld recapitulaties en evaluaties van uitstaande acties gedaan worden. Dit ook t.b.v. de leden van het Bestuursbureau die bij de calamiteit betrokken worden;
- geregeld een update aan het gehele Bestuursbureau gegeven wordt door een collega van communicatie;
- vertegenwoordigers van elk van de functionele teams naar informatiebehoefte toegevoegd worden aan het Coördinatieteam;
- bij elke calamiteit het Coördinatieteam expliciet contact met Risk zoekt.

In aanvulling hierop dient in de analyse ook onderzocht te worden:

- samenwerking met andere, externe partijen zoals pensioenfonds, vermogensbeheerders, de Pensioenfederatie etc.;
- vervolgschades en consequenties voor het financiële systeem als bijv. een liquiditeitstekort;
- problemen die zich na een aantal dagen kunnen voordoen.

Bevoegdheden bij een calamiteit

Voor het doen van vermogensbeheertransacties buiten de kaders van het vastgestelde beleid en/of het mandaat van de Uitvoerende Bestuurders is instemming van het Algemeen Bestuur nodig.

Ten behoeve van de reguliere bedrijfsvoering is een algemene volmacht aan bepaalde functionarissen van het Fonds verstrekt (Procuratieregeling); inzake vermogensbeheer heeft elke functionaris kort gezegd de volmacht bepaalde handelingen, zoals het doen van vermogensbeheertransacties, samen met een andere functionaris te verrichten. De algemene volmacht als functionaris is momenteel toegekend aan de Uitvoerende Bestuurders A en B (tevens Hoofd Balansbeheer), het Hoofd Legal & Compliance en het Hoofd O&C.

Omwille van de handelingssnelheid die noodzakelijk is bij een calamiteit, wordt de volgende procedure voorgesteld:

In geval van een calamiteit wordt getracht besluitvorming buiten beleid cq. het mandaat van de Uitvoerend Bestuurders te laten plaatsvinden door het Algemeen Bestuur (met meerderheid van stemmen). Echter, indien dit niet mogelijk is door onvoldoende bereikbare/beschikbare Niet Uitvoerende Bestuurders zijn voor de besluitvorming buiten de kaders van het vastgestelde beleid, uitsluitend in geval van een calamiteit, twee of meer Niet Uitvoerende Bestuurders toereikend. Is ook dat niet mogelijk, dan is, uitsluitend in geval van een calamiteit, minimaal één Niet Uitvoerende Bestuurder tezamen met de beide Uitvoerende Bestuurders toereikend.

Samenvattend, in geval van een calamiteit volgt besluitvorming buiten beleid cq. der mandaten van de Uitvoerend Bestuurders de volgende hiërarchie:

1. In vergadering: meerderheid van Algemeen Bestuur (conform artikel 9 lid 10 van de statuten) óf buiten vergadering: tenminste zes Bestuursleden stemmen in (conform artikel 9 lid 13 van de statuten);
2. Twee of meer beschikbare Niet Uitvoerende Bestuurders (al dan niet de voorzitter daaronder begrepen) en de Uitvoerende Bestuurders;
3. Één Niet Uitvoerende Bestuurder en de Uitvoerende Bestuurders.

Besluiten en transacties, maar ook de pogingen om het Algemeen Bestuur te bereiken en andere relevante acties, worden voorbereid, gedocumenteerd en gemonitord door het Coördinatieteam. Op basis hiervan zullen de Uitvoerende Bestuurders en de betrokken Niet Uitvoerend Bestuurders achteraf verantwoording aan (de rest van) het Algemeen Bestuur afleggen.

Communicatie

In dit calamiteitenplan staat het inhoudelijk oplossen van de calamiteit centraal. Niettemin vraagt de communicatie met stakeholders alsmede de (corporate) communicatie met onder andere media ook aandacht. Reden hiervoor is de transparantie die het Fonds naar zijn stakeholders wil betrachten en het beheersen van eventuele reputatieschade. Vanzelfsprekend wordt hierbij wordt aangesloten bij het vigerende mediabeleid en communicatiebeleid. Kern van het mediabeleid is dat het Fonds een passief mediabeleid hanteert wat wil zeggen dat er alleen met de media gesproken wordt op verzoek van een journalist/redacteur.

Aanvullend stelt dit calamiteitenplan dat zolang inhoudelijke communicatie niet aan de orde is, de afdeling communicatie journalisten en redacteurs afhoudt. Zodra inhoudelijke communicatie wel aan de orde is, nemen de woordvoerders van het Fonds, een bestuurslid of de Uitvoerende Bestuurder A (algemeen directeur van het Bestuursbureau) de woordvoering voor zijn rekening.

Evaluatie en toetsing crisisplan

Het crisisplan van het Fonds wordt feitelijk opgenomen in de ABTN. De ABTN wordt jaarlijks geëvalueerd en zo nodig aangepast. Daarbij worden toeslagbeleid en beleggingsbeleid periodiek getoetst aan de hand van een ALM-studie. De toetsing van het financieel crisisplan wordt bij deze evaluaties meegenomen. Ten slotte wordt de effectiviteit van het crisisplan beoordeeld, nadat zich een crisis heeft voorgedaan en het crisisplan ten uitvoer is gebracht. Vanwege de impact van wijzigingen op de financiële markten worden de financiële cijfers in dit crisisplan jaarlijks geactualiseerd.

6. Financieel herstel

Wanneer er financieel herstel optreedt en de financiële situatie van het Fonds het toelaat, bestaat de mogelijkheid tot het inhalen van niet toegekende toeslagen van na 1 januari 2014 en/of het ongedaan maken van kortingen. Dit betreft geen automatisme, maar is wel de intentie van het Algemeen Bestuur. Na beëindiging van de crisissituatie zal het Algemeen Bestuur hierover jaarlijks een besluit nemen. Bij dit besluit wordt onder meer rekening gehouden met de financiële positie van het Fonds, de economische vooruitzichten, en de haalbaarheid van het lopende herstelplan.

Inhalen van niet toegekende toeslagen en/of het ongedaan maken van kortingen kan pas indien het Fonds volgens de wettelijk voorgeschreven berekeningen in staat is volledige toeslagen toe te kennen. Dan geldt dat maximaal een vijfde van het overschot boven de middelen die nodig zijn voor het volledig indexeren aangewend mag worden.

Bijlage 4 Verantwoording Prudent Person

Pensioenfonds ING voert een beleggingsbeleid dat in overeenstemming is met de prudent-person regel. Aan de hand van onderstaande criteria geeft het Fonds een onderbouwing hiervan.

Beleggingen in eigen onderneming/groep

- In bijdragende onderneming beperkt tot 5% van de totale beleggingsportefeuille.
- In eigen groep beperkt tot 10% van de totale beleggingsportefeuille.
- Bij beleggingen in een groep bijdragende ondernemingen wordt rekening gehouden met behoorlijke diversificatie.

Het Fonds:

In de beleggingsmandaten van de Matchingportefeuille en van Credits zijn beleggingen in ING en NN Group uitgesloten. In de aandelenportefeuille zijn deze beleggingen niet uitgesloten maar is het vanwege andere restricties praktisch gezien onmogelijk om boven de genoemde grenzen te komen.

Beleggingen in het belang van aanspraak- en pensioengerechtigden

- Het beleggingsbeleid is vastgesteld door middel van een gedegen onderzoek, bijvoorbeeld een ALM studie of risicobudgetteringstudie. Hierbij is ook aandacht besteed aan de bandbreedtes en vrijheidsgraden.
- Bij dit onderzoek worden, binnen de bestaande wet- en regelgeving, realistische en haalbare aannames gehanteerd en gevoeligheidsanalyses uitgevoerd.
- In het onderzoek naar het beleggingsbeleid is expliciet rekening gehouden met de verplichtingenstructuur voor zowel wat betreft de nominale pensioenverplichting als het toeslagbeleid.
- Op basis van dit onderzoek en de besluiten van het Bestuur kan geconstateerd worden dat gegeven de pensioendoelstelling niet meer risico wordt gelopen dan nodig is (bijvoorbeeld een onnodig hoge kans op onderdekking) en dat het Bestuur in een bestuursbesluit een bewuste afweging maakt naar het gekozen risico-rendementprofiel (risicohouding). Dit kan onder andere blijken uit de periodiek uit te voeren haalbaarheidstoets.

Het Fonds:

Het Fonds voert in principe jaarlijks een ALM-studie uit. Op basis van deze studie wordt het jaarlijkse Balansbeerplan opgesteld. Vertrekpunt bij de ALM-studie is telkens het dan geldende beleggingsbeleid. Hiertoe behoren tevens de geldende bandbreedtes. Op basis van vraagstellingen van het Algemeen Bestuur worden eventuele aanpassingen van dit beleid onderzocht.

Het Algemeen Bestuur bespreekt vooraf de economische uitgangspunten. Hierbij mag worden gedacht aan de vraag of het Ortec basisscenario wordt gehanteerd of ingeprijsde marktverwachtingen. Tevens worden er gevoeligheidsanalyses uitgevoerd voor verschillende afwijkende economische scenario's, zoals bijvoorbeeld inflatie en deflatie.

De ALM-studie wordt uitgevoerd op basis van de verwachte kasstromen van de verplichtingen. Daarnaast is het toeslagbeleid gemodelleerd. In de studie worden onder meer projecties gemaakt van de reële verplichtingen en de indexatieverwachtingen.

De ALM-studie wordt gedocumenteerd met onder meer beleidsnota's over economische uitgangspunten, onderzoeksvragen, een ALM-uitgangspuntendocument en verslagen van besprekingen met het Algemeen Bestuur en (externe) adviseurs.

Jaarlijks voert het Algemeen Bestuur een Haalbaarheidstoets uit om te zien of het Fonds met het gekozen beleggingsbeleid kan voldoen aan de risicohouding, welke voor de lange termijn tot uitdrukking komt in de grenzen van de haalbaarheidstoets. Met de ALM-studie wordt tevens beoordeeld of het Fonds kan voldoen aan de afgesproken risiconormen van het Fonds. Indien niet aan deze normen kan worden voldaan, is een procedure voor bespreking met VO en stakeholders afgesproken, welke is opgenomen in de abtn.

Marktwaardering

- De beleggingen zijn gewaardeerd op basis van marktwaardering, zoals vastgelegd in het jaarverslag van het pensioenfonds en de abtn.
- Indien er geen marktwaardering mogelijk is (voor bijvoorbeeld illiquide beleggingen), dan dient te zijn aangegeven welke alternatieve waarderingsmethode is toegepast. Deze waarderingsmethodiek is controleerbaar.
- De accountant geeft een goedkeurende verklaring bij deze jaarrekening.

Het Fonds:

Alle beleggingen zijn voor risico van het Fonds. De beleggingen worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Vaststelling van deze reële waarde vindt plaats op basis van de onderstaande uitgangspunten. De uit de waarderingsgrondslagen voortvloeiende gerealiseerde en ongerealiseerde waarderingsverschillen op beleggingen en op derivaten worden als indirecte beleggingsopbrengsten ten gunste of ten laste van het resultaat gebracht.

De lopende interest en dividenden (in het verloopoverzicht overlopende activa) maken onderdeel uit van de waarde zoals opgenomen onder de beleggingen voor risico pensioenfonds.

De accountant verleent jaarlijks een goedkeurende verklaring bij de jaarrekening.

Afdoende veiligheid en kwaliteit van de portefeuille als geheel

Concentratierisico

- Er is door het bestuur een bewuste keuze gemaakt met betrekking tot de omvang van de contracten met derden en het tegenpartijrisico en de monitoring daarvan.
- Er is bij het bestuur inzicht op mandaats- of beleggingsfonds- en portefeuilleniveau naar spreiding over landen, regio's, bedrijven en ratingcategorieën.

Debiteurenrisico

- De verdeling van de (bedrijfs)obligaties naar diverse ratingklassen binnen fonds en/ of mandaat is bekend dan wel opvraagbaar. De strategische positie in credit instrumenten is gebaseerd op een gedegen onderzoek, bijvoorbeeld een studie naar marktwaarderingen/waarderingsmodellen, een risicobudgetteringstudie dan wel een portefeuilleconstructiestudie. De besluitvorming rond dit onderzoek laat zien dat er bewust gekozen is om eventueel debiteurenrisico te lopen.
- Het bestuur houdt rekening met de risico's, die verbonden zijn aan het uitlenen van activa.
- Er zijn richtlijnen opgesteld inzake collateral management en deze worden gevolgd.

Herstelsituatie

- Indien sprake is van een herstelplan, heeft het Fonds, conform artikel 16 van het Besluit FTK, het risicoprofiel niet doelbewust vergroot ten opzichte van het beleid c.q. de strategie vóór het ontstaan van het reservetekort.

Governance

- Het bestuur heeft de opzet en uitvoering van de gemaakte keuzes in het beleggingsbeleid voldoende beargumenteerd en deze keuzes schriftelijk vastgelegd (besluiten, verslagen, mandaten).
- Het Fonds heeft een beleggingsplan of vergelijkbaar document, waarin op hoofdlijnen staat beschreven hoe zal worden belegd en welke vrijheidsgraden daarbij worden gehanteerd.
- Het Fonds beschikt over een verklaring inzake de beleggingsbeginselen. Het beleggingsplan is in overeenstemming met deze verklaring.
- Er is een duidelijk mandaat (bijv. beschreven in het beleggingsplan en de daarmee samenhangende verklaring beleggingsbeginselen), waarin de doelstellingen en beleggingsrestricties (incl. risicomaatstaven en bandbreedtes voor rebalancingbeleid en tactisch beleid) staan beschreven.
- De beleggingen over de hoofdcategorieën en subcategorieën zijn conform het beleggingsplan en/ of het mandaat. Het Fonds monitort op basis van periodieke rapportages de implementatie van het beleggingsplan en/of mandaat (incl. risicomaatstaven).
- De besluitvorming over een eventuele afwijking van het beleggingsplan en/of mandaat is zorgvuldig tot stand gekomen.

Transparantie beleggingsfondsen

- De beleggingsfondsen beschikken eveneens over vastgelegde beleggingsrichtlijnen op basis waarvan de risico's in de fondsen worden beheerst.
- De jaarrekening van de beleggingsfondsen is voorzien van een goedkeurende verklaring van een accountant.
- De rapportages zijn tijdig beschikbaar.
- Het behaalde beleggingsrendement is controleerbaar en het gelopen risico past binnen het beleggingsbeleid.

Het Fonds:

De uitbestedingsovereenkomsten met vermogensbeheerders komen tot stand op basis van zorgvuldige afweging door het Algemeen Bestuur. Het Algemeen Bestuur weegt af welke delen worden uitbesteed en waarom, aan welke partijen wordt uitbesteed (inclusief criteria waaraan deze partijen moeten voldoen).

Het tegenpartijrisico wordt doorlopend gemonitord, evenals de spreiding van de portefeuille over landen, regio's, bedrijven en rating-classes. Het Fonds ontvangt hierover periodieke rapportages op dag, week, maand en kwartaalbasis en stelt zelf ook rapportages op aan het (Uitvoerend en Algemeen) Bestuur. Het fonds stelt eisen waaraan obligaties moeten voldoen. Bij staatsobligaties bijvoorbeeld geldt een minimale rating van AA/Aa2 en kan er maximaal 10% per issue aangekocht worden (uitzondering: ILB Duitsland, max 15%). Daarnaast heeft het fonds een universum gedefinieerd waarin staat in welke landen er belegd mag worden en voor hoeveel procent. Voor bedrijfsobligatie geldt dat per "categorie" een normgewicht met bijbehorende bandbreedtes is vastgesteld.

Ook voor collateral management heeft het fonds richtlijnen opgesteld. Hierin staat welke staatsobligaties geaccepteerd worden als collateral en welke rating ze minimaal moeten hebben.

Het Fonds verkeert niet in een situatie van een reserve- of dekkingstekort. Het aanpassen van een risicoprofiel is niet aan de orde. Het Fonds heeft een financieel crisisplan waarin onder meer het beleid vastligt voor een eventueel herstelplan, zoals de wijze van korten.

Het (uitvoerend en Algemeen) Bestuur legt in notulen de keuzes in het beleggingsbeleid vast, met inbegrip van de afwegingen. Jaarlijks wordt in het laatste kwartaal het beleggingsbeleid voor het daaropvolgende jaar vastgelegd in het Balansbeheerplan. Het Algemeen Bestuur stelt tevens de daaraan voorafgaande beleggingsovertuigingen vast.

Het Balansbeheerplan bevat tevens de doelstellingen per portefeuille, de bandbreedtes, rebalancingbeleid en de risicomaatstaven. De taakafbakening tussen Uitvoerend en Algemeen Bestuur is vastgelegd in het bestuursprotocol.

Periodiek wordt aan het (Uitvoerend en Algemeen) Bestuur gerapporteerd over de risico's van het Fonds en de portefeuillesamenstelling in relatie tot het Balansbeheerplan. Tot eventuele bijstellingen of afwijkingen van het Balansbeheerplan wordt gemotiveerd door het Algemeen Bestuur besloten.

Fondsen waarin het Fonds belegt zijn voorzien van door het Algemeen Bestuur goedgekeurde beleggingsrichtlijnen en risiconormen. Jaarlijks wordt van deze fondsen een gecontroleerde jaarrekening opgevraagd en beoordeeld.

Afdoende liquiditeit van de portefeuille als geheel

- Het bestuur heeft inzicht in de verwachte liquiditeitsbehoefte, zowel voor wat betreft de pensioenverplichtingen als voor wat betreft de beleggingsverplichtingen. Hierbij dient rekening gehouden te worden met de samenhang tussen de liquiditeit en de verplichtingen van het pensioenfonds en met bijvoorbeeld collaterals, calls en derivatenposities voor wat betreft de beleggingen.
- Het bestuur houdt rekening met de risico's die voortvloeien uit een eventuele mismatch tussen benodigde liquiditeit en aanwezige liquiditeit voor de korte termijn.
- De hoeveelheid beleggingen in illiquide beleggingscategorieën is tot een prudent niveau beperkt.

Het Fonds:

Op balansniveau wordt de liquiditeit gemeten in de risicorapportage. Deze geeft een weergave van de behoefte die het fonds heeft in tijden van stress. Om de liquiditeitspositie op peil te kunnen houden heeft het Fonds besloten een aparte Treasuryportefeuille te creëren en beleid te formuleren. Binnen dit beleid worden alle risico's, instrumenten en activiteiten beschreven die er zorg voor moeten dragen dat het Fonds te allen tijde aan haar liquiditeitsbehoefte kan voldoen. Een voorbeeld is het dagelijks bijwerken van een forecast waarin zichtbaar is wat de verwachte liquiditeitspositie is van het Fonds voor de komende maanden. Aan deze forecast is ook een stresstest gekoppeld waarin diverse beleggingscategorieën meegenomen worden.

Aan deze stresstest is tevens het instrumentarium van de Treasuryportefeuille gekoppeld zodat zichtbaar is welke instrumenten beschikbaar zijn. In geval van calamiteiten heeft het Fonds ook Repolijnen en Kredietlijnen tot haar beschikking, indien de beschikbare liquiditeit niet voldoende is. Daarnaast blijft het fonds op zoek naar potentiële extra instrumenten.

De omvang van het aandeel illiquide beleggingen (niet-beursgenoteerd vastgoed en Private Equity) is met 8% (op termijn dalend naar 6%) beperkt. Tot slot wordt opgemerkt dat betalingen uit hoofde van pensioenen de beleggingsopbrengsten nog niet overtreffen op jaarbasis.

Beleggingen stroken met aard en duur van de verwachte pensioenuitkeringen

- Bij de vaststelling van het beleggingsbeleid is rekening gehouden met de 'verwachte kasstromen (bijvoorbeeld door middel van een ALM studie en een risicobudgetteringstudie).
- Het bestuur heeft bewust gekozen voor het (niet/ gedeeltelijk/ volledig) matchen van de projectie van de nominale of reële kasstromen en begrijpt de consequenties die dit naar verwachting heeft voor wat betreft de pensioenuitkomsten en de financiering.
- Bij de vaststelling van de beleggingsmix dient rekening gehouden te worden met de samenhang tussen beleggingsrisico's en de rijping van het pensioenfonds.
- Het Fonds is zich bewust van de bijkomende risico's die Liability Driven Investments (LDI) met zich meebrengen.

Het Fonds:

Het Fonds gebruikt in de jaarlijkse ALM-studie actuele jaarlijkse nominale kasstromen van de pensioenverplichtingen. Daarnaast worden reële kasstromen geprojecteerd met behulp van verwachte indexatiekasstromen. Het Fonds toetst in de studie het nominale en reële afdekkingsbeleid en stelt dit zo nodig bij.

In het Balansbeheerplan staat beschreven op welke manier de respectievelijke hedgeposities tegelijkertijd in het nominale en het reële kader meespelen. De onderwogen nominale rentehedge wordt gezien als integraal onderdeel van de algehele inflatiestrategie. Hierbij wordt er van uitgegaan dat bij sterk hogere inflatie, de nominale rente ook zal stijgen.

Gereguleerde markten

- Beleggingen die verhandeld worden op niet-gereguleerde⁵⁾ financiële markten zijn tot een prudent niveau beperkt.

Het Fonds:

De omvang van de beleggingen in niet-gereguleerde markten (niet beursgenoteerd vastgoed en Private Equity) is met 8% (op termijn dalend naar 6%) beperkt. Daarnaast kan het Fonds gebruik maken van otc-derivaten (IRS, ILS, FX) als instrumenten om het balansrisico te reduceren.

Financiële derivaten

- Derivatenposities worden alleen aangegaan om het risicoprofiel te verminderen of het portefeuillebeheer te vergemakkelijken.
- Het risicoprofiel van derivatenposities wordt op adequate wijze geschat en verwerkt in de periodieke rapportages.

Tegenpartijrisico

- Er is een bewuste keuze gemaakt met betrekking tot de omvang van de contracten met derden en het gelopen tegenpartijrisico, in het geval er niet is gekozen voor de mogelijkheid van centrale clearing.
- Tegenpartijrisico wordt zo mogelijk op basis van algemeen in de financiële wereld geaccepteerde standaard overeenkomsten en een onderpand (collateral) verkleind.

Het Fonds:

Het Fonds heeft een voorkeur voor het afdekken van renterisico met bonds in plaats van swaps, vanwege het tegenpartijrisico en de leverage, maar het renterisico is niet geheel zonder swaps af te dekken. Ook ten behoeve van het rebalancingbeleid mag gebruik worden gemaakt van derivaten, indien dit vanuit het oogpunt van liquiditeit, efficiëntie of kosten een aantoonbaar voordeel oplevert. Dit is toegestaan voor zover dit past binnen het beleggingsbeleid en binnen de gestelde beleggingsrestricties.

Het kader voor rentederivaten bestaat uit een aantal criteria met betrekking tot de tegenpartijen. Er zijn limieten gesteld aan de belangen die bij de verschillende tegenpartijen mogen uitstaan, welke mede afhangen van de ratings van die partijen. In de contracten (ISDA's) met deze partijen is vastgelegd dat het Fonds het recht heeft om derivaten af te wikkelen als er sprake is van een verlaging van de rating tot onder een bepaald niveau.

Voor afdekking van inflatierisico worden eveneens ten dele (inflatie)swaps ingezet.

Het Fonds dekt valutarisico's af met FX-swaps, conform de in het Balansbeheerplan vastgelegde niveaus.

5) Definitie gereguleerde markten volgens de Wet Financieel Toezicht: multilateraal systeem dat meerdere koop- en verkoopintenties van derden met betrekking tot financiële instrumenten – binnen dit systeem en volgens de niet-discretionaire regels van dit systeem – samenbrengt of het samenbrengen daarvan vergemakkelijkt op zodanige wijze dat er een overeenkomst uit voortvloeit met betrekking tot financiële instrumenten die volgens de regels en de systemen van die markt tot de handel zijn toegelaten, en dat regelmatig en overeenkomstig de geldende regels inzake de vergunningverlening en het doorlopende toezicht werkt.

Behoorlijke diversificatie

- De beleggingen in aandelen en obligaties naar regio of sector dan wel naar bedrijf of land zijn gebaseerd op een gedegen onderzoek, bijvoorbeeld een ALM studie en/of risicobudgetteringstudie.
- De feitelijke spreiding binnen de portefeuille en binnen beleggingscategorieën, bijvoorbeeld naar land, regio, sector en kredietwaardigheid, is in voldoende detail bekend dan wel opvraagbaar.
- Het concentratierisico is tot een prudent niveau beperkt.

Het Fonds:

Diversificatie is één van de PFI Investment Beliefs. In de Matchingportefeuille is sprake van spreiding van de obligaties, zowel over een aantal instrumenten, als ook over landen en continenten. De samenstelling van de Returnportefeuille is vastgesteld na een risk/return analyse ten opzichte van alternatieve portfolio's met verschillende horizonnen.

Binnen de Returnportefeuille worden afwegingen gemaakt naar risico en rendement en wordt er gediversifieerd over verschillende categorieën zoals aandelen, vastrentende waarden, overige zakelijke waarden, liquide en illiquide beleggingen. Elke categorie kent begrenzingsen. Aandelen kennen begrenzingsen op landen/regio's/sectoren/individuele namen. Vastrentende waarden kennen tevens begrenzingsen naar kredietkwaliteit, liquiditeit en looptijden. Vastgoed kent onder meer begrenzingsen in regio's, sectoren, stijlen en leverage.

Uitbesteding, monitoring en selectie

Externe vermogensbeheerders worden aangesteld na een zorgvuldig selectieproces. De dienstverlening wordt vervolgens periodiek geëvalueerd. Het Fonds beschikt over een Selectie- en Monitoringbeleid en een Uitbestedingsbeleid.

Het Fonds:

Het Fonds heeft een formeel proces betreffende selectie, aanstelling, monitoring en ontslag van externe vermogensbeheerders. Dit proces is uitgebreid en in detail beschreven in de handleiding externe managers. Het proces waarborgt dat de criteria op basis waarvan een manager geselecteerd is, ook continu worden gemonitord. De monitoring vindt periodiek plaats en wordt op uniforme wijze vastgelegd.

Vermogensbeheerkosten

Jaarlijks worden de vermogensbeheerkosten vergeleken met de inschatting hiervan vooraf.

Het Fonds:

Het Fonds legt per kwartaal verantwoording af over de vermogensbeheerkosten in relatie tot het behaalde rendement. Het hanteert daarbij de RJ-richtlijnen en de aanbevelingen zoals die door de Pensioenfederatie zijn opgesteld.

Actief versus passief

Het Bestuur maakt expliciet per beleggingscategorie de keuze voor actief beheer of passief beheer en stelt de bijpassende tracking errors vast.

Het Fonds:

Eén van de Investment Beliefs is 'passief tenzij'. Soms is het bijvoorbeeld niet realistisch om een asset-categorie puur passief te laten beheren. Voorbeelden hiervan zijn de illiquide beleggingen, maar ook Opkomende Landen. Voor veel Returnportefeuille-categorieën wordt een uitzondering gemaakt en is gekozen voor actief beheer: vastgoed, credits, EMD, EM aandelen. Bij aandelen wordt voor een deel passief belegd. Het betreffen de volwassen markten in Amerika en Europa.

De Tracking Errors worden bepaald door Investment Management samen met Risk Management. Afhankelijk van het mandaat en de plek in de portefeuille worden deze opgesteld. Passieve mandaten hebben een zeer beperkte TE, actieve mandaten een hogere.

MVB-beleid en Europese sanctiewetgeving

Het Algemeen Bestuur stelt een beleid vast voor maatschappelijk verantwoord beleggen en het Uitvoerend Bestuur zorgt voor de implementatie hiervan. Het Uitvoerend Bestuur zorgt voor naleving van de EU-sanctiemaatregelen.

Het Fonds:

Het Fonds heeft een eigen Beleid Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. In dit beleid staat beschreven dat het Fonds zich aansluit bij gangbare nationale en internationale standaarden zoals OECD, VN, EU en Eumedion. Daarnaast heeft het Fonds een aantal specifieke eigen standaarden. De principes welke verwoord zijn in het beleid vertalen zich in praktisch beleid:

- stemmen op aandeelhoudersvergaderingen,
- engagement met ondernemingsmanagement over voor het Fonds relevante onderwerpen,
- uitsluiten van ondernemingen en landen.

Risicomanagement

Voor het beleggingsbeleid zijn hoogwaardige risicomanagementprocessen aanwezig. Opzet en werking hiervan worden periodiek getoetst.

Het Fonds:

In het Risk Management Framework zijn alle actuele beleidsstukken opgenomen, alsmede de kaders van alle risicomaatstaven waar het fonds op toetst. Elk jaar bekijkt Risk Management of de beleidsstukken in het Risk Management Framework up-to-date zijn en of het beleid nog toepasbaar is in de situatie waarin het fonds acteert. Als blijkt dat het beleid aangepast moet worden naar de nieuwe situatie, zal Risk Management daartoe initiatief nemen. Op maandbasis krijgt het fonds inzicht in de belangrijkste risicomaatstaven en in de mate waarin deze inzichten/cijfers vallen binnen de risicokaders van het fonds.

Bijlage 5 Methode voor toetsing excassokosten-voorziening

Voor het jaarlijks toetsen van de hoogte van de excassokosten-voorziening wordt de volgende methode toegepast:

1. De prognose van toekomstige uitvoeringskosten is een combinatie van huidige uitvoeringskosten, bijstellingen hiervan via expert-opinion en indexatie voor loon- en prijsstijgingen.

De basis voor de toets vormen de actuele uitvoeringskosten. De afdeling O&C zal beoordelen of, en zo ja in welke mate, de huidige begroting nog aanpassing behoeft voor tijdelijke versus structurele ontwikkelingen. Zo kunnen er in de begroting van de uitvoeringskosten éénmalige projectkosten zitten, of juist voorzienbare structurele kosten ontbreken (bijvoorbeeld gepland extra personeel van het Bestuursbureau). O&C zal eventuele aanpassingen beargumenteerd vastleggen.

De resulterende begrootte uitvoeringskosten worden vervolgens jaarlijks geïndexeerd. Personeelskosten met een loonindex van 2,5% en overige kosten met een prijsindex van 2%. Deze loon- en prijsindexcijfers zijn gelijk aan die welke in het Besluit financieel toetsingskader (artikel 23a) worden gehanteerd. Indien de actuele inflatiecijfers aanleiding geven om uit te gaan van afwijkende, hogere inflatieverwachtingen, zal dit gemotiveerd worden toegepast.

2. Een aanpassing van de toedeling van de kosten wordt vastgesteld door het Uitvoerend Bestuur

De afdeling O&C hanteert de volgende wijze van toedeling van kosten naar uitvoeringskosten:

- Uitgangspunt zijn de kosten voor pensioenuitvoering- en administratie.
- De direct aan vermogensbeheer toewijsbare kosten worden hierop in mindering gebracht.
- De direct aan pensioenbeheer toewijsbare kosten worden zichtbaar gemaakt.
- De resterende kosten ("overhead") worden met een verdeelsleutel toegerekend aan vermogensbeheer en pensioenbeheer.

Deze wijze van toedeling wordt bij de toetsing van de excassokosten-voorziening over 2016 voor het eerst gehanteerd. Toekomstige wijzigingen op de verdeling in enig jaar zullen gemotiveerd door het Bestuursbureau worden voorgelegd aan het Uitvoerend Bestuur.

3. Kasstromen, krimp fonds, disconteringsvoet, termijn

De vrijval van excassokosten wordt gebaseerd op de jaarlijks met de prijsinflatie te verhogen verwachte uitkeringen. Deze uitkeringen worden gebaseerd op de actuele nominale kasstromen.

De uitvoeringskosten nemen jaarlijks af met de krimp van het deelnemersbestand en groeien met de loon- en prijsinflatie. De krimp van het deelnemersbestand is gebaseerd op de meest actuele projectie hiervan door Ortec.

De netto kasstromen (vrijvallende excassokosten versus uitvoeringskosten) worden verdisconteerd op basis van de actuele swap-curve.

De horizon waarover de discontering plaatsvindt bedraagt 30 jaar. Projecties van lasten en baten die verder reiken dan deze horizon acht het fonds dermate onzeker dat deze buiten beschouwing blijven. Ook is het na een dergelijk lange termijn de vraag of het fonds in de huidige vorm voortbestaat of dat in de tussentijd aanpassingen met materiële impact op de kosten hebben plaatsgevonden.

4. Omgang met eventueel overschot/tekort

Indien de toets aantoont dat over de looptijd sprake is van een overschot, leidt dit in principe niet tot een verlaging van de excassokosten-opslag. Immers, zolang de overeenkomst met werkgevers bestaat over de uitvoeringskosten, zouden de werkgevers benadeeld worden als de opslag verlaagd wordt.

Als de analyse een tekort laat zien, is een aanpassing afhankelijk van de omvang en duur van het tekort. Indien het tekort minder bedraagt dan 0,15% van de voorziening pensioenverplichtingen, zal het fonds de excassokosten-voorziening niet aanpassen. Indien een tekort van tenminste 0,05% 3 jaar achtereenvolgend optreedt, of het tekort groter is dan 0,15%, zal het Fonds de excassokostenopslag verhogen tot het vereiste niveau.

De drempel van 0,15% impliceert een afwijking van 10% ten opzichte van de huidige excassokosten-opslag van 1,5%. In termen van absolute kosten per jaar betekent een marge van 0,15% extra een bedrag van 1 mln euro hogere pensioenuitvoeringskosten per jaar.

De marge van 0,15% blijft ook onder de materialiteitsdrempel van de certificerende actuaire (zijnde 0,2%).

5. Jaarlijks wordt de toereikendheid getoetst per eind november

Per eind november is de begrotingscyclus voor het daaropvolgende jaar gereed. Op dat moment beoordeelt O&C de begroting volgens de stappen genoemd onder 1 en wordt een verdeling gemaakt volgens punt 2. De resulterende kosten worden geprojecteerd op basis van de regels onder punt 3. Afhankelijk van de uitkomst wordt eventueel per jaareinde van datzelfde jaar een extra voorziening getroffen, conform punt 4.

6. Timing van kasstromen voorsnog niet van belang

Met de hierboven beschreven wijze van toetsing stelt het fonds vast of de excassokosten-voorziening toereikend is. Bij het huidige patroon van de kasstromen is er op totaalniveau sprake van een overschot, maar niet voor elk jaar afzonderlijk. In de eerste jaren is er sprake van een tekort en in de jaren daarna van een overschot. Zolang de werkgevers hun contractuele verplichting nakomen om het jaarlijkse ontbrekende deel van de uitvoeringskosten aan te vullen, is deze mismatch in tijd niet relevant. Dat wordt het pas, als van die nakoming geen sprake meer is. Op dat moment zal het fonds het patroon van de onttrekking aan de excassokosten-voorziening moeten aanpassen zodat de jaarlijkse uitvoeringskosten betaald kunnen worden.

